

ร่างรายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ฉบับสมบูรณ์

โครงการ: การสร้างกลไกบริหารจัดการอาชีพเกษตรวัฒนธรรมและตลาดทางเลือก
เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจเชิงจิตวิญญาณให้กับกลุ่มชาติพันธุ์เลอเวีอะ
บ้านป่าแป๋ อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน

โดย

นางสาวผุสดี ตะนอย และคณะ

ธันวาคม 2559

ร่างรายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการ: การสร้างกลไกบริหารจัดการอาชีพเกษตรวัฒนธรรมและตลาดทางเลือก
เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจเชิงจิตวิญญาณให้กับกลุ่มชาติพันธุ์เลอเวีอะ
บ้านป่าแป๋ อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน

คณะผู้วิจัย

1. นางสาวผุสดี	ตะนอย
2. นางเพ็ญพร	ผู้ทรงสกุล
3. นางอมรรัตน์	บุญสถิตย์กุล
4. นายศักดิ์นิมิตร	จันเป็ง
5. นายกุล	ตะนอย
6. นายประพันธ์	จันทรียวง
7. นายจันทร	จันเป็ง
8. นางสาวปิษญา	ตะนอย

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถามวางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป” กล่าวคืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่น่าเน้นการให้ “คน” ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง(Action research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเข้มแข็งในการแก้ปัญหาอย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงอยู่ที่ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย “เวที” (การประชุม เสวนา พูดคุยถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชนทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนาสมาชิก อบต. กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่นๆ เข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ “ปัญญา” ในกระบวนการวิจัย

“กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน” การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่และในระหว่างลงมือทำมีการ “บันทึก” มีการ “ทบทวน” เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้งไว้แล้ว อาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่นๆ หรือพื้นที่อื่นๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย “ผู้ที่เกี่ยวข้อง” ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวคนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่นเพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ไขปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าวมาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่าชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการบอกเล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันก็พบว่าการเขียนรายงานเป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้แก่นักวิจัยเป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันก็พบว่าการเขียนรายงานเป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้แก่นักวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงได้ปรับรูปแบบการเขียนรายงานวิจัยให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนองานออกมาในรูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกสำคัญที่จะช่วยให้นักวิจัยให้มีความสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอกระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้นคือ ศูนย์ประสานงานวิจัย(Node) ในพื้นที่ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบ การทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของ

โครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัย สู่การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น อาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่างๆที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

คำนำ

รายงานวิจัยฉบับนี้ เป็นการวิจัยของคนในชุมชน โดยมีการศึกษาเรื่อง “การสร้างกลไกการจัดการอาชีพเกษตรวัฒนธรรมและตลาดทางเลือกเพื่อขับเคลื่อนเกษตรเชิงจิตวิญญาณให้กลุ่มชาติพันธุ์เลอเวี้อะบ้านป่าแป๋ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการ “การเสริมพลังเพื่อสร้างสำนึกในการพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจเชิงจิตวิญญาณเพื่อการดำรงอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีบนแผ่นดินเกิดของกลุ่มชาติพันธุ์ จังหวัดเชียงใหม่ และ จังหวัดแม่ฮ่องสอน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาทางเศรษฐกิจจากฐานอาชีพการเกษตรที่เชื่อมโยงไปสู่ปัญหาอื่นๆ ในวิถีชีวิตของคนในชุมชน และเพื่อค้นหากลไกบริหารจัดการอาชีพเกษตรวัฒนธรรมและตลาดทางเลือกที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจเชิงจิตวิญญาณของคนในชุมชน จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วยพลังของคนในชุมชน ซึ่งในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้กล่าวถึงสถานการณ์อาชีพด้านการเกษตรของชาวเลอเวี้อะบ้านป่าแป๋เกี่ยวกับกลไกและการผลิตทางด้านการเกษตรที่มีการเอาความเชื่อและประเพณีเข้ามาเกี่ยวข้อง คือวิถีชีวิตการเกษตรและความเชื่อที่ชาวบ้านได้ยึดถือและปฏิบัติกันมายาวนาน ชาวบ้านอธิบายความเชื่อที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติคนกับคน คนกับธรรมชาติผ่านพิธีกรรมกฎจารีตประเพณี และการบริหารทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ของชุมชน นอกจากนี้ยังได้ศึกษาถึงสิ่งที่เข้ามาจากภายนอกชุมชน รวมถึงปัญหาที่เกิดขึ้น และแนวทางในการแก้ปัญหาของชุมชน ชุมชนได้พยายามแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นโดยคนในชุมชนเองและการส่งเสริมจากภายนอก ซึ่งนำไปสู่การสร้างตลาดทางเลือกขึ้นบนฐานวัฒนธรรมเลอเวี้อะขึ้นในชุมชน

โครงการนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นและได้รับการสนับสนุนบุคลากรจากศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน บุคลากรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์บางเขนชาวบ้านบ้านป่าแป๋ที่ให้ข้อมูล และทีมวิจัยโครงการชุด ที่ทำให้ทีมงานวิจัยและชาวบ้านบ้านป่าแป๋สามารถดำเนินงานนี้ได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

สุดท้ายนี้ทีมงานวิจัยขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์บางเขนชาวบ้านบ้านป่าแป๋ ทีมงานวิจัยบ้านป่าแป๋ ทีมงานวิจัยชุดโครงการ และทุกคนที่มีส่วนร่วมในงานนี้ซึ่งมิได้เอ่ยนาม ทีมงานวิจัยบ้านป่าแป๋ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารฉบับนี้จะเป็นเอกสารและฐานข้อมูลอีกฉบับหนึ่งของชุมชน เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับผู้สนใจต่อไป

ทีมวิจัยบ้านป่าแป๋

บทคัดย่อ

การศึกษา การสร้างกลไกบริหารจัดการอาชีพเกษตรวัฒนธรรม และตลาดทางเลือก เพื่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเชิงจิตวิญญาณให้กับกลุ่มชาติพันธุ์เลอเวีอะบ้านป่าแป๋ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีวัตถุประสงค์ 2 ประการคือ 1) เพื่อศึกษาปัญหาทางเศรษฐกิจจากฐานอาชีพการเกษตรที่เชื่อมโยงไปสู่ปัญหาอื่นๆ ในวิถีชีวิตของคนในชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์เลอเวีอะ บ้านป่าแป๋ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน 2) เพื่อค้นหากลไกบริหารจัดการอาชีพเกษตรวัฒนธรรมและตลาดทางเลือกเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจเชิงจิตวิญญาณของคนในชุมชน เพื่อสร้างการเรียนรู้จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วยพลังของคนในชุมชน การศึกษาใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การเข้าร่วมกิจกรรม นอกจากนั้นยังเป็นการศึกษาวิจัยเพื่อปลุกจิตสำนึก (Conscientizing Research) เพื่อวิเคราะห์สภาพจริงของคนในชุมชนในมิติเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงกับมิติต่างๆ ในวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทั้งระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยวิเคราะห์ในมิติทางประวัติศาสตร์ ปัจจุบัน และการพยากรณ์ไปถึงอนาคต เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์อย่างเป็นองค์รวม

ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนมีการตั้งอยู่เป็นเวลายาวนานหลายร้อยปี การเข้าถึงชุมชนค่อนข้างลำบากเนื่องจากภูมิประเทศเป็นภูเขา เป็นชุมชนที่มีความเชื่อเรื่องจิตวิญญาณสิ่งเหนือธรรมชาติ มีภูมิปัญญาทางด้านการเกษตร การทำไร่หมุนเวียน การปลูกพืชผัก ส่วนมากเพาะปลูกเพื่อยังชีพ เช่น การปลูกข้าวและผักต่างๆเพื่อกินเอง หลังจากที่มีหน่วยงานรัฐเข้ามาทำการสนับสนุนให้ปลูกผักกางมุ้ง ชาวบ้านบางคนก็หันมาปลูกผักเพื่อขายให้กับโครงการหลวง นอกจากนั้นยังมีการทอผ้าเพื่อเป็นอาชีพเสริมสำหรับกลุ่มผู้หญิงในชุมชน ส่วนผู้ชายมีภูมิปัญญาทางด้านการจักสานและเป็นช่างก่อสร้าง

จากการศึกษาดูงานเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึก ศูนย์เรียนรู้ เกษตรอินทรีย์ ได้รับการสร้างแรงบันดาลใจในกับตนเอง ในการที่ต้องมีความเชื่อ และมั่นใจไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค มีการนำมาปรับใช้กับชุมชน โดยการตั้งกลุ่มอาหารปลอดภัยให้กับชุมชน และทำเป็นตัวอย่างอธิบายให้คนในชุมชนได้เข้าใจให้เป็นรูปธรรม เกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์ และการแปรรูปอาหารเพื่อเก็บไว้กิน และไปศึกษาดูงานเวทีเสวนาวิชาการการพัฒนาแนวคิดและข้อเสนอภาคเกษตรไทย ณ มหาวิทยาลัยเกษตรแม่โจ้ ได้เห็นผลสำเร็จจากการทำเกษตรอินทรีย์ของคนอื่นๆ และนำไปปรับใช้ให้เข้ากับการทำเกษตรของชาวบ้านในชุมชน นอกจากนั้นยังมีกิจกรรมการรำพึงภาวนา/นั่งสมาธิฟังเสียงโอดครวญของธรรมชาติ เพื่อฝึกทำจิตให้สงบให้เด็กๆ ได้สัมผัสกับธรรมชาติ ไม่ทำลายและไม่เอาเปรียบธรรมชาติ เป็นการฝึกให้เด็กได้เห็นคุณค่าของธรรมชาติที่มีความสัมพันธ์กับมนุษย์

สารบัญ

	หน้า
บอกเล่าเพื่อความเข้าใจ	ก
คำนำ	ค
บทคัดย่อ	ง
บทที่ 1 บทนำ	1 – 4
ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
คำถามในการวิจัย	2
วัตถุประสงค์	2
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	2
ขอบเขตการวิจัย	3
นิยามศัพท์	3
บทที่ 2 ทบทวนเอกสาร	5 - 7
แนวคิดศาสนาวัฒนธรรมชุมชน	5
แนวคิดทฤษฎีการประกอบสร้าง (Constructionism)	5
ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของในหลวง	6
ผลงานวิจัยที่ได้ทำในชุมชน	7
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	8 - 12
รูปแบบและวิธีการดำเนินงาน	8
ขั้นตอนและวิธีการดำเนินงานวิจัย	8 - 9
แผนการดำเนินงานโครงการวิจัย	10-12

บทที่ 4	สรุปผลการวิจัย	13
	ตอนที่ 1 ข้อมูลด้านบริบทชุมชนและข้อมูลทั่วไป	13 - 21
	ตอนที่ 2 สภาพของชุมชนและการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ	21 - 35
	ตอนที่ 3 ความเชื่อและพิธีกรรมในรอบปีที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิต	36
	ตอนที่ 4 ความเชื่อ พิธีกรรมและภูมิปัญญาที่ใช้ในการเกษตร	37 - 43
	ตอนที่ 5. การศึกษาดูงาน และการเสริมสร้างจิตสำนึก	44 - 49
	การสัมมนา เพื่อเสริมสร้างพลังจิตวิญญาณ	49 - 53
	ตอนที่ 6. การวางแผนเชิงกลยุทธ์	54 - 58
บทที่ 5	ผลการปฏิบัติ	59 - 72
	โครงการปฏิบัติระยะที่ 2	60- 61
	ผลจากการปฏิบัติโครงการ	62- 72
บทที่ 6	สรุปและอภิปรายผล	73
	สรุป	73-75
	อภิปรายผล	75-79
	บรรณานุกรม	80
	ภาคผนวก	81-89
	ประวัติทีมวิจัย	90-92

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
รูปภาพที่ 1 ภาพที่ 1 วงจรในการวิจัย	9
รูปภาพที่ 2 ภาพที่ 2 ตลาดชุมชน	67
รูปภาพที่ 3 ภาพที่ 3 ต้นหอม (แนฮ) และสีที่ได้	70
รูปภาพที่ 4 ภาพที่ 4 สีที่ได้จากการย้อมผ้า	70

สารบัญรูปภาพแผนที่

	หน้า
รูปภาพแผนที่ ที่ 1 ที่ตั้งของหมู่บ้านป่าแป๋	14
รูปภาพแผนที่ ที่ 2 แผนที่ตั้งของตำบลป่าแป๋	15
รูปภาพแผนที่ ที่ 3 แผนที่ตั้งของอำเภอแม่สะเรียง	15
รูปภาพแผนที่ ที่ 4 แผนที่หมู่บ้านป่าแป๋	16

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ตารางที่ 1 จำนวนครัวเรือนในชุมชนแบ่งตามสายตระกูลและการนับถือศาสนา	18
ตารางที่ 2 ตารางแสดงอุปกรณ์จักรสานเครื่องใช้ทางการเกษตร	32
ตารางที่ 3 แสดงการถือครองที่ดิน	34
ตารางที่ 4 แสดงสัตว์เลี้ยง	34
ตารางที่ 5 แสดงรายรับในภาคเกษตร	34
ตารางที่ 6 แสดงรายรับภาคนอกภาคเกษตร	34
ตารางที่ 7 แสดงรายจ่ายในครัวเรือน	35
ตารางที่ 8 ตารางแสดง ความเชื่อและพิธีกรรม	36
ตารางที่ 9 บันทึกและวิเคราะห์ข้อมูล(ชุดที่ 1)	37
ตารางที่ 10 ตารางบันทึกและวิเคราะห์ข้อมูล (ชุดที่ 2)	38 - 42
ตารางที่ 11 ตารางบันทึกและวิเคราะห์ข้อมูล (3)	43
ตารางที่ 12 โครงการปฏิบัติระยะที่ 2	60

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

บ้านป่าแป๋ ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ ต.ป่าแป๋ อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน มีระยะทางห่างจากตัว อ. เมืองเชียงใหม่ 176 กิโลเมตร โดยระยะทางจาก อ.เมืองเชียงใหม่ถึง ต.แม่เหาะ 176 กม. จาก ต.แม่เหาะถึงหมู่บ้านป่าแป๋ 28 กิโลเมตร ชาวชุมชนบ้านป่าแป๋ เป็นชนเผ่าลัวะหรือละว้า จำนวน 95 ครัวเรือน บรรพบุรุษเลอเวื่อะบ้านป่าแป๋ย้ายมาจาก จ.เชียงใหม่ พื้นที่อยู่อาศัยเป็นพื้นที่ป่าชุมชน อาชีพส่วนใหญ่ทำไร่ ทำนา ปลุกข้าวไว้บริโภคในครัวเรือน ปลุกผักเพื่อจำหน่ายให้กับโครงการหลวง รับจ้างในท้องถิ่นและนอกพื้นที่ แม่บ้านจะทอดผ้าจำหน่ายให้กับกลุ่มสตรี แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ รายได้ไม่พอกับรายจ่าย จึงไม่ประสบความสำเร็จในอาชีพ เป็นเหตุให้เยาวชนออกไปทำงานรับจ้างภายนอกพื้นที่กันมาก รวมทั้งคนที่สำเร็จการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นจะไม่กลับบ้านเนื่องจากไม่มีงานทำในชุมชน

ลักษณะการใช้พื้นที่ในวิถีทำมาหากินจะมีพื้นที่ 3 ประเภทคือ พื้นที่ทำไร่ ทำนา และทำสวน โดยพื้นที่ทำไร่จะเป็นพื้นที่ส่วนรวม ส่วนพื้นที่ทำสวนและทำนาจะเป็นพื้นที่ส่วนตัว สำหรับเกษตรกรที่ไม่มีพื้นที่ส่วนตัวจะประสบกับปัญหาทางเศรษฐกิจ เนื่องจากไม่มีพื้นที่ทำไร่ เกษตรกรจะไม่มีพืชอาหารไว้บริโภคต้องพึ่งพาตลาดภายนอก ทำให้มีค่าใช้จ่ายสูง ในชุมชนมีวัฒนธรรมของการช่วยเหลือเกื้อกูลกันผ่านระบบเครือญาติ และกลุ่มศาสนาคริสต์ที่จัดตั้งธนาคารข้าวเพื่อช่วยเหลือคนจน แต่อย่างไรก็ตามกลไกที่มีอยู่เป็นเพียงการประดังเพื่อให้คนในชุมชนได้ดำรงชีพอยู่ได้ แต่ไม่สามารถที่จะมีชีวิตที่ดีกว่าได้ บ้านป่าแป๋เป็นชุมชนที่การคมนาคมยากลำบาก ต้องใช้เวลาในการเดินทางเพื่อเข้าถึงชุมชน การแทรกซึมของอิทธิพลจากสังคมเมืองยังไม่มีมาก การช่วยเหลือเกื้อกูลกันจึงยังมีอยู่มาก ประกอบกับสำนึกของความเป็นลัวะได้ถูกก่อรูปมานาน มีการทำงานวิจัยจากสถานศึกษาภายนอก การทำงานของโครงการหลวง และองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีบทบาทในการเข้าไปเกื้อกูลสังคม รวมทั้งครูในพื้นที่มีบทบาทในการส่งเสริมการเรียนรู้เชิงภาษา และผู้นำที่เป็นทางการที่มีบทบาทในการพัฒนาชุมชน ส่งผลให้สำนึกของการช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นรากฐานที่แข็งแกร่งในชุมชน

ในส่วนของโครงการหลวงที่มีบทบาทสนับสนุนให้เกษตรกรได้ยกระดับการผลิตตามข้อเสนอแนะ สามารถส่งจำหน่ายให้กับโครงการได้ แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ เกษตรกรสามารถจำหน่ายได้เฉพาะพืชผักที่เป็นเกรด A ส่วนสินค้าที่ตกเกรดลงมาไม่สามารถจำหน่ายได้ ทำให้เกษตรกรไม่มีรายได้ที่เพียงพอ พืชผักที่ตกเกรดเหล่านี้เกษตรกรได้นำไปเลี้ยงหมูโดยไม่ได้เก็บไว้บริโภค เนื่องจากบริโภคไม่เป็น นอกจากนี้พืชผักที่เหลือจากการจำหน่ายไม่ได้นำไปสู่การแปรรูป ซึ่งด้วยรายได้ทางเดียวจากการจำหน่ายสินค้าเกรด A ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ ทำให้เกษตรกรมีปัญหารายได้ไม่เพียงพอจากรายจ่าย โดยขาดการวิเคราะห์ปัญหาและการบริหารจัดการที่ดี

ปัจจุบันคนในชุมชนนิยมส่งบุตรหลานไปเรียนหนังสือในเมือง เพื่อหวังให้บุตรหลานได้มีอาชีพและชีวิตที่ดี ซึ่งส่งผลให้คนรุ่นใหม่ก้าวออกไปใช้ชีวิตภายนอกชุมชนมากขึ้นเรื่อย และพ่อแม่มีภาระค่าใช้จ่ายในการส่งบุตรหลานค่อนข้างสูง และมีภาระหนี้สิน เงินกองทุนกู้ยืมที่มีอยู่ในชุมชน เช่น เงินจากกลุ่มออมทรัพย์ กองทุนเงินล้าน กองทุนสตรี และสหกรณ์ที่มีอยู่ถูกกู้จนหมดสิ้น สะท้อนถึง

ปัญหาหนี้สินที่มีอยู่จำนวนมาก ปัญหาที่ถาโถมเหล่านี้เป็นภาพที่สัมผัสได้ในระยะเวลาอันสั้น แต่เป็นปัญหาเรื้อรังที่ทำให้เยาวชนไม่มีอาชีพประจำที่สามารถทำให้คนรุ่นใหม่อยู่ได้ ขณะที่คนรุ่นเก่าจำเจอยู่กับการเพาะปลูกที่ไม่มีอนาคต จนไม่สามารถจูงใจให้คนหนุ่มสาวเข้าสู่วิถีอาชีพการเกษตร ดังนั้นการสร้างกลไกการจัดการอาชีพการเกษตรที่มีอยู่แล้ว และค้นหาอาชีพอื่นที่มั่นคงให้กับคนในชุมชนจึงมีความสำคัญยิ่ง เพราะหากปล่อยให้สภาพการณ์ของปัญหาอาชีพดำรงอยู่ จะส่งผลเสียให้เยาวชนเข้าสู่อาชีพที่ไม่พึงประสงค์ เช่น การค้ายาเสพติดที่มีแนวโน้มของเยาวชนเข้าสู่วงจรมากขึ้น

คำถามในการวิจัย

- 1 ปัญหาทางเศรษฐกิจจากฐานอาชีพการเกษตรที่เชื่อมโยงไปสู่ปัญหาอื่นๆ ในวิถีชีวิตของคนในชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์เลอเวีอะ บ้านป่าแป๋ อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน มีอะไรบ้าง มีสาเหตุมาจากอะไร
- 2 ชาวบ้านมีกลไกในการบริหารจัดการอาชีพเกษตรวัฒนธรรมและตลาดทางเลือกที่อยู่บนฐานพลังภูมิปัญญาของชุมชน และเศรษฐกิจเชิงจิตวิญญาณอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาปัญหาทางเศรษฐกิจจากฐานอาชีพการเกษตรที่เชื่อมโยงไปสู่ปัญหาอื่นๆ ในวิถีชีวิตของคนในชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์เลอเวีอะ บ้านป่าแป๋ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
2. เพื่อค้นหากลไกบริหารจัดการอาชีพเกษตรวัฒนธรรมและตลาดทางเลือกที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจเชิงจิตวิญญาณของคนในชุมชน จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วยพลังของคนในชุมชน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1 ด้านการวิจัย

- 1) องค์ความรู้เรื่อง แนวทางการเพิ่มมูลค่าของสินค้าให้ตรงกับความต้องการของตลาด และการตลาดทางเลือก ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจเชิงจิตวิญญาณ
- 2) องค์ความรู้เรื่อง กลไกการจัดการเศรษฐกิจเชิงจิตวิญญาณของกลุ่มชาติพันธุ์เลอเวีอะ บ้านป่าแป๋ อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน

2 ด้านการพัฒนา

- 1) นักวิจัยในโครงการได้เรียนรู้กระบวนการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ ทำให้เห็นปัญหาที่แท้จริงอย่างถึงราก อันนำไปสู่การแก้ไขปัญหที่แท้จริงของคนในชุมชน
- 2) นักวิจัยได้เรียนรู้ทักษะการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ตั้งแต่การกำหนดโจทย์ของการวิจัย การออกแบบการวิจัย ซึ่งหมายรวมถึงการสร้างและใช้เครื่องมือในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ผลการวิจัยจากฐานทฤษฎี

3) ชุมชนมีการเรียนรู้การแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบด้วยฐานความรู้ ซึ่งนำไปสู่กระบวนการของการสร้างสำนึกที่ถูกต้อง อันมีผลต่อการขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้วยฐานของศาสนธรรม

ขอบเขตการวิจัย

1 ขอบเขตเชิงเนื้อหา คือ กลไกการจัดการในอาชีพการเกษตร และค้นหาอาชีพอื่นๆ ที่มั่นคงของชาติพันธุ์เลอเวือะ เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาในอาชีพ และ เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนผ่านการวิเคราะห์ปัญหาในอาชีพของคนในชุมชน และทดลองปฏิบัติการอาชีพและประเมินผลการเรียนรู้

2 ขอบเขตเชิงประชากรและสถานที่ ได้แก่ ชาติพันธุ์เลอเวือะ ในพื้นที่บ้านป่าแป๋ อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน

3 ขอบเขตเชิงระยะเวลา แบ่งเป็น 2 ช่วงคือ

3.1 ช่วงที่ 1 ระยะเวลา 8 เดือน

3.2 ช่วงที่ 2 ระยะเวลา 10 เดือน

นิยามศัพท์

ศาสนา หมายถึง ความเชื่อที่ชาวเลอเวือะเคารพและยึดถือ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุด

วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิต คุณค่า ความหมาย ความเชื่อที่คนในชุมชนยึดถือและรักษาสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

ภูมิปัญญา หมายถึง องค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวผู้รู้ซึ่งเป็นบุคคลในท้องถิ่น

ระบบเกษตรทางเลือก หมายถึง การปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์ที่หลากหลาย ใช้วิธีการผลิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติ ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และให้ความสำคัญกับความปลอดภัยของผู้บริโภค ส่วนการจำหน่ายตั้งอยู่บนพื้นฐานการค้าที่เป็นธรรมระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค

เกษตรวัฒนธรรม หมายถึง การให้ความหมายการทำการเกษตรในมิติของจิตวิญญาณควบคู่ไปกับมิติในด้านวัตถุ เพื่อนำไปสู่การให้ความหมายใหม่ในการทำการเกษตรที่จะเป็นพลังขับเคลื่อนไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของแต่ละคนบนโลกทัศน์ของความเชื่อ ไม่ใช่การทำการเกษตรที่เน้นแต่ในเชิงวัตถุ หรือการเปลี่ยนแปลงเฉพาะเทคนิคการเกษตรที่เน้นเกษตรทางเลือกเท่านั้น นอกจากนี้เกษตรวัฒนธรรมมิได้หมายถึงกระบวนการผลิตในด้านเกษตรเท่านั้น แต่มีความหมายที่กว้างขวางครอบคลุมไปถึงภูมิปัญญาในการดำรงชีพด้านอื่นๆที่อยู่ในวัฒนธรรมของชุมชนอีกด้วย เช่น การผลิตเครื่องนุ่งห่ม (การทอผ้า) พืชสมุนไพร การรักษาแบบพื้นบ้าน ฯลฯ

ระบบตลาดทางเลือก หมายถึง การซื้อการขาย หรือการจำหน่าย จ่ายแจก ที่มุ่งความสัมพันธ์ที่เป็นธรรมระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค ผู้ผลิตผลิตอาหารปลอดภัย ผู้บริโภคซื้อสินค้าในราคาที่ยุติธรรม ไม่เอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน

กลไก หมายถึง ขั้นตอนการดำเนินงานต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยบุคลากร ทรัพยากร กฎเกณฑ์ มาตรการ แนวปฏิบัติ และปัจจัยต่างๆ เพื่อให้ดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย

การจัดการ หมายถึง การวางแผน การจัดการทรัพยากร เพื่อจัดวางและใช้งาน เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ บุคคล เงิน และเทคโนโลยี เพื่อให้การทำงานบรรลุวัตถุประสงค์

อาชีพที่มั่นคง หมายถึง การปฏิบัติงานตามภารกิจในอาชีพการเกษตรและอาชีพอื่นๆ อย่างรับผิดชอบจนนำมาซึ่งผลตอบแทนทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่ใช่ว่าเงิน อันเพียงพอต่อการดำรงชีพ

เศรษฐกิจเชิงจิตวิญญาณ หมายถึง ผลลัพธ์ของการประกอบอาชีพที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนภายใต้ความสัมพันธ์ที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รวมไปถึงความสัมพันธ์กับภายนอกที่แสดงถึงความสัมพันธ์ที่ยุติธรรม ซึ่งผลลัพธ์ปรากฏในรูปผลได้ที่เป็นเงิน สิ่งของ และไม่ใช่ว่าสิ่งของ เช่น ความสุขของคนในชุมชน

บทที่ 2

การทบทวนเอกสาร

2.1 แนวคิดศาสนาวัฒนธรรมชุมชน

นิพนธ์ เทียนนิหาร (2556) อธิบายว่าแนวคิดศาสนาวัฒนธรรมชุมชนอยู่ในวิถีชีวิตของชาวบ้าน เป็นวิถีชีวิตที่อยู่ในการผลิต แม้ในการปลูกพืชเศรษฐกิจแบบใหม่ เช่น ลิ้นจี่ ลำไย มะเขือเทศ หรือกะหล่ำปลี ชาวบ้านยังนำศาสนาไปอธิบายคุณค่าและความหมาย ต้องทำพิธีกรรมเพื่อขอบคุณพระเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ถ้าเขาไม่ไปขอบคุณพระเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เขาจะไม่เหลืออะไรเลย เพราะชาวบ้านจำเป็นต้องทำมาหากิน แต่เป็นการทำมาหากินบนฐานความหมายแบบใหม่เพื่อที่จะทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์กับครอบครัว จึงต้องขอบคุณพระเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มิติเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนากลายมาเป็นสิ่งที่ปกป้องและคุ้มครองธรรมชาติ และเป็นมิติชีวิตภายใน (Spirituality) เป็นพลังที่ทำให้ชาวบ้านต้องทำพิธีกรรมเพื่อแสดงว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดำรงอยู่ ในปัจจุบันไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน ในสถานะแบบใด จำเป็นต้องต่อสู้เพื่อแย้งชิงความหมาย เพื่ออธิบายความหมายใหม่ ไม่ให้โลกทางการค้ามาควบคุมแต่เพียงผู้เดียว เป็นการนำระบบคุณค่าทางศาสนาไปอยู่ในโลกที่เป็นวัตถุนิยม และในชีวิตประจำวันของคนในชุมชน ทำให้ชีวิตมีคุณค่ามีความหมาย เพราะว่าเป็นชีวิตที่เป็นการประกาศพลังแห่งการอยู่รอดที่สืบทอดมาจากพ่อแม่ปู่ย่าตายาย ที่เขาได้ต่อสู้กับอำนาจที่เคยเอาเปรียบคนในชุมชน การต่อสู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงจึงต้องแย้งชิงพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ คือการไปสร้างและให้ความหมายไปทำให้เกิดพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ขึ้น เช่น ป่าต้นน้ำ ป่าพิธีกรรม ป่าสะดือ ป่าหวงห้าม ป่าที่ผ่านการบวช เป็นต้น แทนที่จะเป็นวัตถุนิยม เงินนิยม และความสะดวกนิยม ซึ่งแน่นอนว่าก่อนการเกิดพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ผู้คนในชุมชน/สังคม ต้องเข้าใจความจริงที่มีอยู่เดิม การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นจริงบนฐานความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาของชุมชนจะนำไปสู่การเปิดพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์เพื่อสร้างความหมายใหม่ให้กับชีวิต นำชีวิตไปสู่สิ่งที่ดีงามและกลับมาสู่ตนเองและชุมชน

2.2 แนวคิดทฤษฎีการประกอบสร้าง (Constructionism)

แนวคิดทฤษฎีการประกอบสร้าง (Constructionism) เป็นทฤษฎีการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง และเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนหรือชาวบ้านปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมและแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยมีทางเลือกที่หลากหลายและเรียนรู้อย่างมีความสุข สามารถเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เก่าได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในงานศึกษาของ สุชิน เพ็ชรรักษ์ (2548) ได้ย้ำว่า หลักการที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของทฤษฎีการประกอบสร้างคือ เป็นการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนลงมือปฏิบัติหรือสร้างสิ่งที่มีความหมายกับตนเอง ดังนั้นเครื่องมือที่ใช้ต้องมีลักษณะที่เอื้อต่อการเรียนรู้ที่จะนำมาใช้เป็นชิ้นงานได้สำเร็จ ตอบสนองความคิดและจินตนาการของผู้เรียน ซึ่งทฤษฎีนี้มีความสอดคล้องกับกระบวนการศึกษาวิจัยที่จะเสริมสร้างสำนึกผู้เรียนหรือชุมชนที่มีความผูกพันกับถิ่นเกิด โดยการปฏิบัติเกษตรวัฒนธรรมที่เป็นอาชีพดั้งเดิมของบรรพบุรุษอย่างภาคภูมิใจและมีความหมาย

กล่าวโดยสรุปว่า ทฤษฎีการประกอบสร้างนี้ เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันจากการทำกิจกรรม ศึกษาวิเคราะห์รากเหง้าปัญหาที่แท้จริงของชุมชน และได้ร่วมกันดำเนินการในการสร้างงานหรืออาชีพ ที่เป็นทางเลือกให้กับชุมชน ชุมชนจะได้มีโอกาสเรียนรู้ด้วยกันจากการสร้างงานที่ตนเองสนใจ ขณะเดียวกันได้มีการเรียนรู้จากกันและกันที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองจากการปฏิบัติงานอย่างมีความหมายต่อตนเอง ครอบครัวและชุมชน

2.3 ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของในหลวง

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระราชดำริ ชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ

ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยคุณสมบัติ ดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ
3. ภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

โดยมี เงื่อนไข ของการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง ๒ ประการ ดังนี้

1. เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในการปฏิบัติ

2. เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักใน คุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทนมีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

<http://www.chaipat.or.th/chaipat/content/porpeing/porpeing.html>

2.4 ผลงานวิจัยที่ได้ทำในชุมชน

Kunstadter, Peter. เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวบ้านในหนังสือ National Geographic, July, 1966.

งานวิจัยของนายกมล เครือชุย และคณะ (2552) เรื่องการสืบทอดและใช้ประโยชน์จาก พันธุกรรมพืชพื้นบ้านชาวลัวะบ้านป่าแป๋ อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน การสืบทอดและใช้ประโยชน์จาก พันธุกรรมพืชพื้นบ้านเป็นเรื่องสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทุกวันนี้หนีไม่พ้นที่จะต้องพึ่งพา พันธุกรรมพืชพื้นบ้าน แม้จะมีการเข้ามาของพืชพันธุ์ใหม่ๆและเทคโนโลยีใหม่ๆ ก็ยังเป็นสิ่งที่ไม่ยั่งยืน เช่น พันธุ์พืชใหม่ๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลงทางพันธุกรรมต้องใช้สารเคมีในการผลิต และมีผลกระทบต่อ พันธุกรรมพืชพื้นบ้าน รวมถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้อง ได้รับการส่งเสริมให้มีการพัฒนาและสืบทอดให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันและอนาคต

งานวิจัยของนายป๊อ ขจรศักดิ์ศรี และคณะ (2552) รักษาละโพงละเวือะ บ้านป่าแป๋ อ.แม่สะ เรียง จ.แม่ฮ่องสอน “ละโพงละเวือะ” ภาษาชนชาติพันธุ์เลอเวือะ ชุมชนชาติพันธุ์เลอเวือะมีการ พัฒนาระบบตัวเขียนภาษาเลอเวือะด้วยตัวอักษรไทยสำหรับการอนุรักษ์ฟื้นฟูและสืบทอดภาษา และวัฒนธรรมของตนเองไปสู่ลูกหลาน

งานวิจัยของ สสส. และสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูงมูลนิธิโครงการหลวง (2556) ว่าด้วย เรื่อง “ฟักปอนเลอเวือะยวงแป” อาหารพื้นบ้านชาวลือเวือะป่าแป๋ เป็นการนำเสนออาหารพื้นบ้าน และวิธีการปรุงอาหารตามวัฒนธรรมเลอเวือะบ้านป่าแป๋ การนำพืชผักจากลำห้วย ผักที่เก็บมาตามป่า และผักที่ปลูกตามบ้าน

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ (2545) ชาติพันธุ์นี้เรียกตนเองว่า “เลอเวือะ” ชาวไทยภาคกลางเรียกเลอ เวือะว่า “ละว้า” ส่วนคนเหนือเรียก “ลัวะ” ในประเทศไทยมีชนชาติพันธุ์นี้ไม่มากหากเทียบกับชาติ พันธุ์อื่นๆ ละว้าในภาคเหนือของประเทศไทยมีเล่าในตำนานเสาอินทิล หรือเสาหลักเมืองนคร เชียงใหม่ว่า เดิมบริเวณเมืองเชียงใหม่เป็นที่อยู่อาศัยของชาติพันธุ์ละว้าหรือลัวะ ชาติพันธุ์นี้มีความเชื่อ เรื่องอำนาจของภูตผี เมื่อมีการเจ็บป่วย ต้องมีการบูชาด้วยสัตว์ต่างๆเช่น ไก่ สุกร โค กระบือเป็นต้น พญาอินตาหรือพระอินทร์ชอบชนชาติพันธุ์นี้ เพราะเป็นคนมีสัจจะ ซื่อสัตย์หากพูดสิ่งใดแล้วมักทำตาม สิ่งที่ถูกพูด จึงให้รางวัล เป็นป่อเงิน ป่อทอง ป่อเพชร ป่อพลอย

ณัฐวี ทศรฐ (2540) พิธีกรรมเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมโดยเฉพาะในสังคมที่นับถือสิ่ง เหนือธรรมชาติ ทั้งนี้พิธีกรรมทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการติดต่อระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่เกี่ยวข้อง กับตัวมนุษย์เอง มนุษย์ไม่สามารถตอบคำถามปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นได้ ดังนั้นมนุษย์จึง ต้องหาทางออกโดยเชื่อว่าปรากฏการณ์ทุกอย่างที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ เกิดจากการดลบันดาลของสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ที่เรียกว่า “ผี” ผีนั้นเป็นได้ทั้งเทพ เทวดา ปีศาจ

บทที่ 3 วิธีการวิจัย

รูปแบบและวิธีการดำเนินงาน

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อปลูกจิตสำนึก (Conscientizing Research) เพื่อวิเคราะห์สภาพจริงของคนในชุมชนในมิติเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงกับมิติต่างๆ ในวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทั้งระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยวิเคราะห์ในมิติทางประวัติศาสตร์ ปัจจุบัน และการพยากรณ์ ไปถึงอนาคต บทบาทความสัมพันธ์เชิงอำนาจของคนในสังคม ความคิด โลกทัศน์ ความเชื่อที่แตกต่างกันของคนรุ่นเก่า รุ่นกลาง และรุ่นใหม่ในชุมชน เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์อย่างเป็นองค์รวม ทั้งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ มนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์และความเชื่อ สิ่งเหนือธรรมชาติ ความเข้าใจในปัญหาของชุมชนที่เชื่อมโยงถึงกัน จะทำให้คนในชุมชนตระหนักในปัญหาและขับเคลื่อนให้เกิดความต้องการเปลี่ยนแปลง จนถึงการค้ากลไกบริหารจัดการอาชีพเกษตรวัฒนธรรมและตลาดทางเลือกเพื่อสร้างเศรษฐกิจเชิงจิตวิญญาณ โดยคนในชุมชนร่วมกันแก้ไขปัญหาและสร้างบทเรียนจากการเรียนรู้ในการปฏิบัติ

ขั้นตอนและวิธีการดำเนินงานวิจัย

ระยะที่ 1 ศึกษาปัญหาของชุมชนเพื่อค้นหากลไกบริหารจัดการอาชีพเกษตรวัฒนธรรม และตลาดทางเลือกเพื่อสร้างเศรษฐกิจเชิงจิตวิญญาณ 8 เดือน

ขั้นเตรียมการ

1) ประชุมคณะวิจัยเพื่อทำความเข้าใจในการดำเนินโครงการวิจัย/แนวความคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น / การบริหารจัดการงบประมาณโครงการวิจัย

2) ประชุมเพื่อสร้างความเข้าใจในกรอบของการวิเคราะห์ข้อมูลจากฐานทฤษฎี เพื่อเตรียมการให้ชุมชนได้วิเคราะห์ปัญหา และการใช้เครื่องมือในการวิเคราะห์ปัญหาชุมชนโดยใช้ทฤษฎี Constructionism เชื่อมโยงมิติทางเศรษฐกิจเข้ากับมิติทางสังคมและมิติอื่นๆ โดยจำแนกสภาพจริงของคนในชุมชนออกเป็น 3 รุ่น (รุ่นเก่า รุ่นกลาง และรุ่นใหม่) ภายใต้การเคลื่อนตัวทางสังคมนับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

3) แลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่อง “การเสริมพลังมิติทางศาสนากับวิถีชีวิต”

ขั้นศึกษาปัญหาและวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน

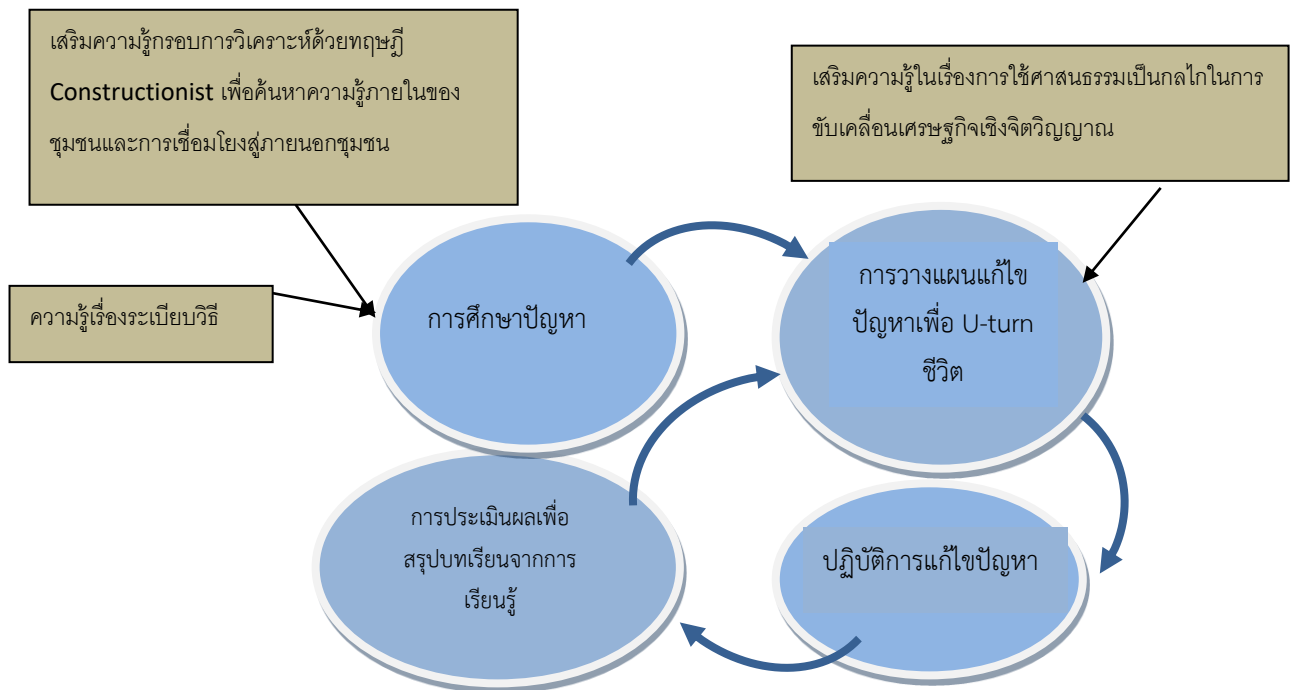
- 1) เปิดเวทีระดมปัญหาและร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา
- 2) สสำรวจเสริมข้อมูลของเศรษฐกิจในครัวเรือนด้วยแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์
- 3) เปิดเวทีชุมชนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสร้างสำนึกของการเปลี่ยนแปลงโดยใช้พลังของศาสนธรรมขับเคลื่อนเศรษฐกิจเชิงจิตวิญญาณ พร้อมจัดทำแผนแก้ไขปัญหาของชุมชน
- 4) สรุปผลการวิจัยและรายงานความก้าวหน้า
- 5) นำเสนอผลการวิจัยร่วมกับโครงการย่อยอื่นๆ ในเวทีกลาง
- 6) ศึกษาดูงานเพื่อเปิดโลกทัศน์ในการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จ

การเคลื่อนงานตลาดทางเลือกขององค์กรต่างๆ

****หมายเหตุ** 1) เปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามาร่วมงานเรื่อยๆ รวมทั้งดึง OI ในชุมชนเข้ามาช่วยด้วย

ระยะที่ 2 การสร้างการเปลี่ยนแปลงไปสู่เศรษฐกิจเชิงจิตวิญญาณ ระยะเวลา 8 เดือน

- 1) ทดลองปฏิบัติตามแผน
- 2) สะท้อนผลการปฏิบัติจากการทดลอง
- 3) แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างทีมวิจัยอื่นในชุดโครงการวิจัย
- 4) รายงานผลครั้งที่ 2 และรายงานฉบับสมบูรณ์

ภาพที่ 1 วงจรในการวิจัย

เทคนิคและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ กรอบการวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนตามทฤษฎี Constructionism การสำรวจข้อมูลเชิงหัตถ์ภูมิ การสัมภาษณ์ การสำรวจ การสังเกต เทคนิคการประชุมกลุ่ม เทคนิคเวทีชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลจากเครื่องมือเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต เทคนิคการประชุมกลุ่ม เทคนิคเวทีชุมชน วิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ส่วนข้อมูลแบบสำรวจ วิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics)

รายชื่อคณะผู้วิจัย

1. นางสาวสุสดี ตะนอย
2. นางเพ็ญพร ผู้ทรงสกุล

3. นางอมรรัตน์ บุญสถิตย์กุล
4. นายศักดิ์นิมิตร จันเป็ง
5. นายกุล ตะนอย
6. นายประพันธ์ จันทรยวง
7. นายจันท์ จันเป็ง
8. นางสาวปิชา ตะนอย

แผนการดำเนินงานโครงการวิจัย (แบ่งเป็น 2 ระยะ ระยะที่ 1 = 8 เดือน ระยะที่ 2 = 8 เดือน)

แผนปฏิบัติการระยะที่ 1

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ระยะเวลา	ผู้ร่วมกิจกรรม
ระยะที่ 1 ศึกษาปัญหาของชุมชนเพื่อค้นหากลไกบริหารจัดการอาชีพเกษตรวัฒนธรรมและตลาดทางเลือก เพื่อสร้างเศรษฐกิจเชิงจิตวิญญาณ 8 เดือน				
ขั้นการเตรียมการ				
1. ประชุมคณะวิจัยเพื่อทำความเข้าใจในการดำเนินโครงการวิจัย / แนวความคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น / การบริหารจัดการงบประมาณโครงการวิจัย	เตรียมการเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง Constructionism และการใช้กลไกทางศาสนาในการสร้างการเปลี่ยนแปลง	ผู้วิจัยมีความพร้อมในการทำวิจัย	เดือนที่ 1 (1 วัน)	นักวิจัย 7 คน
2. ประชุมเพื่อสร้างความเข้าใจในกรอบของการวิเคราะห์ข้อมูลจากฐานทฤษฎี เพื่อเตรียมการให้ชุมชนได้วิเคราะห์ปัญหา และการใช้เครื่องมือในการวิเคราะห์ปัญหาชุมชนโดยใช้ทฤษฎี Constructionism	เพื่อสร้างความเข้าใจในกรอบของการวิเคราะห์ข้อมูลจากฐานทฤษฎี	นักวิจัยเข้าใจหลักการวิเคราะห์ข้อมูล	เดือนที่ 1 (4 วัน)	นักวิจัย 7 คน กับ ทีมวิจัยชุดใหญ่ 5 คน
3. แลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่อง “การเสริมพลังมิติทางศาสนา กับวิถีชีวิต”	เพื่อแลกเปลี่ยนมุมมองและสร้างความเข้าใจในทางศาสนา	นักวิจัยได้แลกเปลี่ยนมุมมองและเข้าใจหลักคำสอนทางศาสนา	เดือนที่ 2 (3 วัน)	นักวิจัย 7 คน กับ ทีมวิจัยชุดใหญ่ 5 คน
ขั้นศึกษาปัญหาและวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน				
1. เปิดเวทีระดมปัญหาและร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา	ศึกษาปัญหาและวิเคราะห์ปัญหาเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง	คณะวิจัยและคนในชุมชนได้เห็นปัญหาร่วมกันจนเกิดสำนึกที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน	เดือนที่ 2 จัด 2 ครั้ง (ครั้งละ 1 วัน)	-นักวิจัย 7 คน -ทีมวิจัยชุดใหญ่ 5 คน - คนในชุมชน 28 คน

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ระยะเวลา	ผู้ร่วมกิจกรรม
2. สํารวจเสริมข้อมูลของเศรษฐกิจในครัวเรือนด้วยแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์			เดือนที่ 3 (20 วัน)	-นักวิจัย 7 คน -ผู้ให้ข้อมูล 28 ครัวเรือน
3. เปิดเวทีชุมชนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสร้างสำนึกของการเปลี่ยนแปลงโดยใช้พลังของศาสนธรรมขับเคลื่อนเศรษฐกิจเชิงจิตวิญญาณ พร้อมจัดทำแผนแก้ไขปัญหของชุมชน		แผนการพัฒนาเศรษฐกิจเชิงจิตวิญญาณ	เดือนที่ 4-5 (เวที 2 ครั้ง ครั้งละ 1 วัน จัดทำแผน 4 วัน)	-นักวิจัย 7 คน -ทีมวิจัยชุดใหญ่ 5 คน - คนในชุมชน 28 คน -จัด 2 ครั้ง
4. สรุปผลการวิจัยและรายงานความก้าวหน้า		รายงานผลการวิจัยครั้งที่ 1	เดือนที่ 6 (7 วัน)	-นักวิจัย 7 คน -ทีมวิจัยชุดใหญ่ 5 คน
5. นำเสนอผลการวิจัยร่วมกับโครงการย่อยอื่นๆ ในเวทีกลาง		คณะวิจัยได้เปิดการเรียนรู้ที่กว้างออกไป	เดือนที่ 7 (3 วัน)	-นักวิจัย 7 คน ร่วมกับทีมวิจัยในโครงการย่อยๆ อื่น
6. ศึกษาดูงานเพื่อเปิดโลกทัศน์ในการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จ	เปิดโลกทัศน์ในการสร้างการเปลี่ยนแปลง	คณะวิจัยและคนในชุมชนได้เปิด โลทัศน์กว้างขึ้น	เดือนที่ 8 (5 วัน)	-นักวิจัย 7 คนและสมาชิกในชุมชนประมาณ 5 คน
7. ปรับแผนบริหารจัดการอาชีพเกษตรวัฒนธรรมและตลาดทางเลือกเพื่อสร้างเศรษฐกิจเชิงจิตวิญญาณ		แผนปฏิบัติการที่ชัดเจนมากขึ้น	เดือนที่ 8 (3 วัน)	-นักวิจัย 7 คน -ทีมวิจัยชุดใหญ่ 5 คน
8. สรุปชุดความรู้และรายงานผลการวิจัย			เดือนที่ 8 (10 วัน)	-นักวิจัย 7 คน -ทีมวิจัยชุดใหญ่ 5 คน

ระยะที่ 2 การสร้างการเปลี่ยนแปลงไปสู่เศรษฐกิจเชิงจิตวิญญาณ ระยะเวลา 8 เดือน				
1. ทดลองปฏิบัติตามแผน	1.เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในการสร้างเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจเชิงจิตวิญญาณด้วยกลไกศาสนาธรรม	-รายได้ทางเศรษฐกิจที่เป็นรูปของเงิน -ผลได้ที่ไม่ใช่รูปของเงิน เช่น 1.ความภาคภูมิใจในตนเองและความเป็นชนเผ่า และการดำรงชีพอย่างมีศักดิ์ศรี 2.ความมั่นคงของชุมชน การลดลงของปัญหาอาชญากรรมและการค้ามนุษย์	เดือนที่ 9-14 (นัดประชุมเดือนละ 1 ครั้ง)	-นักวิจัย 7 คน -ทีมวิจัยชุดใหญ่ 5 คน
2. สะท้อนผลการปฏิบัติจากการทดลอง		-การเรียนรู้การแก้ปัญหาบนฐานการวิจัย -ชุดความรู้เศรษฐกิจเชิงจิตวิญญาณของชนเผ่าเลอเวือะ	เดือนที่ 9-14 (20 วัน)	-นักวิจัย 7 คน -ทีมวิจัยชุดใหญ่ 5 คน
3. แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างทีมวิจัยอื่นในชุดโครงการวิจัย		เครือข่ายความร่วมมือของปัญญาชนชาวบ้าน	เดือนที่ 10,12,14 (6 วัน)	-นักวิจัย 7 คน -ทีมวิจัยชุดใหญ่ 5 คน -นักวิจัยในโครงการย่อยอื่นๆ
4.รายงานผลครั้งที่ 2	ได้รายงานผลจากการเปลี่ยนแปลงในชุมชน	รายงานความก้าวหน้าครั้งที่ 2	เดือนที่ 13-14 (10 วัน)	-นักวิจัย 7 คน -ทีมวิจัยชุดใหญ่ 5 คน
5.รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์		รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์	เดือนที่ 15-16 (7 วัน)	-นักวิจัย 7 คน -ทีมวิจัยชุดใหญ่ 5 คน

บทที่ 4

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การสร้างกลไกบริหารจัดการอาชีพเกษตรวัฒนธรรมและตลาดทางเลือกเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจเชิงจิตวิญญาณให้กับกลุ่มชาติพันธุ์เลอเวือะบ้านป่าแป๋ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้แบ่งเป็น 2 ระยะ

การศึกษาในระยะที่ 1 เป็นการศึกษาความเป็นมา การเปลี่ยนแปลงของชุมชน ศึกษาด้านศาสนาคความเชื่อที่มีความสัมพันธ์กับการประกอบอาชีพของคนในชุมชน และการวิเคราะห์ปัญหาด้านการจัดการอาชีพของคนในชุมชน ซึ่งได้แบ่งออกเป็นขั้นตอนการศึกษาดังนี้

ตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลด้านบริบทชุมชนและข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 ศึกษาสภาพของชุมชนและการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ

ตอนที่ 3 ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมในรอบปีที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน

ตอนที่ 4 ความเชื่อภูมิปัญญาที่ใช้ในการเกษตร

ตอนที่ 5 การศึกษาดูงาน และเสริมสร้างจิตสำนึก

ตอนที่ 6 การวางแผนเชิงกลยุทธ์ ซึ่งได้จาก การนำบทเรียน จากการเรียนรู้การศึกษาชุมชน และการไปทัศนศึกษาดูงาน มาถอดบทเรียนรู้ วิเคราะห์โดยใช้กระบวนการ SWOT นำแผนไปปฏิบัติ เพื่อค้นหากลไกการบริหารจัดการอาชีพเกษตรวัฒนธรรมและตลาดทางเลือกเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจเชิงจิตวิญญาณ การสร้างการเรียนรู้จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วยพลังของคนในชุมชน

ระยะที่ 2 เป็นการศึกษาการปฏิบัติตามแผนกลยุทธ์ เพื่อค้นหากลไกการบริหารจัดการที่ได้จากการเรียนรู้อาชีพเกษตรวัฒนธรรมและตลาดทางเลือกเชิงจิตวิญญาณ

ตอนที่ 1 ข้อมูลด้านบริบทชุมชนและข้อมูลทั่วไป

หมู่บ้านป่าแป๋ตั้งอยู่ในเขตตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีทิศเหนือติดกับหมู่บ้านรากไม้เหนือและบ้านห้วยผึ้ง ทิศใต้ติดกับหมู่บ้านแม่อุ่มป๋อก บ้านอุ่มลองน้อย และบ้านอุ่มลองหลวง ทางทิศตะวันออกติดกับหมู่บ้านโก๊ะไม้หลู่ และทางทิศตะวันตกติดกับหมู่บ้านแม่ปาง เขตอำเภอแม่ลาน้อย การเดินทางเพื่омายังหมู่บ้าน เริ่มต้นจากถนนเส้นทางหลวงหมายเลข 108 (เชียงใหม่-แม่ฮ่องสอน) ประมาณหลักกิโลเมตรที่ 172 เลี้ยวขวาไปยังเส้นทางถนนทางหลวงชนบท มส.3010 โดยใช้ระยะทางรวม 28 กิโลเมตร สภาพของถนนเป็นดินลูกรัง และราดซีเมนต์เป็นบางตอน ในช่วงฤดูฝนการเดินทางค่อนข้างลำบาก ชาวบ้านส่วนใหญ่ใช้รถจักรยานยนต์ในการเดินทาง และยังไม่มียอดโดยสารประจำทาง

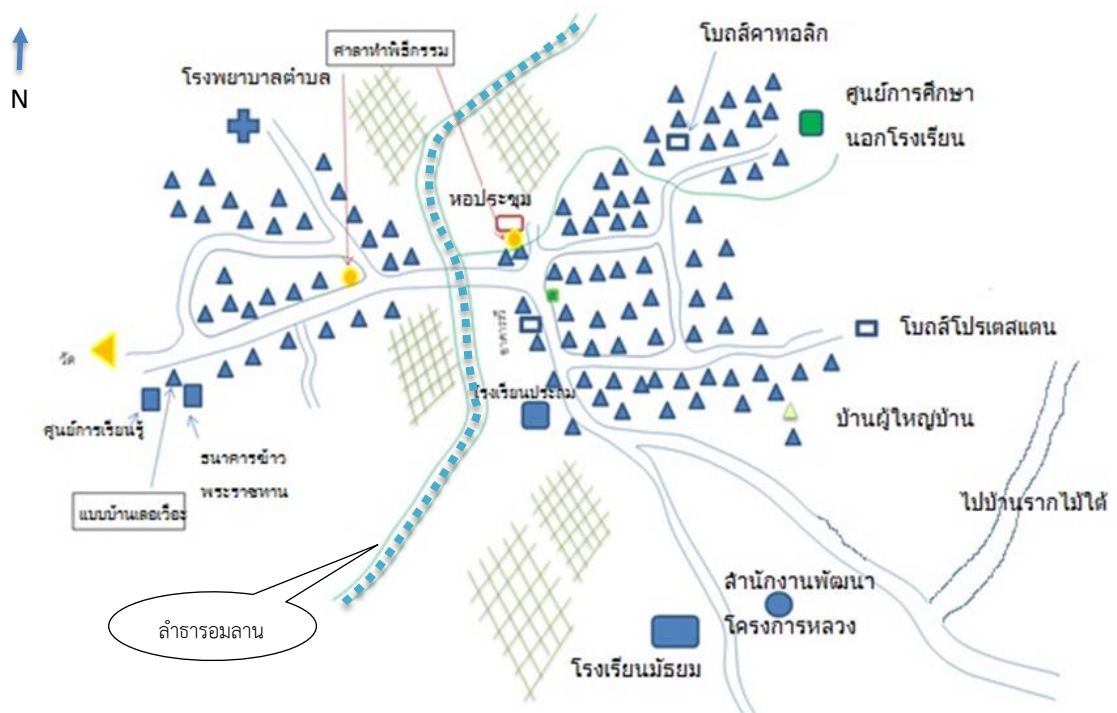
สภาพภูมิประเทศของชุมชนเป็นภูเขาที่มีความลาดชันค่อนข้างสูง สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ประมาณ 600 -1,200 เมตร ลักษณะดินเป็นดินร่วนปนทราย มีค่า pH ที่ 5.0 -6.5 อุณหภูมิ

ประวัติความเป็นมาของชุมชน

หมู่บ้านป่าแป้เป็นหมู่บ้านชาติพันธุ์เลอเวีอะ ชุมชนมีการก่อตั้งมานานแล้วจากการเล่าของคนเฒ่าคนแก่สันนิษฐานว่า บ้านป่าแป้น่าจะมีอายุมากกว่า 500 ปี แล้ว การเคลื่อนย้ายของชาวบ้านไม่มีใครทราบแน่ชัดว่ามาจากไหน แต่มีพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ที่ชาวบ้านเล่าว่าเคยเป็นหมู่บ้านที่ชาวเลอเวีอะเคยอาศัยอยู่ คือ ทุ่งวงแป ทุ่งวงฆะ และทุ่งวงละมอยจ ทุ่งวงแป เป็นที่อยู่ของตระกูลวงแปก่อนที่จะย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านป่าแป้ปัจจุบัน

หมู่บ้านป่าแป้มาจาก 4 ตระกูลมาอยู่ด้วยกันเป็นชุมชน ได้แก่ ตระกูลวงจาอี ตระกูลตระกูลวงโงม ตระกูลวงเพ็ญ และตระกูลวงแป โดยตระกูลวงจาอีเป็นตระกูลที่ใหญ่ที่สุดเนื่องจาก เป็นตระกูลดั้งเดิม หมู่บ้านป่าแป้เดิมชื่อว่าวงจาอี หมู่บ้านเลอเวีอะที่อื่นๆยังคงเรียก ว่าวงจาอี ตระกูลวงโงมมาจากบ้านช่างหม้อ ตระกูลวงเพ็ญมาจากบ้านละอูป และตระกูล วงแป อยู่ใกล้เคียงบริเวณเดียวกันกับตระกูลวงจาอี พื้นที่ทำกินโดยส่วนใหญ่จึงเป็นของตระกูล วงจาอี

แผนที่ ที่ 4 แผนที่หมู่บ้านป่าแป้

บ้านป่าแป๋เคยถูกไฟไหม้ครั้งใหญ่ เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2486 (72 ปี เป็นการประมาณจากการเล่าของนายเตี้ย วันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553) ที่ผ่านมา โดยไหม้ทางฝั่งตะวันตกของหมู่บ้าน ซึ่งตอนนั้นมีบ้านประมาณ 50 หลังคาเรือนที่ถูกไฟไหม้ เหลือเพียง 4 หลังคาเรือนเท่านั้น ที่อยู่ข้างล่างติดกับแม่น้ำ (หากเกิดอัคคีภัยครั้งใหญ่แบบนี้ชาวบ้านมีความเชื่อทำให้เอาไม้กระเดื่องตำข้าวมาวางกันไว้ไฟจะได้ไม่ลามออกไป) ชาวบ้านได้รับความเสียหายอย่างมาก ช่วงที่เกิดไฟไหม้คือช่วงเดือนเมษายน เวลานั้น แดดกำลังร้อน และพวกผู้ชายและวัยทำงานไม่มีใครอยู่ในหมู่บ้าน เขาได้ออกไปหยอดเมล็ดข้าวในไร่ ในหมู่บ้านเหลือแต่คนแก่และเด็กๆ จึงไม่สามารถดับไฟทันได้ ข้าวที่เก็บไว้ในยุ้งฉางก็ถูกไฟไหม้หมด ชาวบ้านเกิดความอดอยาก ไม่มีข้าวกิน บางครอบครัวก็อพยพไปรับจ้างในตัวอำเภอแม่สะเรียง เมื่อสภาพเศรษฐกิจของเขาดีขึ้นบางคนก็กลับมา บางคนก็ตั้งรกรากทำมาหากินที่ตัวอำเภอแม่สะเรียงต่อจนถึงปัจจุบัน ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะอยู่ในหมู่บ้านแพะ ตำบลแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีครอบครัวของลุงคำน้อยที่ได้กลับมาอยู่ในหมู่บ้านป่าแป๋ตามเดิมหลังจากที่ได้ไปทำงานอยู่แม่สะเรียง

ลักษณะโครงสร้างทางสังคม (โครงสร้างครอบครัว เครือญาติ ชุมชน)

โครงสร้างครอบครัว

ลักษณะครอบครัว ของเลอเวือะเป็นครอบครัวขยาย ระบบการแต่งงานแบบผัวเดียวเมียเดียว โดยฝ่ายหญิงจะเข้ามาอยู่ในครอบครัวของฝ่ายชายและนับถือผีบรรพบุรุษบ้านฝ่ายชาย จะต้องอยู่กับครอบครัวฝ่ายสามีอย่างน้อย 2-3 ปี ถึงจะแยกปลูกเรือนเป็นของตัวเองได้ หากฝ่ายชายมีพี่น้องที่เป็นผู้ชายหลายคน น้องผู้ชายสุดท้องจะต้องดูแลพ่อแม่ ไม่ให้ปลูกเรือนแยกจากพ่อแม่ หากเป็นลูกผู้ชายคนเดียวต้องอยู่บ้านดูแลพ่อแม่ ส่วนลูกผู้หญิงหากแต่งงานต้องไปอยู่บ้านสามี หากผู้หญิงคนไหนเป็นลูกคนเดียวสามารถพาสามีมาอยู่ที่บ้านได้ การที่ฝ่ายชายไปอยู่บ้านภรรยา นั้นจะเรียกว่า “เอยญุไซว” ผู้ชายที่เข้าไปอยู่บ้านผู้หญิงนั้นจะต้องยึดถือผีบ้านผู้หญิงด้วยเช่นกัน ในสังคมเลอเวือะไม่ค่อยมีการหย่าร้างกัน แต่หากสามีหรือภรรยาเสียชีวิตถ้าอยากมีครอบครัวใหม่ก็สามารถแต่งงานใหม่ได้อีก ผู้หญิงเลอเวือะทุกคนเมื่อมีการแต่งงาน หรือมีสามีคนใหม่ จะต้องมีการขอขมาผีบ้านทุกครั้งแม้การแต่งงานนั้นเป็นครั้งที่หนึ่งหรือครั้งที่สองก็ตาม ในอดีตนั้นไม่มีการคุมกำเนิด ชาวบ้านบางคนจะมีลูกมาก คิดโดยเฉลี่ย 4-6 คนต่อ 1 ครอบครัว ลูกๆเป็นแรงงานสำคัญของครอบครัว ครอบครัวไหนมีลูกเยอะพื้นที่ทำกินก็จะกว้าง ครอบครัวที่มีลูกน้อยจะไม่มีแรงงานพอ ทำให้เวลาทำงานต้องไปแลกแรงงานกัน

โครงสร้างเครือญาติ

ลักษณะเครือญาติ การนับญาติของคนเลอเวือะ พี่น้องผู้ชายจะนับถือผีเดียวกัน ถ้าแต่ละคนมีลูก ลูกพี่ลูกน้องไม่สามารถแต่งงานกันได้ แต่ถ้าเป็นพี่น้องที่เป็นหญิงกับชาย ถ้าเขามีลูกแล้ว ลูกของพวกเขา นั้นสามารถแต่งงานกันได้ เพราะถือว่าฝ่ายหญิงได้ไปนับถือผีบ้านสามีแล้ว โดยผู้ชายจะต้องมีลูกสาว ผู้หญิงจะต้องมีลูกเป็นฝ่ายชาย ลูกของพี่น้องทั้งสองคนถึงจะสามารถแต่งงานกันได้ หากผู้ชายมีลูกเป็นฝ่ายชาย แล้วผู้หญิงมีลูกสาว ทั้งสองไม่สามารถแต่งงานกันได้เช่นกัน เพราะจะเป็นการแลกเปลี่ยนแม่กับลูก แต่โดยปกติหากเป็นญาติชั้นที่หนึ่งมักจะไม่ค่อยแต่งงานกันความสัมพันธ์กันในเครือญาติมีการช่วยเหลือกันเวลาทำงานจะต้องมีการเอามือเอาแรงกัน การไปเยี่ยมกันที่บ้านต้องมีการ

สร้างความสนิทสนมกัน หากมีของกินอะไรก็แบ่งกันบ้าง หากมีใครไม่สบายต้องช่วยกันดูแล ฝ่าไข้กัน ช่วงเวลาเก็บเกี่ยวหากครอบครัวไหนเสร็จไม่ทัน อาจเนื่องมาจากการไม่สบายหรืออื่นๆญาติที่เสร็จก่อนต้องไปช่วยโดยไม่คิดค่าตอบแทนหรือ “*ไม่คิดมี้อคิดวัน*” ความสัมพันธ์และการเกื้อกูลกัน ก็จะมีเป็นระบบ จะเห็นชัดเจนในงานแต่งงานและงานศพ นอกจากนั้นในกระบวนการผลิตสามารถมองเห็นได้โดยเฉพาะเวลาปลูกข้าวและตีข้าว คนที่เป็นญาติเขาจะเอาเหล้า กับข้าวเหนียวห่อเล็กๆ ให้เจ้าของบ้านที่ปลูกข้าวหรือตีข้าว นั้นถ้าเป็นเหล้าขวดใหญ่เป็นญาติผู้ใหญ่แล้วถ้าห่างออกไป สามารถเอาเหล้าขวดเล็กมาให้ ซึ่งเจ้าของบ้านจะต้องเอาเหล้านี้มาเลี้ยงผีบรรพบุรุษ

โครงสร้างของชุมชน

ด้านการเมืองและการปกครอง

ชุมชนป่าแป๋ มีการปกครอง 2 แบบ เป็นการปกครองแบบเดียวกับรัฐและปกครองตามจารีตประเพณี โดยชุมชนนั้นประกอบด้วย 4 ตระกูลใหญ่ คือ ตระกูลญวงจาอี ตระกูลญวงแป ตระกูลญวงโฆง และตระกูลญวงเพ็ญ ชุมชนมีผู้นำเรียกว่า สมาง สมางเป็นผู้นำสูงสุด เป็นผู้ที่ทำหน้าที่คอยควบคุม รักษาและกำหนดการปฏิบัติตามกฎจารีต ประเพณี การประกอบพิธีกรรมการเลี้ยงผีว่าจะทำพิธีกรรมเมื่อใด ใช้อะไรเป็นเครื่องเซ่นไหว้ สมางจะทำพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์เท่านั้น สมางได้รับการละเว้นไม่ให้เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมงานศพ เพราะเชื่อว่างานศพเป็นงานอัปมงคล ศพเป็นสิ่งสกปรก ดังที่มีคำกล่าวไว้ในตำนานของสมางตระกูลญวงจาอีว่า “*จะไม่ให้ไปเกี่ยวข้องกับงานศพ*” สมางจะมีผู้ช่วยที่มาจากแต่ละตระกูลเรียกว่าปูล่า ปูล่าเป็นผู้อาวุโสและมีความรู้ในการทำพิธีกรรมของแต่ละตระกูล เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยของสมาง ปูล่าทั้ง 4 ตระกูล ปูล่าญวงจาอี ซึ่งเป็นตระกูลดั้งเดิมของชุมชนมีหน้าที่ประกาศเรื่องต่างๆ เช่น เวลาจะมีการทำพิธีกรรมระดับชุมชนจะประกาศให้ชาวบ้านในชุมชนได้รับทราบเพื่อจะได้ไปร่วมในกิจกรรมที่มี เช่น การเลี้ยงผีหมู่บ้าน การทำไร่ เป็นต้น

ชื่อปูล่า (ผู้นำและผู้ทำพิธี)	ตระกูล	จำนวน ครัวเรือน	ศาสนา		
			ประเพณีเดิม+พุทธ	คาทอลิก	โปรเตสแตนต์
นายเอื่อง	ญวงจาอี	55	30	12	12
นายพัด	ญวงโฆง	24	16	8	-
นายติด	ญวงแป	8	1	7	-
นายตาง	ญวงเพ็ญ	8	1	-	8
รวม		95	48	27	20

ตารางที่ 1 จำนวนครัวเรือนในชุมชนแบ่งตามสายตระกูลและการนับถือศาสนา

ถ้าเป็นคนในเชื้อสายอื่นที่ไม่ได้อยู่ในเชื้อสายสมางเขาเรียกว่า “*กวนละเวือะ*” แปลว่า เขาจะต้องไปร่วมกิจกรรมและช่วยเหลืองานในงานศพทุกครั้ง ถ้าไม่ไปจะถูกปรับ คนแต่ละวัยจะมีหน้าที่แตกต่างกัน และจะต้องอยู่ในกฎจารีตประเพณี และจะต้องได้รับการแบ่งที่ทำกินให้ทำมาหากินในแต่ละปี การสืบทอดสมางจะรับการสืบทอดโดยการสืบทอดโดยสายเลือด ทายาทของสมางที่เป็นลูกชาย

คนแรกเป็นผู้รับตำแหน่งสมางคนต่อไป แต่สมางไม่มีลูกชาย น้องชายของเขาจะเป็นผู้รับตำแหน่งต่อ ถ้ามีการมอบตำแหน่งนั้นสมางจะเอาเหล้าใส่ไห พร้อมกับหลอดดูดเหล้าเรียกว่า “ละไฮจ” ทำจากไม้ไผ่หรือก้านของเฟิร์นป่าชนิดหนึ่ง ไปมอบให้สมางที่จะสืบทอดตำแหน่งคนใหม่นั้น สมางจะได้รับสิทธิพิเศษในการเลือกพื้นที่ทำกินเป็นคนแรก

คนเลอเวือะให้การเคารพนับถือปูลำเพราะเป็นผู้อาวุโสแต่ละตระกูล มีหน้าที่ทำพิธีปลงศพ และไปฝังศพในป่าช้า ปูลำจะได้รับสิทธิพิเศษในการเลือกพื้นที่ทำกินรองจากสมาง การสืบทอดตำแหน่งดูจากผู้อาวุโสที่สุดในสายตระกูลนั้นๆ เมื่อเกิดข้อพิพาทในชุมชน กลุ่มผู้นำทางวัฒนธรรมและผู้อาวุโสในชุมชนจะเป็นผู้ไกล่เกลี่ยให้ทุกคนเกิดความเข้าใจกัน โดยใช้กฎ จารีต ประเพณี ในการตัดสิน

การเมืองการปกครองในปัจจุบัน ผู้นำทางการของรัฐ จะมีบทบาทมากกว่าผู้นำทางวัฒนธรรม บทบาทผู้นำทางวัฒนธรรมลดลง เนื่องจากผู้นำของรัฐมีตำแหน่งและบทบาทต่อชุมชนมากขึ้น และในชุมชนเองก็มีความสัมพันธ์กับทางรัฐมากขึ้นเช่นกัน ตำแหน่งต่างๆที่มีในชุมชน เช่น

1. สารวัตรกำนัน
2. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
3. แพทย์ประจำตำบล
4. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านรักษาความสงบ
5. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
6. คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มต่างๆที่มีในชุมชน เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการทางการศึกษา อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน คณะกรรมการสตรี คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านเงินล้านบาท และคณะกรรมการกองทุนอื่นๆ (กมล เครือชูย, 2552: 47)

ปัจจุบันอำนาจสมางยังคงมีอยู่เช่นเดิม โดยเฉพาะเวลาที่มีการแบ่งพื้นที่ในการทำไร่ หากใครไม่มีที่ทำกิน สมางจะดูแลให้ทุกคนในชุมชนมีพื้นที่ทำกิน หากมีครอบครัวใหม่เกิดขึ้น ถ้าครอบครัวใหม่จะร่วมกิจกรรมทางการเมืองจะต้องมีการเข้าเป็นสมาชิก โดยในวันประชุมใหญ่คือวันที่มีการแบ่งพื้นที่ทำกินเขาจะต้องเอาเหล้ามา 1 ขวด เพื่อจะบอกว่าเขาได้แยกครอบครัวแล้วกิจกรรมต่างๆ ทางการเมืองก็ต้องแยกด้วย จึงจะได้รับพื้นที่ทำกิน หากจะต้องมีการเก็บเงินครอบครัวใหม่นี้ก็ต้องจ่าย หากจะมีการได้รับประโยชน์ครอบครัวนี้ก็จะได้รับด้วย ถ้าหากไม่ได้ไปร่วมกิจกรรมทางการเมืองถ้ามีการถูกปรับก็ต้องถูกปรับด้วย เพราะถ้าครอบครัวใหม่ไม่มีการเข้ามาเป็นสมาชิกจะไม่มีสิทธิในการเลือกพื้นที่ทำกิน การเลือกพื้นที่ทำกินนั้นก็มีลำดับของการเข้ามาเป็นสมาชิกด้วย นอกจากการลำดับสายของตระกูลแล้ว ผู้ที่มีสิทธิเลือกพื้นที่ทำกินคนแรกคือ สมาง และเชื้อสายของสมาง ลำดับที่ 2 คือปูลำ ลำดับที่ 3 คือตระกูลยวงจาอี ลำดับที่ 4 คือ ยวงโฆง ลำดับที่ 5 คือ ยวงแป ลำดับที่ 6 คือ ญวงเพ็ญ

ด้านศาสนาและวัฒนธรรม (ความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรม)

ในอดีต ชุมชนเลอเวีอะแห่งนี้มีความเชื่อเรื่องจิตวิญญาณสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นอย่างมาก การประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีเป็นสิ่งที่เขาจำเป็นต้องทำ ผีที่ชาวบ้านนับถือแบ่งเป็นผีบ้าน และผีป่า การเลี้ยงผีในหมู่บ้านป่าแป๋ แบ่งเป็นระดับชุมชน ระดับครอบครัว และระดับบุคคล ผีระดับชุมชนจะมีการทำพิธีกรรมพร้อมกันทั้งชุมชน ทุกครัวเรือนในชุมชนจะร่วมกันทำพิธีหากมีการเก็บเงินค่าใช้จ่ายจะร่วมกันซื้อและการทำพิธีก็เพื่อชุมชนให้มีการอยู่ดีมีความปลอดภัยจากความชั่วร้ายต่างๆ ส่วนการเลี้ยงผีระดับครัวเรือน แต่ละครัวเรือนจะทำเองชาวบ้านคนอื่นๆจะมาช่วยส่วนผีป่าเป็นพิธีกรรมที่จะต้องไปทำในป่า หากในไร่ไม่มีการทำพิธีหะ (ล้าง) ก็จะไม่มีการเลี้ยงผีใดๆนอกจากเจ้าที่ การเลี้ยงผีป่า เป็นผีที่ชาวบ้านเชื่อว่าอยู่ในป่า ถ้าเข้าไปบุกรุกโดยไม่ได้ออกกล่าวจะเกิดอันตราย เวลาเกิดการเจ็บไข้ได้ป่วย จะมีความเชื่อว่าเป็นเพราะผีมากระทำ หรือผีทำร้าย หมอผี ภาษาเลอเวีอะเรียกว่า (โหม) เป็นที่พึ่งของชาวบ้านเวลาเจ็บไข้ได้ป่วย หมอผีจะระบุได้ว่าป่วยเพราะผีที่ไหน ผีอะไร แล้วจะต้องแก้ไขอย่างไรบ้าง

ในอดีตผู้นำมีบทบาทสำคัญต่อคนในชุมชนมาก เป็นที่พึ่งของชาวบ้าน หากมีการเจ็บป่วยชาวบ้านก็จะไปหาเพื่อให้ทำพิธีให้ ผู้นำทางศาสนาและวัฒนธรรมในอดีตนั้น ประกอบด้วยสมาง ปูล่า และผู้อาวุโส สมางเป็นผู้นำที่ใหญ่ที่สุด ตามด้วยปูล่า ผู้ช่วยปูล่า และลูกหาบ ลูกหาบคือผู้แบกศพ ลูกหาบจะมีทั้งหมด 12 คน ซึ่งมาจากผู้อาวุโสในแต่ละตระกูล กลุ่มผู้อาวุโสสามารถทำพิธีกรรมการเลี้ยงผีได้ในอดีตนั้นคนที่สามารถเข้าไปในป่าช้าคือคนที่ได้รับการแต่งตั้งเท่านั้นปัจจุบันคนที่เป้นคริสต์สามารถเข้าไปได้ทุกคน การแต่งตั้งบุคคลต่างๆ จะมีการพูดคุยกันในงานศพ เช่น การแต่งตั้งลูกหาบ การแต่งตั้งลูกหาบหรือสาว แม่บ้านจะไม่ได้รับการแต่งตั้ง เมื่อแม่บ้านคนนั้นมีลูกสะใภ้ เขาจะเอาเนื้อในพิธีกรรมงานศพไปให้ คนที่จะได้รับการแต่งตั้งจะได้รับเนื้อหนึ่งชิ้นเล็กๆ เพื่อแสดงว่าได้รับการแต่งตั้งแล้ว หากงานศพครั้งต่อไปจะต้องเข้าไปร่วมในงานศพ หากไม่สามารถไปได้เนื่องจากไม่สบายจะต้องให้คนอื่นไปแทน ถ้าไม่มีคนไปแทนจะถูกปรับ และจะเป็นการเสียหน้าอย่างมาก

หากเป็นเด็กผู้หญิงจะต้องเริ่มจากลูกสาวคนโต จะมีการแต่งตั้ง เพื่อเข้ามาร่วมรับผิดชอบในวัฒนธรรมประเพณี คนที่ไปร่วมกิจกรรมในงานศพถือว่าเป็นผู้ใหญ่แล้ว เขาจะต้องไปเฝ้าศพร่วมกับหนุ่มสาวคนอื่นๆหากไม่สบายหรือไม่ได้อยู่ในชุมชนในขณะที่มีงานศพ น้องสาวคนต่อไปจะต้องไปแทน ถ้าไม่มีใครไปแทนจะต้องถูกปรับ ลูกสาวคนที่ 2 และคนต่อมาจะไม่ได้รับการแต่งตั้งเหมือนคนแรก อาจจะเป็นการไปแทน และถ้าพี่คนโตแต่งงานน้องสาวเมื่อโตเป็นวัยรุ่นก็ต้องไปแทนพี่สาว เด็กผู้หญิงจะเข้าไปอยู่ในจาริต (ฮิดโกลง) อย่างเป็นระเบียบ หากผู้หญิงนั้นไม่แต่งงานหรือจะออกจากจาริตจะต้องเอาเหล้าไปให้คนเฒ่าคนแก่ เพื่อบอกว่าจะไม่อยู่ในกลุ่มหนุ่มสาวแล้วไม่สามารถร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมแล้ว

ส่วนเด็กผู้ชายจะไม่มีแต่งตั้ง เขาจะเข้าร่วมกิจกรรมกับเพื่อนๆ แต่ก็จะมีกลุ่มผู้นำ จะมีผู้นำเรียกว่าสาวใหญ่และหนุ่มใหญ่ ซึ่งจะเป็นสาวหรือหนุ่มที่อายุมากที่สุดในกลุ่ม เขาจะมีหน้าที่ดูแลและแนะนำน้องๆ หากเป็นงานศพ รุ่นพี่จะต้องไปต้อนรับน้องใหม่ โดยต้องขออนุญาตจากพ่อแม่ว่ามารับสาวคนใหม่ ซึ่งคนที่เป้นแม่ต้องเตรียมตัวให้ลูกสาว หากเด็กผู้หญิงคนไหนที่ได้ไปร่วมกิจกรรมงานศพพร้อมกับหนุ่มสาวแล้วชาวบ้านก็จะถือว่าเด็กคนนั้นเป็นสาวแล้ว ในอดีตนั้นผู้ที่ไปฝังศพจะมีแต่คน

เผ่าคนแก่ที่เป็นผู้ชายที่ได้รับการแต่งตั้งแล้วและผู้ที่ไปแทนคนที่ไม่สามารถไปได้เท่านั้น แต่ปัจจุบันเมื่อศาสนาคริสต์เข้ามามีบทบาท ชาวบ้านที่นับถือศาสนาคริสต์จะเข้าไปรวมมากขึ้นโดยไม่ต้องรอให้แต่งตั้ง และสามารถไปฝังศพในป่าช้าได้ทุกคน ซึ่งในการนำศพไปป่าช้าก็จะมีคนช่วยแบกและขุดหลุมศพมากขึ้นทำให้หลุมศพลึกกว่าเดิม

หากมีงานแต่งงานหรืองานขึ้นบ้านใหม่ หนุ่มสาวจะเข้าไปช่วยบ้านที่จะจัดงานโดยไปช่วยตำข้าว ก่อนวันงานสำหรับใช้ในงาน ส่วนในวันงานสาวรุ่นๆจะช่วยกันหุงข้าวเลี้ยงแขก ส่วนหนุ่มสาวรุ่นพี่จะช่วยกันต้อนรับและส่งแขก สิ่งทีนำมาเลี้ยงแขกนั้นจะมี เมี่ยง ยาสูบ เหล้า และมีเสื้อ การส่งแขกนั้นก็จะเป็นสิ่งของที่เตรียมมานั้นไปพองถึงนอกหมู่บ้านก็จะปูเสื้อแล้วรินเหล้า ร้องบทขอโต้ตอบกัน ในอดีตนั้นเขาจะนับถือและให้เกียรติกันมาก หากมีการปฏิบัติผิดพลาดก็จะมี การปรับกันด้วย คนเลอเวือะเมื่อแต่งงานจะต้องมีบ้านญาติผู้ใหญ่ บ้านญาติผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าสาวเรียกว่า “เญื่อโนวม” ส่วนใหญ่แล้วเป็นบ้านของยายฝ่ายเจ้าสาว ส่วนบ้านของญาติผู้ใหญ่ของเจ้าบ่าว เรียกว่า “โซมขมาย” หากญาติผู้ใหญ่มีหลายครอบครัวพวกเขาก็จะแบ่งกันเองว่าใครจะรับเป็นบ้าน “เญื่อโนวม” หรือ “โซมขมาย” ของคนไหนบ้างบ้านโซมขมายมีไว้เพื่อจะได้ดูแลกันเวลาเจ็บไข้ได้ป่วย หรือตายจะต้องทอดผ้าไว้คลุมศพ การแต่งงานผู้หญิงจะเข้าไปอยู่บ้านผู้ชาย และยึดถือผีบ้านฝ่ายชายเป็นสำคัญ แต่หากฝ่ายชายมีความจำเป็นต้องไปอยู่บ้านฝ่ายหญิงจะเรียกว่า “เออญโซว” ซึ่งต้องยึดถือผีบ้านของฝ่ายผู้หญิง โดยทั่วไปผู้ชายจะไม่ค่อยปฏิบัติเช่นนี้เพราะไม่ใช่ประเพณีปฏิบัติกัน กลัวเสียหน้า

งานขึ้นบ้านใหม่จะทำพิธีในตอนเย็นก่อนพระอาทิตย์ตกดิน เวลาขึ้นบ้านใหม่จะเอาถังข้าวเปลือกและข้าวสารขึ้นนำหน้า เชื่อว่าจะได้มีข้าวอยู่ติดบ้านตลอดฤดูกาล หากขึ้นบ้านใหม่ตอนที่พระอาทิตย์ตกดินแล้วจะไม่ค่อยดี ซึ่งมีคำกล่าวไว้ว่า “ไปก่อนงา มาก่อนไก่” หมายความว่าพวกนกพวกกา เป็นสัตว์ที่ออกไปหากินแต่เช้า คำนี้ใช้กับการแต่งงาน คือ เมื่อแต่งงานจะต้องเดินไปบ้านฝ่ายชายก่อนที่พระอาทิตย์จะขึ้นจากขอบฟ้า และมาก่อนไก่ใช้กับการขึ้นบ้านใหม่คือ ไก่จะเข้าไปนอนในเล้าหลังจากพระอาทิตย์ตกดิน หากปฏิบัติเช่นนี้เชื่อว่าจะมีความคล่องแคล่วประสบความสำเร็จในการทำมาหากิน ปัจจุบันสังคมเข้าไปสู่ระบบการศึกษาทำให้ความเชื่อ ความสนใจและความต้องการเปลี่ยนแปลงไป วิถีชีวิตเปลี่ยนไปตาม หนุ่มสาวออกจากชุมชนไปสู่ระบบการศึกษา และระบบแรงงานในเมือง ไม่สนใจเรื่องวัฒนธรรมประเพณี ส่วนเรื่องโครงสร้างศาสนา วัฒนธรรมแบบเดิม ยังคงมีอยู่แต่บทบาทและความสำคัญลดลง เนื่องจากผู้นำท้องถิ่นที่เกิดจากองค์กรของรัฐมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนมากขึ้น

ตอนที่ 2 สภาพของชุมชนและการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ

ด้านการผลิตตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน ได้แบ่งช่วงของการผลิตออกเป็น 5 ช่วง ดังนี้

การผลิตในช่วงแรกปี พ.ศ. 2484 – พ.ศ. 2507 เป็นการผลิตเพื่อกิน การหาของป่า และการแลกเปลี่ยนอาหาร ไม่ค่อยมีการใช้เงินในการซื้ออาหาร จะปลูกพืชผักไว้กินเองและหาของป่ามากิน มีการทำไร่หมุนเวียนเพื่อปลูกข้าวและพืชผักไว้กิน และบางครั้งก็ทำนาร่วมด้วย พันธุ์ข้าวที่ปลูกในไร่ในอดีตเป็นอายุข้าวระยะสั้นบ้าง (6 เดือน) ระยะยาวบ้าง (7เดือน) คนเลอเวือะนิยมกินข้าวเจ้าเป็น

หลัก ส่วนข้าวเหนียวจะใช้ในพิธีกรรมหรือทำเป็นของกินเล่น เช่น ทำขนม ทำข้าวปึก ข้าวหลาม กินเล่น และใช้เป็นของฝาก ห่อให้กับญาติต่างหมู่บ้าน

พันธุ์ข้าวเจ้าที่ปลูกในไร่ มี เสงาะญวงฆางเลอหิน, เสงาะ ลอ-เออน, เสงาะเพื่อน, เสงาะสอยฮี้ (ข้าวหอม), เสงาะบูมือเลอเสะ, เสงาะบูมือเลอหิน ส่วนเสงาะลองเลอหินปลูกในนา แต่ที่นิยมปลูกกันมากที่สุด คือ เสงาะญวงฆางเลอหิน เพราะข้าวอายุสั้น และได้เมล็ดข้าวดี หุงขึ้นหม้อ

พันธุ์ข้าวเหนียวในไร่ เสงาะพิตสยกาก(สีแดง) เสงาะพิตลอง(ข้าวกำ) เสงาะพิตแพ

ธัญพืช ข้าวฟ่าง(โขง) ข้าวสาลี (พีโฮ) ลูกเดือย (สพิ) งาดำ(ลุงลอง) งาขาว (ลุงเพ็ญ) งาขี้ม่อน (ลงะ)

พืชผักที่ปลูกในไร่ มันเท้าช้าง(ฮาอิน) เผือก บุก มันอ่อน มันสำปะหลัง มันแกว ผักกาดลัวะ ผักกาดยาง ผักเป็บ ฟักทอง ฟักเขียว ถั่วฝักยาวห้ำ ถั่วฝักยาวปีเขียว ถั่วฝักยาวปีม่วง ถั่วฝักยาวปีดำ ถั่วพู ถั่วแปบ บวบ แตงกวาปี พริก มะเขือ ข่า ตะไคร้ หอมแป้น ผักอีหลิน(ฮลาอิน) ผักชี ผักเผ็ด (เทียบะ) ผักเผ็ด (โตะเปยะ)

ผักที่ขึ้นเองตามธรรมชาติ เวื่อะเว สตะแอลอง ฮลาอะบวักโจว ยอดผักข้าว(โตะเลอตวจ) นัว (มะนอยจา)

เห็ด เห็ดโคน (โตฮโนม) เห็ดโคนดำ(โตฮยัวลอง) เห็ดไม้ไผ่ (โตฮพัวว) เห็ดลม (โตฮบงจัว) เห็ดถอบ เห็ดหูหนู

ในไร่จะมีพืชผักที่กินได้หลากหลายชนิด มีของกินตลอดฤดูกาลทำไร่ คือตั้งแต่ช่วงเดือนพฤษภาคม – เดือนธันวาคม

การทำงานเป็นการแลกเปลี่ยนแรงงาน ใช้แรงงานคน ไม่มีเครื่องทุ่นแรง ไม่ค่อยมีการจ้างแรงงาน ชาวบ้านมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี มีเวลาเยี่ยมเยียนกัน คอยให้ความช่วยเหลือกันในการทำงานและเบี่ยงเบนใจให้กันเวลาเจ็บไข้ได้ป่วย ดูแลซึ่งกันและกัน

ช่วงเวลาวางงานในไร่ในนาผู้หญิงจะทำการทอผ้า เย็บผ้า ไว้ใช้ในครอบครัว หาเงินไว้ใช้ในช่วงฤดูฝน บ้านไหนที่มีพื้นใต้ถุนบ้านเยอะๆแสดงว่าลูกสาวเป็นคนขยัน ตำข้าวเก็บไว้ในกระบุง ในสมัยนั้นยังไม่มีโรงสีข้าว ผู้ชายจะทำการจักสาน จักตอกไว้เก็บใช้งาน จักสานตะกร้า กว๊วย สุ่มไก่ อุปกรณ์ทางการเกษตร เสื่อ เชือก ทำจากต้นปอ ไม้คั่ว ควาย เชือกไว้นั้นข้าว เชือกสำหรับแบกควาย (ดือ) หนุมๆจะทำเชือกไว้ให้สาว ๆ และซ่อมแซมบ้านเรือน เตรียมไม้สร้างบ้าน ซึ่งแต่ก่อนบ้านจะมีลักษณะเป็นบ้านไม้ ผสมไม้ไผ่ หลังคา มุงหญ้าคา มุงใบตองตึง ทุกๆปีจะต้องทำการปรับปรุงและซ่อมแซม

ในช่วงที่เกิดอัคคีภัยร้ายแรงในหมู่บ้าน คือไฟไหม้หมู่บ้านครั้งใหญ่ ไหม้ทางฝั่งตะวันตกของหมู่บ้าน เกิดความเสียหาย บ้านถูกไฟไหม้ 50 กว่าหลังคาเรือน ทำให้ผู้คนอดอยาก ไม่มีข้าวกิน ผู้คน

ต้องอพยพแรงงานไปรับจ้างในตัวอำเภอ หลายครอบครัวได้ปักหลักอยู่ที่ตัวอำเภอซึ่งปัจจุบันเป็นบ้านแพะ แม่สะเรียง

ประมาณปี 2492 มีปัญหาข้าวไม่พอกินเป็นเวลา 5 - 6 ปี ชาวบ้านตกทุกข์ได้ยาก ได้ขุดเผือกขุดมันมากิน บางคนเอาแกนของต้นมะละกอมาดัมผสมกับข้าวสารกิน ปลุกข้าวได้ผลผลิตไม่ดีติดต่อกัน 5 - 6 ปี แต่ก่อนบ้านเรือนอยู่บริเวณหอน้ำเจ้านาย (ผิเจ้าเจ้านายคือผู้ที่คุมครองหมู่บ้านเวลาเจ็บไข้ได้ป่วยก็จะมีคนไปบ่นบานที่ศาลผิเจ้าเจ้านายนี้ เป็นสถานที่ที่คนในหมู่บ้านไปบ่นบานกันเช่น มีการสอหรือการสมัครงาน แต่ห้ามบุคคลอื่นขึ้นไปบนศาลา นอกจากสมางเท่านั้น) ซึ่งปัจจุบันเป็นที่นา นายคำพันธ์ และนางจันทรา สาเหตุที่เขาย้ายออกมาเพราะเกิดโรคระบาดต้องรูงผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก จึงพากันย้ายมาอยู่รวมกัน คนที่เคยย้ายมาจากบริเวณที่มีหอน้ำเจ้านาย ที่มีชีวิตอยู่เหลือแค่คนเดียวคือนางเจียง (สัมภาษณ์นางเจียง วันที่ 22 ส.ค.2558)

ด้านศาสนาและความเชื่อยังมีความเคร่งครัดในการปฏิบัติพิธีกรรมตามประเพณีเดิม เวลาเจ็บไข้ได้ป่วยชาวบ้านเชื่อว่ามีสาเหตุมาจากการทำผิดต่อเจ้าป่าเจ้าเขาสังค์ศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ในธรรมชาติ จะต้องมีการขอขมา และทำการเซ่นไหว้

การผลิตในช่วงที่ 2 คือ ช่วงปี พ.ศ. 2508 – พ.ศ. 2520 ด้านการผลิตการทำไร่ยังคงทำกันทุกหลังคาเรือนเหมือนเดิม แต่ผลผลิตที่ได้ลดน้อยลง บางครัวเรือนข้าวไม่เพียงพอต่อการบริโภคเพราะมีสมาชิกในครัวเรือนเยอะและไม่มีแรงงาน เนื่องจากความเจ็บไข้ได้ป่วย ได้มีการออกไปรับจ้างเพื่อแลกข้าวไว้กิน บางครอบครัวที่มีนาก็ทำนาควบคู่ไปด้วย สำหรับครอบครัวที่ไม่มีข้าวพอกินก็ไปรับจ้างจากครอบครัวที่มีที่นาแต่แรงงานไม่พอ เขาจะอยู่กับครอบครัวนั้นๆและจะได้รับค่าจ้างเป็นข้าว

ในช่วงที่ 2 นี้มีหน่วยงานรัฐเข้ามา มีโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนจัดตั้งขึ้นตามความคิดเห็นของผู้บังคับการหมวดตำรวจตระเวนชายแดนที่ 512 เดือนพฤษภาคม 2503 โดยให้ชื่อว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบำรุงที่ 48 บ้านป่าแป๋ เปิดสอนวันที่ 15 กรกฎาคม 2503 มีสิบตำรวจตรีสุรัตน์ ปัญญา เป็นผู้สอน วันที่ 20 พฤษภาคม 2518 สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีได้เสด็จเยี่ยมโรงเรียนและทรงพระราชทานชื่อให้ใหม่เป็นโรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ ๑๐ ปี พ.ศ.2542 ได้เปิดขยายโอกาสการศึกษาถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สถานีนอนมัย และโครงการหลวง โครงการหลวงเข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนทางด้านการผลิตเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน เช่น การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การปลูกกาแฟ ปลูกข้าวพันธุ์ กข.7 ผลผลิตของข้าวพันธุ์นี้ดี แต่จะมีปัญหาในเรื่องของการเก็บเกี่ยว เนื่องจากข้าวมีอายุสั้นกว่าข้าวพื้นบ้าน และลักษณะลำต้นจะค่อนข้างเตี้ย พอถึงช่วงเวลาเก็บเกี่ยว ฝนยังไม่หมดฤดู รวงข้าวที่ติดพื้นดินนั้นข้าวจะงอก ทำให้ไม่ได้รับความนิยมในการปลูก

ส่วนการปลูกกาแฟ และการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมนั้น เนื่องจากชาวบ้านยังไม่มีความรู้หรือแนวทางที่จะแก้ไขเวลาประสบกับปัญหา รวมทั้งในเรื่องการขาดแคลนใบหม่อนที่จะเลี้ยงไหม และการขนส่งที่ไม่สะดวก ชาวบ้านจึงไม่ได้ทำอาชีพเสริมเหล่านี้ต่อ

การผลิตในช่วงที่ 3 คือ ช่วงปี พ.ศ. 2520 – 2532 การผลิตเริ่มพึ่งพาเครื่องยนต์ เช่น การใช้รถไถนา แทนใช้ควายในปี พ.ศ.2524 (นายบุญลา เครือซุย เป็นคนนำมาใช้รถไถนาคนแรก) และเริ่ม

ใช้ปุ๋ยเคมีในนาข้าวครั้งแรกในช่วงปี พ.ศ. 2530 โดยการแนะนำจากเจ้าหน้าที่โครงการหลวง คนที่ใช้ปุ๋ยได้ผลผลิตเพิ่มขึ้น แต่ก็ต้องใช้ปุ๋ยทุกๆปี ทำให้ต้องเพิ่มต้นทุนในการผลิตมากขึ้น มีการนำพันธุ์ข้าวจากกรมการเกษตรโดยเจ้าหน้าที่โครงการหลวงแนะนำเช่นกัน แต่พอปลูกชาวบ้านกลับเจอปัญหาด้านข้าวเป็นหนอนบัว ทำให้ได้ผลผลิตที่ไม่เพียงพอต่อการบริโภค ทำให้ผู้คนในชุมชนเริ่มนิยมเข้าไปหางานทำในเมืองมากขึ้นเช่น รับจ้างขายของ ทำงานแม่บ้าน เป็นคนดูแลเด็ก ดูแลผู้สูงอายุ ทำงานในอู่ซ่อมรถ ทำงานในห้างเป็นแม่บ้าน รม.ขายของ บ้างก็ไปเรียนหนังสือซึ่งต้องออกไปศึกษาต่อในชั้นมัธยม นอกหมู่บ้าน เช่น ที่โรงเรียนบริพัตรศึกษาอำเภอแม่สะเรียง พ่อแม่ผู้ปกครองก็เริ่มเห็นความสำคัญของการเรียนหนังสือมากขึ้น การทำไร่จึงเริ่มลดลง การทำนาจึงต้องเร่งรีบเพื่อให้เสร็จเร็วจะได้ออกไปรับจ้างหาเงินต่อ แต่เงินที่หามาได้นั้นไม่พอสำหรับการใช้จ่ายในครอบครัว เด็กนักเรียนที่ต้องเรียนในเมืองก็ไม่มีเงินพอใช้ต้องกู้ยืมเงินเรียนเพื่อใช้ในการศึกษาเมื่อจบการศึกษาต้องทำงานรับจ้างใช้หนี้กองทุนต่อ ทำให้เด็กที่จบออกไปไม่สามารถอยู่ในชุมชนได้ เพราะในชุมชนไม่มีงานรองรับผู้ที่จบจากการศึกษา

การผลิตในช่วงที่ 4 ปี พ.ศ. 2532 –2544 ช่วงนี้ชาวบ้านเริ่มเข้าสู่ระบบการตลาดในชุมชนมีร้านค้าขายของชำ การทำไร่นาต้องใช้ทุนมากขึ้น และมีการผลิตเพื่อขายบ้างแต่ยังไม่มาก ชาวบ้านเริ่มมีรายได้เป็นเงิน และมีรายจ่ายเพิ่มมากขึ้น รายได้หลักที่เป็นเงินในช่วงนี้ คือ การออกไปหางานทำนอกชุมชน รับจ้าง แล้วส่งเงินกลับมายังครอบครัว ในปี พ.ศ. 2542 สมัยรัฐบาลนายทักษิณ ชาวบ้านได้รับการสนับสนุนให้เข้าสู่โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ชาวบ้านได้ทำการทอผ้าตามทีถนดและส่งให้กับโครงการหลวง จึงทำให้กลุ่มแม่บ้านมีรายได้จากการทอผ้าขายด้วยอีกทาง

การผลิตในช่วงที่ 5 ปี พ.ศ. 2544- ปัจจุบัน ช่วงนี้การทำไร่หมุนเวียนของชาวบ้านลดลงมาก เหลือเพียงร้อยละ 40 ของการทำไร่ ชาวบ้านที่มีที่นาเพียงพอต่อการปลูกข้าวเพื่อบริโภคเองในครัวเรือน เขาจะทำนาเพียงอย่างเดียว เนื่องจากข้าวที่ผลิตได้เพียงพอต่อการบริโภคแล้วเพราะจำนวนประชากรที่อยู่ในครัวเรือนมีไม่มากเหมือนในอดีต การปลูกพืชผักปลูกไว้ในสวนข้างบ้าน หรือข้างๆพื้นที่ทำนาก็เพียงพอต่อการบริโภคแล้ว มีการปลูกพืชที่โครงการหลวงสนับสนุนเพื่อขาย เช่น เสาวรส ผัก เบป็องเต้ โอคลิปเขียว โอคลิปแดง พริกหวานเขียว ผักกาดหวาน ผักกาดขาว เบป็คอส ผักคะน้า ฟักทอง เรดโกโรล ผักกาดหางหงส์ คอสลัดและผักสลัดต่างๆ ที่มีการส่งเสริมให้ปลูก มีการซื้ออาหารและวัตถุดิบจากภายนอกชุมชนมาบริโภคมากขึ้น ชุมชนเริ่มมีอาหารขาย มีร้านก๋วยเตี๋ยว

อาชีพเสริมของชุมชนคือการทอผ้า กลุ่มแม่บ้านได้รวมกลุ่มกันตั้งกลุ่มสตรี โดยการส่งเสริมของพัฒนาการจังหวัดแม่ฮ่องสอน กลุ่มสตรีได้ทำกิจกรรมการทอผ้า และส่งเป็นงาน OTOP ของตำบลป่าแป๋ แม่บ้านเริ่มมีรายได้ในการส่งผ้าทอให้กลุ่มสตรีในชุมชนซึ่งมีการรับซื้อและกลุ่มก็มีการออกไปจำหน่ายตามบูธต่างๆที่มีการจัดงาน และมีการฝากขายกับ ป้าบัวในตลาดเหล่าใจที่เชียงใหม่ และโครงการหลวงก็รับซื้อให้เช่นเดียวกัน และมีการส่งจากลูกค้านอกชุมชนที่ต้องการด้วย ส่วนพวกผู้ชายจะทำงานรับเหมาก่อสร้าง ทำงานในชุมชนและนอกชุมชน ปรับปรุงซ่อมถนน หรืองานรับจ้างอื่นๆที่มีในช่วงนอกฤดูการผลิต

การถือครองที่ดินและการจัดการแรงงานในการผลิต

การถือครองที่ดินของชาวบ้านแบ่งเป็น 4 ประเภท คือที่นา ที่ไร่ ที่สวน ที่ปลูกบ้าน มีการถือกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็น โฉนด นส.3 ก. และ สทก.1 ที่เป็นกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลพื้นที่บ้าน พื้นที่นา และพื้นที่สวน ส่วนพื้นที่ในการทำไร่หมุนเวียน เป็นที่ดินของส่วนรวม ไม่สามารถเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล แต่ก็เป็นที่ดินที่มีเจ้าของตามวัฒนธรรมประเพณี ในการถือครองที่ดินทำกิน ในแต่ละปีชาวบ้านจะทำไร่หมุนเวียนในพื้นที่บริเวณเดียวกัน โดยมีสมางจะเป็นคนจัดสรรที่ดินให้กับสมาชิกใหม่ของชุมชน ส่วนผู้ที่มีพื้นที่เดิมอยู่แล้วก็จะทำไร่บนพื้นที่เดิมของตน

พื้นที่ทำไร่นั้นจะมีชื่อเรียกดังต่อไปนี้

1. ไควม โกลง กาวก ปัจจุบันเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ต้นน้ำ(ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524)
2. ไควม หู ญวงกัว แบ่งให้บ้านรากไม้เหนือ ชาวบ้านใช้เป็นที่พักปลูกผักกะหล่ำ
3. ไควม โกลงจก เส้นทางไปแม่สะเรียง
4. ไควมกลอง ยัว ติดกับไควมกลองโพง
5. ไควม โกลง โพง ติดกับบ้านแม่ปาง อ.แม่ลาน้อย
6. ไควม โกลง ละมอยจ ติดลำน้ำแม่สรีโกละบ้านห้วยผึ้ง
7. ไควมกลองมอง ติดกับห้วยมะกอก
8. ไควมโลงไม้ ติดกับบ้านโกะไม้หลู่และบ้านแม่ฮ่อมป้อ
9. ไควม อำกะ ติดพื้นที่บ้านแม่ฮ่อมลองหลวง
10. ไควมอวามเปลย ติดบ้านแม่ฮ่อมลองน้อย
11. ไควมอวาม ลาน ติดกับห้วยอมลานทางเหนือและหลังโครมกลองกาวก
12. ไควม โกลง มะโอ ติดกับไควมกลองมอง และกลองไม้ (กมล เครือซุย, 2552: 51)

ในอดีตมีการทำไร่หมุนเวียนรอบละ 10 ปี ในพื้นที่ทำไร่จำนวนมากกว่า 10 แปลง บางแปลงจะทำพร้อมกันเนื่องจากชาวบ้านมีจำนวนมากและใช้พื้นที่ในการทำไร่เยอะ แต่ในปัจจุบัน จะหมุนเวียนทำไร่มากกว่า 10 ปี บางพื้นที่จะแบ่งทำ 2 ครั้งเพราะจำนวนคนที่ทำไร่ลดน้อยลง และใช้พื้นที่น้อยลงกว่าเดิมมาก อดีตนั้นชาวบ้านยังไม่นิยมออกไปทำงานนอกชุมชน จึงมีการทำไร่ทำนาปลูกข้าวและเลี้ยงสัตว์ การทำไร่ชาวบ้านปลูกข้าวครอบครัวละ 7-15 ถัง ปัจจุบัน ครอบครัวหนึ่งปลูกข้าวไร่ 3-6 ถังเท่านั้น เนื่องจากการอพยพแรงงานเข้าสู่ในเมือง เพื่อเรียนต่อ และทำงาน

การเข้ามาของหน่วยงานต่างๆและการเปลี่ยนแปลงของชุมชน

การเข้ามาของหน่วยงานของรัฐ เริ่มอธิบายจากการเข้ามาของฝ่ายปกครอง จากคำเล่าของชาวบ้าน คนแรกที่เป็นผู้ใหญ่บ้านคือนายลองคุด ส่วนผู้ช่วยคือนายอินคำ นายลองคุดนั้นเป็นสมางของคนลัวะด้วย เมื่อในลองคุดเสียชีวิตไป อินคำก็ได้เป็นสมางแทน พร้อมกับรับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านด้วย ซึ่งมีนายบุญลาเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เมื่อนายอินคำเสียชีวิตไป นายบุญลาก็รับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านแทนจนกระทั่งเกษียณอายุราชการ เมื่อนายบุญลาเกษียณอายุราชการแล้วก็มี การเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านคนใหม่ซึ่งเป็นการเลือกตั้งครั้งแรกที่ผู้ได้รับตำแหน่ง คือ นายป้อ ขจรศักดิ์ศรี เป็นผู้ใหญ่บ้าน เขา

ดำรงตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้านและตำแหน่งเป็นกำนันตำบลป่าแป๋ ถึงปี พ.ศ. 2556 หลังจากทีนายป้อ เกษียณอายุราชการ ผู้ที่ถูกเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้านคนต่อมา คือ นายสง่า ไพรมีคำ มาจนถึงปัจจุบัน

ระบบการศึกษาเข้ามาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 ตั้งขึ้นมาโดยตำรวจตระเวนชายแดน มีการเปิดสอน ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในปี พ.ศ. 2518 สมเด็จพระศรีนครินทร์ราชนนีได้เสด็จมาเปิดอาคารเรียนและพระราชทานนามจากเดิมชื่อ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน บำรุงที่ 48 บ้านป่าแป๋ เป็นโรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 10 และได้โอนให้องค์การบริหารส่วนจังหวัด และสำนักงานประถมศึกษาแห่งชาติ เมื่อ พ.ศ. 2524 จากนั้นมีการเปิดสอนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และในปี พ.ศ. 2542 ได้มีการขยายโอกาสทางการศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้นปัจจุบันโรงเรียน เจ้าพ่อหลวงฯ มีการเปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 (กมล เครือสุข, 2552) การศึกษาในปัจจุบันเด็กหนุ่มสาวเมื่อจบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แล้วก็ออกไปศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น และส่วนใหญ่พ่อแม่ไม่มีทุนทรัพย์เพียงพอที่จะส่งเรียน พวกเขาได้กู้ยืมเงินเพื่อการศึกษาและใช้คืนเมื่อเรียนจบ การทำงานส่วนใหญ่จะทำในเมือง เพราะงานในชุมชนไม่ได้รับรองรับ เด็กที่จบใหม่ดังที่กล่าวมาแล้ว มีน้อยคนเมื่อเรียนจบแล้วกลับมาทำงานในชุมชน

ปี พ.ศ. 2513 ได้มีการจัดตั้งธนาคารข้าว ซึ่งเป็นธนาคารพระราชทานแห่งแรกของ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ เนื่องจากในสมัยนั้นชาวบ้านมีข้าวไม่พอกิน เพราะได้ เกิดไฟไหม้ครั้งยิ่งใหญ่ในหมู่บ้าน ช่วงประมาณปี พ.ศ. 2479 ทำให้ข้าวในยุ้งฉางถูกไฟไหม้ เช่นเดียวกัน โดยการทำงานของ Peter Kunstadter ซึ่งได้ทำการศึกษางานวิจัยในช่วงปี พ.ศ. 2509 ได้เห็นความทุกข์ยากของชาวบ้านจึงได้กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เมื่อพระองค์ ท่านทราบจึงได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เป็นจำนวนเงิน 20,000 บาท ให้ชาวบ้านได้ ซื้อข้าว หลังจากนั้นทำให้ความเป็นอยู่ของชาวบ้านเริ่มดีขึ้น ในปี พ.ศ. 2513 วันที่ 1 มีนาคม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้เสด็จทรงเปิดธนาคารข้าวแห่งแรก ซึ่งชาวบ้านยังคงดูแลรักษาไว้ (สัมภาษณ์นายทุน จันเป็ง วันที่ 18 ต.ค. 2558)

การตัดถนนเข้ามายังชุมชนเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2524 เป็นถนนดินแดง ช่วงฤดูฝนรถไม่สามารถสัญจรได้ เนื่องจากน้ำที่ไหลลงมาเขาถนนทำให้ถนนบางช่วงขาด บางช่วงจะเป็นโคลน หาก เป็นช่วงฤดูร้อนก็จะเป็นฝุ่นเมื่อการพัฒนาเข้ามา ก็ได้มีการปรับถนนและลาดด้วยคอนกรีต ทุกๆปีจะมีการนำงบประมาณมาปรับปรุงถนนให้ดีขึ้น ปัจจุบันการเดินทางเข้าออกในหมู่บ้านมีความสะดวกมากขึ้น มีการซื้อรถจักรยานยนต์และรถยนต์มาใช้ในครอบครัวมากขึ้น ปัจจุบัน ชาวบ้านมีรถยนต์ 15 คัน มอเตอร์ไซด์ประมาณ 70 คัน ทำให้คนวัยหนุ่มสาวก็ออกไปทำงานในเมืองสะดวกมากขึ้น บางคนไป ทำงานแล้วก็กลับมาใช้ชีวิตในหมู่บ้าน แต่บางคนแต่งงานก็ใช้ชีวิตในเมือง หาซื้อที่ดินปลูกบ้านอยู่ทั้งใน จังหวัดแม่ฮ่องสอน และจังหวัดเชียงใหม่

ไฟฟ้าเริ่มแรกมีการใช้ไฟฟ้าพลังงานน้ำ เริ่มใช้ในปี พ.ศ. 2527 ไฟฟ้าพลังน้ำสามารถเปิดใช้ เฉพาะช่วงเวลา 18.00 น. จนถึงเวลา 06.00 น. โดยมีนายจันท์ จันเป็งเป็นผู้ดูแลคอยเปิดปิดเครื่อง กระจายไฟฟ้า ใช้ไฟฟ้าพลังน้ำมาประมาณ 11 ปีต่อมาปี พ.ศ. 2538 มีการต่อไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเข้ามายังชุมชน ชาวบ้านเริ่มอุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าต่างๆเช่น หม้อหุงข้าว กระติกต้มน้ำร้อน พัดลม ตู้เย็น

โทรทัศน์ เครื่องเล่น CD โทรทัศน์ ต้องซื้อจานดาวเทียมมาต่อเพราะไม่สามารถรับสัญญาณโทรทัศน์ได้ ชาวบ้านต้องทำงานเพิ่มขึ้นเพื่อที่จะมีของอำนวยความสะดวกเหล่านี้มาใช้ในครอบครัวของตัวเอง เช่นเดียวกับคนในเมือง (สัมภาษณ์นายจันทร์ จันเป็ง วันที่ 18 ต.ค. 2558)

ในปี พ.ศ. 2540 ได้มีการติดตั้งโทรศัพท์บ้าน ทำให้สามารถติดต่อกับหน่วยงานราชการที่อยู่ในเมือง ทำให้ชาวบ้านเองก็ได้ติดต่อกับลูกหลานที่ทำงานในเมืองได้ด้วย คนเฒ่าคนแก่มีความสุขที่ได้พูดคุยกับลูกหลานที่ทำงานในเมือง ต่อมาประมาณปี พ.ศ. 2550 มีการติดตั้งสัญญาณโทรศัพท์ AIS ที่หมู่บ้านละออบ อำเภอแม่ลาน้อย ทำให้หมู่บ้านป่าแป๋สามารถรับสัญญาณโทรศัพท์มือถือได้เป็นบางจุด ชาวบ้านเริ่มมีความต้องการที่จะใช้โทรศัพท์มือถือ บางคนลูกหลานที่ทำงานในเมืองซื้อให้เพื่อจะได้ติดต่อกับพ่อแม่ได้ ในปี พ.ศ. 2559 ได้มีการติดตั้งเสาสัญญาณโทรศัพท์ในหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านมีความสะดวกในการติดต่อกับผู้คนภายนอกชุมชนสะดวกมากยิ่งขึ้น

เมื่อ 60 ปีที่ผ่านมาชาวบ้านยังได้ใช้แม่น้ำอุมลานในการอุปโภคและบริโภค หากจะเอาน้ำมาเพื่อดื่มเขาจะไปตักตอนเช้ามีต มีความเชื่อว่าน้ำที่ตักตอนเช้านั้นเป็นน้ำที่สะอาด เพราะยังไม่มีใครมาเล่นหรือใช้น้ำ บางคนนั้นจะชุดบ่อเล็กๆข้างหมู่บ้านมาใช้ ต่อมามีการพัฒนาชุดบ่อทำน้ำประปาภูเขาให้ชาวบ้านใช้ หากเป็นช่วงฤดูร้อนน้ำจะไม่พอใช้ ปี พ.ศ. 2550 ชาวบ้านได้รับงบประมาณสนับสนุนให้ทำน้ำประปาใหม่โดยทำให้ดีขึ้น มีการนำเอาน้ำจากแม่น้ำอุมลานมาเป็นน้ำประปาในปี พ.ศ. 2552 ได้เกิดอุทกภัยน้ำป่าไหลหลาก ทำให้น้ำประปาได้รับความเสียหายชาวบ้านก็ไม่สามารถใช้น้ำจากประปานี้ได้ น้ำประปาที่ทำใหม่นี้ต้องจ่ายค่าน้ำ และมีมิเตอร์วัดการใช้น้ำแต่ละเดือน

กลุ่มองค์กรและหน่วยงานต่างๆหน่วยงานแรกที่เข้ามาคือ ผู้ที่เข้ามาเผยแพร่ศาสนาคริสต์คือ อาจารย์ดอน ชลาเตอร์ เข้ามา ช่วงปี พ.ศ. 2503 มาจากประเทศอังกฤษประกาศศาสนาโปรเตสแตนต์ ต่อมาในปี พ.ศ. 2509 (ค.ศ. 1966) Peter Kunstadter ได้เข้ามาศึกษาวิถีชีวิตของชาวบ้าน บ้านป่าแป๋ โดยเฉพาะในเรื่องของการทำไร่มาเขียนเป็นงานวิจัย

หน่วยงานพัฒนาหน่วยงานแรกคือ โครงการหลวง ซึ่งเข้ามาประมาณปี พ.ศ. 2516 โดยหม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี ซึ่งมอบหมายให้เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรภาคเหนือและเจ้าหน้าที่จากสถานีเกษตรแม่โจ้ เป็นอาสาสมัครดำเนินงานในช่วงแรกๆ โครงการหลวงได้สนับสนุนชาวบ้านให้มีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ชาวบ้านได้ดำเนินการอยู่ระยะหนึ่งประมาณ 6-7 ปี แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ ไม่สามารถทำให้ผู้ประกอบการอยู่ได้เพราะไม่มีตลาด อีกอย่างชาวบ้านไม่ได้ใช้ในชีวิตประจำวัน การเลี้ยงไหมประสบปัญหาคือ ยอดหม่อนไม่เพียงพอต่อลูกไหม ชาวบ้านที่เลี้ยงไหมบอกว่าไม่คุ้มกับเวลาที่เสียไป หากเป็นฤดูฝนใบหม่อนที่ตัวหนอนจะกินต้องเช็ดให้แห้งไม่เช่นนั้นตัวหนอนจะตายได้ นอกจากนี้ การเลี้ยงไหมนั้นต้องดูแลอย่างใกล้ชิดทำให้เสียเวลามาก ต่อมาโครงการหลวงก็มีการสนับสนุนให้ชาวบ้านปลูกกาแฟ ปลูกถั่วเหลือง ปลูกเสาวรส (กระทกรก) และเพาะเห็ดหอม ซึ่งเป็นการเพาะเห็ดจากท่อนไม้ ไม้ที่จะให้ผลผลิตได้ดีคือ (โศรสโตวง และแตย “มะก่อ”) เห็ดที่ได้จะมีความหอมและอร่อย ปัจจุบันได้มีการเข้าร่วมเป็นสมาชิกในกลุ่มสหกรณ์เห็ดหอม อำเภอแม่สะเรียงด้วย

ในช่วงที่ชาวบ้านได้รับผลกระทบเรื่องข้าวเป็นดอกหอม โครงการหลวงได้สนับสนุนให้เปลี่ยนพันธุ์ข้าวที่ปลูก แต่ก็ยังไม่ได้ผล ล่าสุดโครงการหลวงได้มีโครงการส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกผักกางมุ้ง มี

7-10 ครอบครัวที่ดำเนินการปลูกผักซึ่งผักที่ปลูกนั้นเป็นผักที่ขายเพื่อส่งออกต่างประเทศ จากการสอบถามชาวบ้านที่เข้าโครงการปลูกผักกางมุ้งนั้น เขาบอกว่าทำให้มีรายได้เข้ามาในครอบครัวบ้าง หลังจากหักค่าใช้จ่ายแล้วโรงละประมาณ 4-5 พันบาทต่อการปลูกผัก 1 ครั้งซึ่งใช้เวลาประมาณ 1 เดือน สิ่งที่ชาวบ้านได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องและสร้างรายได้คือการเพาะเห็ดหอมและการปลูกผักกางมุ้งการทอดผ้า

สถานีนอนามัยในช่วงแรกๆ มีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเข้ามาดูแลสุขภาพของชาวบ้านเป็นบางช่วง เจ้าหน้าที่สาธารณสุขได้ใช้บ้านพักของเจ้าหน้าที่โครงการหลวงเป็นที่รักษาชาวบ้าน ต่อมาได้มีการสร้างสถานีนอนามัยประจำหมู่บ้าน ซึ่งมีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมาประจำอยู่ ชาวบ้านในหมู่บ้านใกล้เคียงก็ได้เข้ามารับการรักษานี้ด้วย ประมาณปี พ.ศ. 2548 ได้มีการสร้างสถานีนอนามัยประจำตำบลที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้านป่าแป๋ มีหมอและเจ้าหน้าที่เพิ่มขึ้นทำให้ชาวบ้านในละแวกหมู่บ้านป่าแป๋ได้รับความสะดวกมากขึ้นไม่ต้องเดินทางถึงอำเภอแม่สะเรียงเพื่อไปรับการรักษา

การเข้ามาของระบบทุนและการตลาด

ในอดีตนั้นชุมชนป่าแป๋อยู่กันแบบพึ่งพาหากใครมีอาหารก็จะนำมาแบ่งกันในกลุ่มเครือญาติ หรือพี่น้องที่อยู่บริเวณบ้านเดียวกันเมื่อการพัฒนาเข้ามามีการส่งเสริมชาวบ้านให้มีรายได้โดยการทำกิจกรรมต่างๆ รัฐบาลได้สนับสนุนกองทุนให้ชาวบ้านได้ลงทุน เช่น กองทุนเลี้ยงวัว กองทุนช่วยเหลือเครือข่ายคนยากจน (กคชจ.) กองทุนนี้ชาวบ้านได้จัดให้เป็นกองทุนกู้ยืมหมุนเวียน กองทุน 1 ล้าน กองทุนหมุนเวียนของกลุ่มสตรีกองทุนสหกรณ์เห็ดหอม ปัจจุบันกองทุนสหกรณ์เห็ดหอมจะมีเงินทุนของสมาชิกในชุมชนด้วย และมีการปล่อยกู้ ต่อมากลุ่มแม่บ้านได้รวมกลุ่มกันเพื่อจะสะสมกองทุนของตัวเองโดยการออมทรัพย์ การออมทรัพย์ของกลุ่มนี้ได้รับการสนับสนุนจากศูนย์สังคมพัฒนา Caritas Thailand ในโครงการคนสู้ชีวิต

กลุ่มสตรีได้รับการสนับสนุนให้มีการทอดผ้าเพื่อส่งขายและเข้าร่วมโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ กลุ่มสตรีบ้านป่าแป๋เป็นชนชาติพันธุ์เลอเวีอะซึ่งมีผลิตภัณฑ์ที่มีความแตกต่าง เลยได้รับเลือกให้เป็นตัวแทนของตำบลเข้าสู่ตลาด OTOP เมื่อชาวบ้านได้ทำการผลิตเพื่อขายแล้วทำให้แต่ละครอบครัวมีรายได้มาใช้ในครัวเรือนและมีการซื้อขายมากขึ้น แต่การตลาดของชาวบ้านยังไม่เพียงพอชาวบ้านยังไม่สามารถยึดอาชีพการทอดผ้าเป็นหลักในการดำรงชีพ การทอดผ้าเป็นเพียงรายได้เสริม ถ้าไม่มีการส่งสินค้า ทางกลุ่มจะมีการซื้อสินค้าจากสมาชิกแม่บ้านเข้ามาเก็บไว้ในกลุ่มเพียงเดือนละครั้ง สมาชิกในกลุ่มจะมีรายได้เป็นเงินคนละประมาณ 300-1,000 บาท ต่อครั้ง แต่หากมีการส่งสินค้าจากภายนอกรายได้ที่รับก็เพิ่มมากขึ้น

กลุ่มที่เกิดขึ้นเองโดยคนในชุมชน

จากการบอกเล่าของนางสาวผุสดี ตะนอย ซึ่งเป็นผู้เข้าร่วมการอบรม OI (Organic Interaction) จากศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ของชาวบ้าน ชื่อว่า “กลุ่มออมทรัพย์เพื่อชีวิตที่เป็นสุข” ในช่วงที่มีการศึกษาชุมชนเขาได้กลับเข้าไปในชุมชนของตนเอง ทำการศึกษาและร่วมงานกับกลุ่มแม่บ้าน มีการเริ่มงานกับกลุ่มแม่บ้านกลุ่มเล็กๆ มีการจัดประชุมกลุ่ม

เพื่อทำการวิเคราะห์ สถานการณ์ของชุมชน และมีการตั้งทีมงานจิตอาสาเพื่อช่วยดูแลกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในชุมชน และในช่วงเวลานั้นมีการประสานงานกับกลุ่มสตรีระดับสังฆมณฑลในจังหวัดเชียงใหม่ ในปี 2549 มีโครงการสนับสนุนชาวบ้าน โดยใช้ชื่อโครงการว่า “โครงการคนสู้ชีวิต” จากศูนย์สังคมพัฒนาเชียงใหม่ ซึ่งได้รับงบประมาณจากคาทอลิกไทยแลนด์ (Caritas Thailand) ปีแรกนั้นได้รับเงินทุนสนับสนุนกิจกรรม 10,000 บาท ทางกลุ่มจึงให้สมาชิกคนสู้ชีวิตได้ยืมเพื่อทำกิจกรรมเสริมรายได้ สมาชิกบางคนได้ยืมเงินไปลงทุนซื้อลูกหมูมาเลี้ยง บางคนซื้อฝ้ายมาทำการทอผ้าขาย ในปี 2550 ได้รับเงินทุนสนับสนุนเพิ่มอีก 10,000 บาท ทางกลุ่มก็มีการประชุมปรึกษาหารือกันในเรื่องการบริหารจัดการเงินกองทุน เพื่อให้เงินจำนวนน้อยนี้ได้เกิดผลมากที่สุดจึงได้มีการตกลงกันว่าจะทำกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการช่วยเหลือกันในกลุ่มของแม่บ้านที่มีปัญหาเรื่องค่าใช้จ่าย ให้เขาได้รับการกู้ยืมเงินจากกองทุนโดยการคิดดอกเบี้ยที่ถูกกว่าแหล่งเงินทุนอื่นๆ แหล่งเงินทุนอื่นๆ คิดดอกเบี้ยร้อยละ 5 บาทต่อปี ในกลุ่มคิดดอกเบี้ยการกู้ยืมร้อยละ 3 บาทต่อปี ปีที่ 3 รับเพิ่มอีก 10,000 บาท ส่วนในปีที่ 4 เราได้รับ 9,000 บาท รวมเงินกองทุนที่ได้รับจำนวน 39,000 บาท สมาชิกในกลุ่มกลุ่มออมทรัพย์นี้ก็ได้มีการสะสมเงินออม ปีแรกมีสมาชิกแค่ 29 คน ปัจจุบันสมาชิกได้มีเพิ่มขึ้น เป็น 80 คน เนื่องจากคนในชุมชนได้เห็นถึงความสำคัญในการเอาเงินมารวมกัน

ในช่วงแรกๆก็ได้รับซื้อผ้าจากสมาชิกในกลุ่มคนสู้ชีวิต แล้วเอาไปฝากขายกับกลุ่มสตรีสังฆมณฑลเชียงใหม่ และมีการติดต่อกับอาสาสมัครจากประเทศญี่ปุ่นเพื่อส่งผลิตภัณฑ์จากกลุ่ม ผุสดี ซึ่งเคยเรียนการตัดเย็บเสื้อผ้าจากบ้านมารินาได้ทำการแปรรูปผ้าทอของกลุ่มคนสู้ชีวิต เป็นกระเป๋าแบบต่างๆส่งให้ญี่ปุ่น ต่อมาก็ได้ให้น้องสาวเปิดร้านเป็นของตัวเอง แล้วรับผ้าของกลุ่มคนสู้ชีวิตไปวางขายเพื่อช่วยชาวบ้านทำการขยายพื้นที่ทางการตลาด

สมาชิกคนสู้ชีวิตและสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ได้มีการประชุมเพื่อทำการวิเคราะห์ชุมชนเพื่อหาทิศทางในการจะก้าวไปด้วยกันโดยการระดมปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาของชาวบ้าน (วันที่ 27 ธ.ค. 2557)

- ปัญหาที่ดินทำกิน : ต้องการให้ทางการที่มีส่วนเกี่ยวข้องจัดสรรที่ทำกินให้แก่ชุมชน และออกเอกสารสิทธิให้แก่ชุมชน ทำขอบเขตระหว่างหมู่บ้าน
- คนรุ่นใหม่ไม่สนใจประเพณีวัฒนธรรม : ให้พ่อแม่ปลูกฝังลูกหลานสร้างจิตสำนึก ให้มีการส่งเสริมให้คนในชุมชนใส่ชุดประจำเผ่า
- น้ำดื่มไม่สะอาด : มีการใช้เครื่องกรองน้ำดื่ม จัดอบรมให้ความรู้แก่คนในชุมชน โดยให้ลดการใช้สารเคมี ช่วยกันป้องกันการทำลายต้นน้ำ
- มีสื่อเทคโนโลยี : ให้ผลิตสื่อการเรียนรู้ของชุมชน
- ต้นทุนในการผลิตสูง : ควรมีโครงการรองรับผลผลิต
- การเล่นกีฬาสูญหายจากชุมชน : ให้ผู้อาวุโสเล่นกีฬาให้เด็กฟัง
- ความแตกแยก : ใช้หลักศาสนา มาอบรมฟื้นฟู
- อบายมุข : ครอบครัวต้องมีเวลาอบรมดูแลลูก

- ปัญหาขยะ : ต้องมีการปลูกฝัง
- สิ่งเสพติด (เหล้า บุหรี่)
- ปัญหาหนี้สิน (เกิดจากการศึกษา รายได้น้อย ปัญหาการว่างงาน เกษตรไม่มีตลาดรองรับ) : หาแหล่งทุนส่งเสริมอาชีพ
- การใช้สารเคมีในการเกษตร : ให้ความรู้เรื่องผลกระทบของสารเคมี

ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

1. หนี้สิน ส่วนใหญ่มีหนี้สินเกือบทุกครอบครัว แต่จะมีมากน้อยไม่เท่ากัน บางครอบครัวเป็นหนี้เพราะการลงทุนทางการเกษตร ซื้อปุ๋ยใส่ในข้าวและพืชผัก ซื้อน้ำมันในการทำนา ค่าเช่ารถไถนา ซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น รถมอเตอร์ไซด์ สร้างบ้าน จัดงานแต่งงาน ส่งลูกเรียน และการเจ็บไข้ได้ป่วย

แหล่งที่เป็นหนี้ ได้แก่ กลุ่มกองทุนต่างๆที่มีอยู่ในชุมชน เช่น กองทุน 1 ล้าน กองทุน กคชจ. กองทุนกลุ่มสตรี กองทุนสหกรณ์เห็ดหอม และกองทุนของกลุ่มออมทรัพย์ และบางคนก็เป็นหนี้นอกระบบ การกู้ยืมเงินนอกระบบจะมีดอกเบี้ยสูงกว่า เป็นร้อยละ 3 บาทต่อเดือน ส่วนการกู้จากกลุ่มกองทุน ร้อยละ 0.3- 0.5 ต่อเดือน บางคนก็กู้ให้กับเพื่อนสมาชิก เพราะสมาชิกแต่ละคนได้กู้เงินในจำนวนจำกัด

2. ภัยธรรมชาติ ปัญหาภัยธรรมชาติเป็นอีกปัญหาหนึ่งของชาวบ้านซึ่งป้องกันและแก้ไขได้ยาก เช่น น้ำป่า ดินถล่ม ฝนแล้ง ชาวบ้านไม่สามารถแก้ปัญหาเหล่านี้ได้ สิ่งที่ทำได้คือ คอยซ่อมแซมเวลาที่เหตุการณ์เกิดแล้ว

ทางด้านความเชื่อ ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นเคราะห์กรรมของหมู่บ้านในการละลายเรื่องความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณีจึงทำให้เกิดภัยต่อหมู่บ้าน เช่นเมื่อปีที่ผ่านมา ในปี พ.ศ. 2552 หมู่บ้านประสบกับน้ำป่าไหลหลาก ดินถล่ม ชาวบ้านได้รับความเสียหายเป็นจำนวนมาก ผู้นำทางความเชื่อในวัฒนธรรมดั้งเดิมเขาได้ทำพิธีส่งเคราะห์หมู่บ้านเพื่อให้สิ่งเลวร้ายผ่านพ้นไป

ภัยธรรมชาติบางอย่างส่งผลกระทบต่อผลผลิตด้วย เช่น ข้าวเป็นโรคหนอนบั่ว โรคดอกหอม ทำให้ผลผลิตข้าวได้น้อย ชาวบ้านต้องหาพันธุ์ข้าวใหม่ๆ มาทดลองปลูก จากเดิมนั้นปลูกข้าวเจ้าเป็นหลัก แต่ปัจจุบันหลายครอบครัวหันมาปลูกข้าวเหนียว ทำให้พันธุ์ข้าวของชาวบ้านหายไป ต้องมีการใช้ปุ๋ยเพื่อเร่งให้ต้นข้าวมีความสวยงามให้ผลผลิตที่ดี และยังต้องออกไปรับจ้างเพื่อจะได้เงินมาใช้จ่ายในการซื้อข้าวบ้าง แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากภัยธรรมชาติ

3. ปัญหาเด็ก จากการพูดคุยและสอบถามชาวบ้านเขาเองก็ไม่สามารถสรุปได้ว่าจริงๆแล้วเกิดจากปัญหาอะไร เขาได้พูดถึงเด็กสมัยนี้ว่า “ขี้เกียจ” ไม่อยากทำงาน ติดสื่อ ไม่สนใจเรื่องศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี พ่อแม่จะให้โอกาสลูกในด้านการศึกษา พยายามส่งเสริมให้ลูกได้รับการศึกษาให้

สูง แต่เด็กเองขาดความกระตือรือร้นในการศึกษาหาความรู้ ประกอบกับพื้นฐานในด้านการศึกษาของเด็กไม่แน่นพอ ทำให้เด็กที่มาเรียนต่อในเมืองบางคนไม่สามารถเรียนสู่คนในเมืองได้

ภูมิปัญญาทางด้านการเกษตรและอาชีพอื่นๆ ของคนในชุมชนมีอะไรบ้าง

ภูมิปัญญาด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

- ภูมิปัญญาในการทำไร่

การทำไร่ จะทำแบบไร่หมุนเวียน ไม่มีการทำไร่ในพื้นที่เดิมติดต่อกัน การหมุนเวียนเพื่อให้ต้นไม้ได้มีเวลาเติบโต และมีการปรับปรุงสภาพของพื้นดิน การทำไร่เริ่มทำการแผ้วถางต้นไม้ในช่วงกลางเดือนกุมภาพันธ์ การตัดต้นไม้ ในพื้นที่ไร่ หากเป็นต้นไม้ใหญ่จะไม่ตัดทั้งหมดต้น แต่ทำการลิดกิ่งไม้ลง บางต้นเหลือต้นต่อของต้นไม้ไว้ และทำการตากไม้ที่ตัดให้แห้ง เพื่อทำการเผาในช่วงเดือนเมษายน การเผาหน้าดินจะทำให้ต้นข้าวและพืชผักที่ได้เจริญงอกงาม โดยไม่ต้องใส่ปุ๋ย

ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการทำไร่จะมีพื้นที่ที่ต้องห้ามไม่ให้ทำไร่ในบริเวณนั้น เช่น

- พื้นที่เดิมจะไม่ทำไร่ซ้ำติดต่อกัน ต้องมีการเว้นระยะในการทำไร่ เมื่อทำไร่เสร็จในปีหนึ่งๆ แล้วจะต้องพักพื้นที่ป่าเป็นเวลา 8-10 ปี
- ป่าแนวกันไฟ และจะไม่ตัดต้นไม้ ในพื้นที่ป่าที่เป็นแนวกันไฟ (เยียน ไปฮ) เพราะเชื่อว่าพื้นที่แนวกันไฟนี้เป็นที่สถิตอยู่ของภูตผี ที่คอยปกป้องรักษาเราเวลาทำการเผาไร่ และคอยคุ้มครองตลอดระยะเวลาการทำมาหากินในที่ดินผืนนั้นๆ
- ป่าที่มีตาน้ำ หรือน้ำออกกู ห้ามเข้าไปทำไร่ในที่แบบนั้น เชื่อว่าเป็นที่อยู่ของภูตผี หากเข้าไปทำไร่ในที่แบบนั้นอาจเกิดเภทภัยต่อตัวเองหรือคนในครอบครัว
- ป่าที่มีน้ำพุ่ง เช่น มีภูเขา สองลูกหันหน้าเข้าหากัน ลูกหนึ่งมีน้ำ และอีกลูกหนึ่งมีพื้นที่ความชื้นพื้นดินจะมีความแฉะตลอด เนื่องจากน้ำที่ผุดจากภูเขาที่อยู่ตรงข้ามกัน เรียก ป่าน้ำพุ่ง
- การทำไร่ของครอบครัวหนึ่งๆ จะไม่ใช่ภูเขาทั้งลูกคือจากด้านหนึ่งลงไปอีกด้านหนึ่งจนสุดภูเขา
- ถ้าเป็นพี่น้องกัน จะไม่ทำไร่หนีกัน

1	2	3
---	---	---

ถ้าคนที่ 1 กับคนที่ 3 เป็นพี่น้องกัน การทำไร่แบบนี้ไม่ถูกต้อง เพราะคนที่ 2 จะได้รับผลกระทบ ต้นข้าวของคนๆ 2 อาจจะได้ผลผลิตไม่ดี

อุปกรณ์ในการทำไร่

- มีด ค้อน ไว้ตัดต้นไม้
- เสียม และไม้ยาวๆ ไว้ต่อด้ามเสียม เพื่อใช้ในการกระทุ้งดินให้เป็นหลุม ไว้หยอดเมล็ดข้าว
- ขอดายหญ้า (เลอมาก) ไว้ดายหญ้า เคียว ไว้ใช้เกี่ยวข้าว
- เสือไม้ไผ่ ไว้ปูพื้นสำหรับการตีข้าว

- ผ้า (มา-เอา)เป็นผ้าทอ ความยาวประมาณ 150 เซนติเมตร กว้าง 5 - 6 นิ้ว ไม้มัดข้าว
 - ค้อน สำหรับตีเมล็ดข้าว
 - พัด สำหรับการหิวข้าวลีบ
 - ถังตวงข้าว (เลอโด=ถังตวงขนาด 1 ถัง ,พวง ถังตวงขนาด 2 ถัง)
 - แยม ไร่ชนข้าว
- อุปกรณ์เหล่านี้ชาวบ้านจัดทำและหามาเอง

- ทำนา

พื้นที่ทำกินของชาวบ้านไม่มีพื้นที่ราบ จะเป็นสันดอย ชาวบ้านจึงทำการขุดนาเป็นขั้นบันได การทำนาในอดีตใช้ควายในการไถนา ครอบครัวที่มีที่นาต้องเลี้ยงควายไว้ไถนา บางครอบครัวที่ไม่มีควาย ต้องขอเช่าควายของครอบครัวที่มีควาย การใช้ควายในการไถนาต้องค่อยๆทำ รีบเร่งไม่ได้ เนื่องจากควายต้องมีการพักผ่อน นอกจากนั้นแล้วยังได้ปุ๋ยจากมูลควายด้วย การทำนาทำแค่ครั้งเดียวในรอบปี หลังจากการเก็บเกี่ยวก็จะเอาวัว ควายมาเลี้ยงในนา

- ด้านการจักสาน

ในอดีต ถึงประมาณปี 2537 ชาวบ้านยังมีการ จักสานอุปกรณ์เครื่องใช้ในการเกษตรมาใช้เอง เช่น

ตารางที่ 2 ตารางแสดงอุปกรณ์จักสานเครื่องใช้ทางการเกษตร

อุปกรณ์ที่ใช้ในอดีต	อุปกรณ์ที่เอามาแทนกันในปัจจุบัน	หมายเหตุ
เสื่อไม้ไผ่	เต็นท์ผ้าใบ	กันฝนดีกว่า สะดวกในการขนส่ง
ถังตวง	ปั๊บน้ำ	
ก๋วยแบกฟืน (ก๊อก)		
ก๋วย แบกข้าว(แยม)	กระสอบ	
สายที่ใช้แบก ดอ	ผ้าทอ / กระสอบ	(ใช้หวายในการจักสาน)

เชือก มัดต้นข้าวเวลาขนข้าวไว้ในตารางนวดข้าว	ผ้าทอ	ใช้ต้นปอในการควั่นเชือก
พัด ใช้หิวข้าว	ใช้เครื่องตัดหญ้ากับใบพัดลม	
กระโดง		
ถาด กินข้าว/ใส่ของ(ถวัก)	จาน	สะตวก สะอาด
ตะกล่ำ (สคาบ)		

- **การตีเหล็ก**

เพื่อทำอุปกรณ์ทางการเกษตร เช่น มีด เสียม เคียว ขอบดาหย้า

- **ด้านการทอผ้า**

การทอผ้าในอดีตชาวบ้านทำเองจากขั้นตอนแรกคือ การปลูกต้นฝ้าย หนีบดอกฝ้าย (แยกเม็ดออกจากใยฝ้าย ตัดฝ้าย ม้วนดอกฝ้าย ทำเส้นฝ้าย เอาฝ้ายมาซัก มาณวด แล้วทำการทอ (โดยจะทอเป็นเสื้อ กางเกง ผ้าซิ่น ถุงย่ามและผ้าห่ม ชุดผู้ชายเป็นสีขาว กางเกงแบบ กางเกงหม้อห้อม เสื้อคอกลมแขนยาว ผ้าหนา ชุดผู้หญิงเป็นเสื้อทรงกระบอกสีเหลี่ยม มีสีขาว และสีดำ เสื้อสีดำจะมีแถบสีแดงที่ปลายแขน และมีกระโปรงทรงสอบยาวถึงหัวเข่า ผู้หญิงมี ปลอกแขนและปลอกขา) ในอดีตชาวบ้านจะมีเสื้อผ้าไม่มาก อาจจะมี 3-4 ชุดต่อคนแต่จะต้องมี ชุดใหม่เก็บไว้คนละ 1 ชุดเพื่อเหตุฉุกเฉินเช่น การเสียชีวิตเมื่อมีคนเสียชีวิตจะต้องมีชุดใหม่มาเปลี่ยนให้

การปลูกฝ้ายในอดีตจะปลูกในไร่ร่วมกับข้าว เมื่อเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จต้นฝ้ายก็จะออกดอกพอดี บ้างก็จะปลูกในสวน ทำเป็นสวนฝ้ายและมีการปลูกพริก ปลูกยาสูบร่วมด้วย

ปัจจุบันฝ้ายส่วนใหญ่จะซื้อมาจากฝ้ายโรงงาน เนื่องจากเส้นฝ้ายมีความคล้ายกันกับฝ้ายที่ทำเองและมีจำนวนเยอะ เหมาะกับการผลิตเพื่อการจำหน่าย ชาวบ้านจะซื้อเส้นฝ้ายแล้วเอามาทำการย้อมสี และถักทอเอง การย้อมสีมีทั้งสีธรรมชาติและสีเคมี และส่งขายให้กับกลุ่มสตรีสต็อกที่มีในกลุ่มก็จะออกไปขายตามการจัดงานหรือตามบูธต่างๆ และมีลูกหลานของชาวบ้านที่มองเห็นคุณค่าของงานฝีมือ เพื่อเป็นการสืบทอดงานฝีมือและส่งเสริมให้ชาวบ้านได้มีรายได้ในครอบครัวจึงเปิดร้านวางขายในเชียงใหม่ เป็นที่รองรับงานของชุมชน

4. ข้อมูลด้านเศรษฐกิจของชุมชน

ตารางที่ 3 แสดงการถือครองที่ดิน 56 ครอบครั้ว

ลำดับ	จำนวนที่ดิน /ไร่	จำนวนครัวเรือน	เปอร์เซ็นต์ : ครอบครั้ว
1	ไม่มีที่นา	14	7.84
2	2 งาน - 3.5 ไร่	21	11.76
3	4 ไร่ - 6.9 ไร่	16	8.96
4	7 ไร่ - 9.9 ไร่	4	2.24
5	10 ไร่ - 11 ไร่	1	0.56

ตารางที่ 4 แสดงสัตว์เลี้ยง 56 ครอบครั้ว

ลำดับ	สัตว์เลี้ยง	จำนวนสัตว์เลี้ยง	จำนวนครัวเรือน	เปอร์เซ็นต์ : ครอบครั้ว
1	ไก่	439	47	26.32
2	หมู	181	46	25.76
3	ควาย	46	6	3.36
4	วัว	35	4	2.24

ตารางที่ 5 แสดงรายรับในภาคเกษตร 56 ครอบครั้ว

ลำดับ	จำนวนรายรับ	จำนวนครัวเรือน	เปอร์เซ็นต์ : ครอบครั้ว
1	4,800 – 15,999	15	8.4
2	16,000 – 39,999	16	8.69
3	40,000- 69,999	9	5.04
4	70,000 – 99,999	5	2.8
5	100,000 – 150,000	3	1.68
6	ไม่มีรายได้จากภาคเกษตร	8	4.48

ตารางที่ 6 แสดงรายรับภาคนอกภาคเกษตร 56 ครอบครั้ว

ลำดับ	จำนวนรายรับ	จำนวนครัวเรือน	เปอร์เซ็นต์ : ครอบครั้ว
1	4,000 – 18,000	16	8.69
2	24,000 - 40,000	14	7.84
3	50,000 - 79,200	11	6.16
4	96,000 – 168,000	8	4.48
5	300,000 – 420,000	2	1.12
6	ไม่มีรายได้นอกภาคเกษตร	2	1.12

ตารางที่ 7 แสดงรายจ่ายในครัวเรือน 56 ครอบครัว

ลำดับ	จำนวนรายรับ	จำนวนครัวเรือน	เปอร์เซ็นต์ : ครอบครัว
1	10,001 – 30,000	13	23.21
2	30,001 – 60,000	19	33.92
3	60,001 – 90,000	17	30.35
4	90,001 – 195,000	7	12.5

จากตารางที่ 3 การถือครองที่ดิน คนส่วนใหญ่ในชุมชนที่มีการถือครองที่ดินเพียงแค่ 2-3.5 ไร่ มี 21 ครอบครัว คิดเป็นค่าเฉลี่ยร้อยละ 11.76 รองลงมาคือ 4 – 6 ไร่ มี 16 ครอบครัวคิดเป็นร้อยละ 8.96 และไม่มีที่ดินทำกินร้อยละ 7.48

จากตารางที่ 4 แสดงการเลี้ยงสัตว์ ครอบครัวที่เลี้ยง ไก่อยู่ในอันดับที่ 1 มี คนเลี้ยงไก่ ถึง 47 ครอบครัว จากที่สำรวจ 56 ครอบครัว ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 26.32 สัตว์ที่เป็นรายได้ของครอบครัว คือ วัว ควาย และหมู ส่วนไก่นั้นจะเป็นอาหารของครอบครัวโดยส่วนใหญ่

จากตารางที่ 5 แสดงถึงรายรับในภาคเกษตรของชาวบ้าน ซึ่งรวมกับเม็ดเงินที่ได้จากการทำไร่นา และกลุ่มที่มีการทำผักกางมุ้ง ลำดับที่ 1 คือผู้ที่มีรายได้น้อยมี 15 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 8.4 ของ 56 ครอบครัว และไม่ได้ทำผักกางมุ้ง กลุ่มที่ 4-5 คือกลุ่มที่ทำผักกางมุ้ง คิดเป็นร้อยละ 3.76 ส่วนกลุ่มที่ไม่มีรายรับจากภาคเกษตรคือกลุ่มที่รับจ้างและผู้สูงอายุที่อยู่บ้าน โดยได้รับเงินจากลูกๆที่ไปทำงานในเมือง ซึ่งมี 8 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 4.48 ในชุมชน ส่วนใหญ่ครอบครัวมีรายได้ในภาคเกษตร 16,000- 39,999บาทต่อปี

จากตารางที่ 6 แสดงถึงรายรับนอกภาคเกษตร ซึ่งเป็นรายรับจากการรับจ้าง และการทอดผ้า ผู้ที่มีรายได้นอกภาคเกษตรมากที่สุดคือคนที่รับจ้างในงานราชการ มีรายได้ 300,000 – 420,000 ต่อปี มี 2 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 1.12 และผู้ที่ไม่ได้รับจ้าง ทำแต่งงาน ด้านการเกษตร มี 2 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 1.12 คนส่วนใหญ่ในชุมชนมีรายได้นอกภาคเกษตร 4,000-18,000 บาทต่อปี

จากตารางที่ 7 คือการแสดงรายจ่ายต่อปี ค่าใช้จ่ายของแต่ละครอบครัวส่วนใหญ่จะเสียไปกับการส่งบุตรหลานเรียนหนังสือ ค่าใช้จ่ายในเรื่องอาหารการกินมีไม่มากนัก หากในครอบครัวมีข้าวในยุ้งฉางแล้วจะไม่ค่อยเดือดร้อนในเรื่องอาหารมากนัก

จากการสำรวจข้อมูลด้านเศรษฐกิจไม่สามารถจะแบ่งฐานะทางเศรษฐกิจของแต่ละครอบครัวได้ บางครอบครัวไม่มีรายได้ที่เป็นจำนวนเงิน แต่ก็ไม่ได้เดือดร้อนมากนักเพราะเขามีอาหารไว้บริโภคแล้ว บางคนมีเงินแต่ต้องซื้อข้าวมากิน เงินที่ได้มาต้องเสียไปกับการซื้ออาหาร

[illegible]

ตอนที่ 4 ความเชื่อ พิธีกรรมและภูมิปัญญาที่ใช้ในการเกษตร

ตารางที่ 9 บันทึกและวิเคราะห์ข้อมูล(ชุดที่ 1) ออกแบบ 30-31 มิถุนายน 2558

พิธีกรรม การเกิด	โอกาส/ สถานที่	ผู้ทำพิธี/อุปกรณ์ เครื่องเซ่น	ขั้นตอน/ กระบวนการ	บทสวด		กฎ/ข้อห้าม/ สัญลักษณ์	ความสัมพันธ์กับ สังคม	ความสัมพันธ์กับ ธรรมชาติ	ความสัมพันธ์ กับสิ่งสูงสุด
				ภาษาท้องถิ่น	ภาษาไทย				
1. การเกิด (แต่ปัจจุบันจะ มีการเกิดที่ โรงพยาบาล จึงไม่ค่อยมีพิธี นี้)	1.เมื่อมีคน เกิด ใน หมู่บ้านหาก เกิดหลังจาก ที่ พ ร ะ อาทิตย์ขึ้น	1.ปูลำประกาศ	1.ประกาศให้คน หยุดงาน	“เอ้อลอะฮมาง พวยมานิง” กอย กวนโตะเกิด คโยะ นิง มาอะ สเงะ ไมจะทีเตะ	1.วันนี้เป็น วันหยุดห้าม เข้าไปในไร่ เพราะมีเด็ก เกิดใหม่	1.ห้ามเข้าไปในไร่ ในวันที่มีคนเกิด (สามารถไปที่นา หรือที่สวนได้)	-1.เพื่อจะได้อยู่และ ดูแลคนเจ็บใช้ได้ ป่วย เวลาคลอดลูก แม่หรือเด็กแรกเกิด อาจจะเกิดอันตราย หากมีอะไรเกิดขึ้น จะได้ช่วยเหลือกัน ทันเวลา	1. การเกิดจะมีเลือด ออกมาเพื่อไม่ให้คว เลือดแปะเปื้อนในไร่ ความสำคัญอะไรซึ่ง เท่ากับบ้าน คนเลอเวือะ จะมีคำพูดเกี่ยวกับ บ้าน และไร่ว่า”เญอะ - มา”	พื้นที่นี้เป็นพื้นที่ ที่ มี ค ว า ม ศักดิ์สิทธิ์ มีพระ แม่โพสพ มีต้น ข้าว มีพืชผัก มี อาหารการกิน

ตารางที่ 10 ตารางบันทึกและวิเคราะห์ข้อมูล (ชุดที่ 2) เกี่ยวกับกระบวนการผลิต(การทำไร่)

พิธีกรรมการทำไร่	โอกาส/ สถานที่	ผู้ทำพิธี/ อุปกรณ์ เครื่องเซ่น	ขั้นตอน/กระบวนการ	บทสวด		กฎข้อห้าม/ สัญลักษณ์	ความสัมพันธ์กับ สังคม	ความสัมพันธ์กับ ธรรมชาติ	ความสัมพันธ์กับ สิ่งสูงสุด
				ภาษา ท้องถิ่น	ภาษาไทย				
1. เจียกเตะ	ก่อนทำไร่	-สมาง, ปูลำ และตะฆวด -ดินในพื้นที่ที่ จะทำไร่, ต้น ละโยะ หญ้า คา, เปลือกไม้	สมางกับลำไปเก็บดินใน พื้นที่ไร่ที่จะทำในปีนั้นๆ ตัดต้นละโยะ หญ้าคา บาง ที่เอาใบลเซ เปลือกไม้ บริเวณที่เอาดินไป แล้วเรียก โยงนั้นว่า ตะกยะ แล้วมา ไว้ที่ทางเข้าหมู่บ้านตอน เย็นจะทำพิธีในกตะกยะ การเจียกเตะทำเพื่อจะดู ว่าพื้นที่ที่จะทำไ่นี้ดี หรือไม่ ถ้าดินที่เอาไปนั้น ไม่มีปลวกไม่มีแมงถือว่าดี ทำไร่ในพื้นที่นั้นได้			-ดินดีจะต้องไม่มี แมลงหรือปลวก ดิน -จะต้องใช้ดินใน พื้นที่ที่จะทำไร่ -การทำไร่จะต้อง ไปทำในพื้นที่ บริเวณเดียวกัน -สมางจะเป็น คนชี้ว่าจะทำไร ในพื้นที่ไหน			มีการบอกกล่าวให้ เจ้าที่เจ้าทางว่า ชาวบ้านจะเข้าไป ทำมาหากินใน พื้นที่ ขอเชิญเจ้า ป่าเจ้าเขา หรือ ภูตผี ออกจาก พื้นที่นี้

พิธีกรรมการทำไร่	โอกาส/ สถานที่	ผู้ทำพิธี/ อุปกรณ์ เครื่องเซ่น	ขั้นตอน/กระบวนการ	บทสวด		กฎข้อห้าม/ สัญลักษณ์	ความสัมพันธ์กับ สังคม	ความสัมพันธ์กับ ธรรมชาติ	ความสัมพันธ์กับ สิ่งสูงสุด
				ภาษาถิ่น	ภาษาไทย				
2. โนกตะกยะ	ตอนเย็น ของ วันรุ่งขึ้น หลังจาก เจียกตะ	-มีการเตรียม อุปกรณ์ที่บ้าน สมาง(จาว โงอว) ไก่ตัวเมีย1ตัว เหล้า 1 ขวด ข้าว พริก เกลือ ใบตอง หม้อ จาน ชามเอามา จากบ้านสมาง ทั้งหมด	พอถึงตอนเย็นไปทำพิธี เตรียมอุปกรณ์จากที่บ้าน สมาง(จาวโงอว)ส่วน ชาวบ้านที่จะ ไคยมเขาก็ จะเอาข้าวไปบ้านละนิด เอาข้าวบ้านสมางบ้าน เดียวก็ได้ เมื่อชาวบ้านเอา ข้าวมารวมกันแล้วชาวบ้าน เรียกว่า “อาวบไตฮ” ไก่ที่ ทำพิธีนั้นต้มแล้วกินกันที่ นั้นเลย เพราะไม่ใช่ไก่ตัว ใหญ่แต่รู้ว่าเป็นไก่เพศเมีย พอ โนกตะกยะ เสร็จ วันรุ่งขึ้นก็ประชุมแบ่ง พื้นที่ทำไร่			การไคยม ไม่ได้ บังคับ ขึ้นอยู่กับ แต่ละครอบครัว - ไก่ที่ใช้ทำพิธี ต้องกินที่ทำพิธี ให้หมดห้ามเอา กลับบ้าน ถ้าเป็นการเลี้ยง ตะกินได้ทุกเพศ แต่ถ้าเป็นการ เลี้ยงเผื่อผู้หญิง กินไม่ได้	เป็นการเปิดทางเพื่อ การทำมาหากินของ คนในชุมชน	เพื่อเป็นการบ่ง บอกว่าต่อไปนี้เรา จะมีการใช้เส้นทาง นี้ในการทำมาหา กิน	เป็นการขอพรจาก สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เจ้า ป่าเจ้าเขาจะได้ปก ปักษ์รักษาให้เกิด ความปลอดภัย ขณะเดินทาง

พิธี กรรมการ ทำไร่	โอกาส/ สถานที่	ผู้ทำพิธี/อุปกรณ์ เครื่องเซ่น	ขั้นตอน/ กระบวนการ	บทสวด		กฎข้อห้าม/ สัญลักษณ์	ความสัมพันธ์ กับสังคม	ความสัมพันธ์กับ ธรรมชาติ	ความสัมพันธ์ กับสิ่งสูงสุด
				ภาท้องถิ่น	ภาษาไทย				
3. เลี้ยงเพ ยะ/ดอโชน (พิธีเสี ย หาย)	ทำก่อนการ ฟันไร่	ผู้เฒ่าผู้แก่(ตะขวด) แต่ละครอบครัวทำเอง ไก่ตัวผู้1ตัว ข้าว ทำในวันที่ถือว่าดี	เมื่อเตรียมของเซ่น ไหว้เสร็จ ไปที่จะทำ ไร่ ทำพิธี ถ้าทำพิธี เสร็จ เริ่มการฟันไร่ เขาจะทดลองฟันนิด หน่อย แล้วกลับบ้าน ถ้าในคืนนั้นเขาฝัน ไม่ดีก็จะไม่ทำต่อ	อาอี สม่อกเออะ มอา เหยย เหยยมาสะ มอา มอ๊กเจน ตะ เญื่อะ เอะ โฆะ ลาง เจน ตะ ฆอล อาวม สุกๆ ต๋าๆ เอ้อ โนม โฆะ หอยจ เปอะเล็ย เชื้อะเปอะเลยฮ นึก ลมู ลมาวตะ เลยฮ นึง ไชน แอ เชื้อะ ไชนแอเฮยนาวก	ถ้าเขาจะทำ กินในที่ดิน ผืนนี้ขอให้ดี ไก่มีน้ำเต็ม และหากว่า ไม่ดี ให้ดูตติ ไก่จนน้ำแห้ง ไปเถอะ		มีการเอามื้อ เอ อ วั น (แลกเปลี่ยน แรงงาน)		มีการขอเข้าไป ทำกินจากเจ้าที่ ในผืนป่านั้น ถ้าเจ้าป่าเจ้าเขา อนุญาต ดีไก่ก็ จะมีน้ำเต็ม เมื่อ กลับไปนอนฝัน ก็จะมีแต่ฝันที่ ดี ๆ
4. ฆอาะ (สงเคราะห์)	ทำที่ไร่ ตอน เช้าๆ หลังจากการ เผาไร่เสร็จ	ลำ/ผู้ช่วยลำ หมา 2 ตัว ไก่ 1 ตัว หมู 1 ตัว กระดูกไก่ 1 คู่ ถ้าเญื่อะที่ไก่อต้องใช้ไก่ 2 ตัว หมา1ตัว ตาแหว	ตอนทำพิธีดอโชน จะทำการเสี่ยงทาย ว่าจะ เญื่อะที่หมู หรือไก่			ไก่เญื่อะผู้หญิง จะกินไม่ได้ ห้ามเข้าไปที่ไร่ เป็นเวลา 1วัน	เครื่องเซ่น ไหว้เหล่านั้น มากินกัน	เพื่อให้พื้นที่เท่ากับ บ้านไม่ไข่ป่า เป็น ที่ทำมาหากิน คนได้อยู่กับป่า	ให้อ่านางสิ่งชั่ว ร้ายได้ออกไป
5. เลี้ยงเจ้า ที่ จาอะลมัง	ที่ไร่/นา เลี้ยงเมื่อไหร่ ก็ได้	ไก่/หมู ข้าว เหล้า							ให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ คุ้มครอง เป็นการเคารพ

พิธีกรรมการ ทำไร่	โอกาส/ สถานที่	ผู้ทำพิธี/ อุปกรณ์ เครื่องเซ่น	ขั้นตอน/กระบวนการ	บทสวด		กฎข้อห้าม/ สัญลักษณ์	ความสัม พันธ์กับ สังคม	ความสัมพันธ กับธรรมชาติ	ความสัมพันธ กับสิ่งสูงสุด
				ภาษาท้องถิ่น	ภาษาไทย				
6. พิธีเรียก ขวัญข้าว	ที่ไร่/นา ตอนที่ เกี่ยวข้าว	ลำ/ผู้ช่วยลำต้น ข้าว 4ก่ อดอกไม้ใบตอง ไม้ไผ่สาน ไก่ตัวผู้สีแดง1ตัว ตัวเมีย 1ตัวสี อะไรก็ได้	ก่อนทำการตีข้าว เมื่อเตรียมอุปกรณ์ เสร็จ แม่บ้านหรือ ผู้หญิงในบ้านจะเป็น คนเดินไปรอบๆไร่/นา เรียกขวัญข้าวโดยถือ ถังตวงข้าวที่เตรียมไว้ ในถังจะมีไก่ตัวผู้สีแดง กรวยดอกไม้ เหล้า ไช้ 1 ฟอง ข้าวหอม ข้าว เหนียว และข้าวเจ้า	เอญเอ้อ เลโพ เฮงะ เฮงะพิต เฮงะ ลอง เฮงะสกายาก เฮงะเพญ เอญ อาตี นิง เลอ ปโอะตัง อาตี นิงเอื้ออะฆาอี เฮย ฌฮือปุย หโลหะ ชม จอฮิม แป นนิ แป น หนาม มลองโป เฮื้ออะ เหละ เสงะ โป เื้ออะ กอยจ...	กลับมาเนื้อขวัญข้าวมาอยู่ใน ตารางอยู่ในรองข้าวยาข้าวเอ้ย เรา มีความเชื่อดิๆ ปีนี้ เดือนนี้ วันนี้ เป็นวันดี มีต้นข้าว ข้าวเหนียว ข้าวดำ ข้าวแดง เราเรียกให้ กลับมาที่ลานหน้าตบ ที่ลานนวด ข้าว ให้ข้าวนี้มีรสชาติกินอร่อยกิน แล้วให้เป็นเนื้อหนัง ท้องฟ้าฝน อย่าให้ตกแดดอย่าให้ร้อน อย่าให้ ข้าวมีแค่ครึ่ง ให้ข้าวเหมือนเผือก มัน และกองขึ้นสูงเท่าภูเขา...ต้น ข้าวถี่ ต้นหญ้าน้อย ในปีนี้...นี้มีไก่ สีแดงตัวเมีย 1 ตัว ให้ลงมากิน กิน สิ่งที่เขาเอามาให้นี้ มาที่ลานหน้า ตบ ที่ลานนวดข้าว กินข้าวนี้ มันมี รสชาติมันอร่อย	ผู้หญิงจะเป็น คนเรียกขวัญ ข้าว ไก่ที่เป็นยา ข้าวผู้หญิงกิน ไม่ได้			

พิธีกรรมการ ทำไร่	โอ ก า ส / สถานที่	ผู้ทำพิธี/อุปกรณ์ เครื่องเซ่น	ขั้นตอน/กระบวนการ	บทสวด		กฎข้อห้าม/ สัญลักษณ์	ความสัม พันธ์ กับ สังคม	ความสัมพันธ กับธรรมชาติ	ความสัมพันธ กับสิ่งสูงสุด
				ภาษาท้องถิ่น	ภาษาไทย				
7. เก็บข้าวใน ยั้งฉาง			เอาข้าวเก่าออกแต่ไม่ให้ หมด คงเหลือไว้ในมุมห้อง ทั้ง 4 มุม		เวลาเทข้าวถังแรก จะต้องบอกว่า ขวัญ ข้าวกลับมา มาอยู่ใน บ้านในรองข้าวนี้ ขอให้เราได้มีข้าวกิน จนข้ามปี	ห้ามเอาข้าว เก่าออกจน หมดยั้งฉาง			
8. พิธีกินข้าว ใหม่		ผู้ อ รุ โ ส ใน ครอบครัว	ตักข้าวถวายให้เจ้าที่ ภาวนา ขอบพระคุณ ให้พ่อแม่กินก่อน ให้ผู้อาวุโสญาติผู้ใหญ่ได้กิน			ข้าวใหม่ห้าม เด็กกินก่อน ผู้ ไ ห ยู่ ใน ครอบครัว			

ตารางที่ 11 ตารางบันทึกและวิเคราะห์ข้อมูล (3) เกี่ยวกับการทำนา

พิธีกรรมการการ ทำนา	โอ ก า ส / สถานที่	ผู้ทำพิธี/อุปกรณ์ เครื่องเซ่น	ชั้น ต อ น / กระบวนการ	บทสวด		กฎข้อห้าม/สัญญา ลักษณะ	ความสัมพันธ์กับ สังคม	ความสัมพันธ์กับ ธรรมชาติ	ความสัมพันธ์กับ สิ่งสูงสุด
				ภ า ษ า ท้องถิ่น	ภาษาไทย				
1. เลี้ยงเหมืองฝาย	สามารถทำ เมื่อไหร่ก็ได้ เลี้ยงที่ฝาย	ผู้เฒ่าผู้แก่ เครื่องเซ่น หมู/ไก่ ยาสูบ เมี่ยงหมาก พลู ข้าว หุงสุก กระสวยดอกไม้					การมีส่วนร่วม การ แบ่งปัน มีการประชุม	เพื่อให้เกิดการ ดูแลทรัพยากรน้ำ	เพื่อการเคารพ และ สำนึกถึง คุณค่าของน้ำ
2. เลี้ยงเจ้าที่	ที่ทุ่งนา	ผู้เฒ่าผู้แก่ เครื่องเซ่น หมู/ไก่ ยาสูบ เมี่ยงหมาก พลู ข้าว หุงสุก กระสวยดอกไม้							
3. มัดมือควาย (พิธีนี้ไม่ได้ทำแล้ว เนื่องจากไม่ได้ใช้ควายใน การไถนา)	หลังจากการ ทำนาเสร็จ	ผู้เฒ่าผู้แก่ หมู/ไก่ เสื่อผ้า เครื่องแต่ง กาย ข้าว ขนม อ้อย กล้วย สายศีล	เมื่อต้มหมูหรือ ไก่ สุกแล้ว จัด อาหารให้ควาย ขอบคุณควาย อวยพรควาย มัดมือควาย โดย เอาสายศีลคล้อง ไว้ที่เขาควาย				เชิญพี่น้องมาร่วม ขอบคุณ กินข้าว ด้วยกัน ควายทุกตัวจะมีการ เรียกชื่อ	คื น ค ว า ย สู่ ธรรมชาติ	

ตอนที่ 5. การศึกษาดูงาน และการเสริมสร้างจิตสำนึก

1. สถานที่ศึกษาดูงาน : ศูนย์เรียนรู้ เกษตรอินทรีย์ (คุณลาวัล เปี้ยไธสง) บ้านเลขที่ 188 หมู่ 1 ต.สันป่าเป้า อ.สันทราย จ.เชียงใหม่

นางสาวลาวัล เป็นคนจังหวัดเพชรบูรณ์ จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สาขาส่งเสริมการเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เขาสนใจการทำเกษตร เคยทำอยู่ที่บ้านที่เพชรบูรณ์พอกลับมาอยู่เชียงใหม่ก็สนใจและมาเริ่มทำโดยการศึกษาหาข้อมูลเพิ่มเติมโดยการเข้าร่วมการฝึกอบรมการทำเกษตรอินทรีย์ เข้าร่วมการอบรมฝึกปลอดสาร ศึกษาดูงานตามต่างๆ แล้วก็นำมาพัฒนาและทดลองทำจนทุกวันนี้ เปิดเป็นสถานที่เรียนรู้เรื่องการปลูกผักเกษตรอินทรีย์แก่ผู้สนใจ กลุ่มได้เชื่อมต่อกับโครงการของเทศบาลที่มีการรวมกลุ่มให้มีการปลูกผักไว้กิน รัวกินได้ ตั้งแต่ปี 2549 ในปี 2552 ได้มีการประกวดและได้รับรางวัล มาตรฐานอินทรีย์ ในปี 2553 ได้รวมกลุ่มกันอย่างเป็นระบบ มีสมาชิกกลุ่ม 60 ครัวเรือน ปลูกบริเวณบ้าน และนาสวน ในกลุ่มมีการประชุมทุกๆเดือน เดือนละครั้ง กิจกรรมของสมาชิกกลุ่ม การออมนิทรรศการ, ธนาคารเมล็ดพันธุ์ , อบรมศึกษาเรียนรู้ , ขยะแลกผัก, ขยายพันธุ์ปลาหมอ, เลี้ยงปลาในนาข้าว, แปรรูปผลผลิตผักตอง

ปัญหาที่เกิดขึ้นและแนวทางวิธีการแก้ไข

การแก้ปัญหา รากเน่า ใช้ไตรโคเดมา ราเชื้อราขาว ปัญหาแมลง ใช้ระบบธรรมชาติ กำจัดกันเอง เช่น ตัวหนอนก็ให้นกมาจิกกิน ปัญหาจากการรวมกลุ่ม เนื่องจากมีหลายคนย่อมมีความคิดที่หลากหลาย และคิดแตกต่าง ย่อมจะมีปัญหาเกิดปัญหาบ้าง แต่สิ่งสำคัญคือการเอาใจใส่กัน มีความซื่อสัตย์ต่อกัน เอาใจเขาใส่ใจเรา ยึดมั่นในความสามัคคี ทุกอย่างก็จะสามารถไปด้วยกันได้

ผู้เข้าร่วมมีทั้งหมด

1. นายกุล ตะนอย
2. นายจันทร์ จันเป็ง
3. นางรัชนี พวงไพรพฤษ
4. นางเพ็ญพร ผู้ทรงสกุล
5. นายกมล ปองยิ่งยศ
6. นางสาวรพีพรรณ เครือชุย
7. นายประพันธ์ จันทรวง
8. นายกมล เครือชุย
9. นายวีรศักดิ์ คุณวงศ์
10. นางสาวสุสติ ตะนอย
11. นางสาวปิษญา ตะนอย
12. นางสาวดาวเรือง
13. นางสาววรลักษณ์ จันทรศรีบุตร

14. นางสาวศิยานัน ตะนอย
15. นางสาวศิริพรรณ

สิ่งที่ได้เรียนรู้/เห็น

- การตั้งกลุ่ม มีการเริ่มจากกลุ่มคนที่สนใจ และมีแนวคิดเหมือนกัน ผู้ที่จะเข้าร่วมกลุ่มจะต้องมีความเอาใจใส่ ซิงกันและกัน มีความซื่อสัตย์ มีความเสียสละและความสามัคคี และ มีความเคารพผู้อาวุโส
- หลักการทำงานเป็นกลุ่ม เน้นการรวมกลุ่มคนมากกว่าการรวมเงิน เน้นการแสวงหาความรู้ โดยการศึกษาดูงานแล้วนำมาปรับใช้
- แนวคิดการเลิกใช้สารเคมี เชื่อมั่นในตนเองในการปรับใช้ เชื่อว่ามีความเป็นไปได้ว่าการใช้ปุ๋ยอินทรีย์จะได้ผล
- การต่อยอดกลุ่ม : ทำธนาคารเมล็ดพันธุ์ ทำกิจกรรมกับกลุ่มเด็กและเยาวชน โดยนำเอาผัก แลกกับขยะ ,ยกระดับให้เป็นเกษตรอินทรีย์
- ความแตกต่างของผลผลิต จากการใช้สารเคมี และการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ เขาสามารถตั้งราคาเอง โดยไม่ขึ้นกับนายทุน กลุ่มผู้ผลิตอยู่ได้ ผู้บริโภคอยู่ได้
- เน้นการพึ่งตัวเอง : นำผลผลิตที่มีมากมาแปรรูป เช่น ผักดอง,ปลูกสิ่งที่ตนเองอยากบริโภค พึ่งตนเองในการเพาะเมล็ดพันธุ์
- มีการปลูกผักในกระถาง สำหรับผู้ที่ไม่มีที่ดิน เช่นบ้านคอนโด

การนำมาปรับใช้กับครอบครัวตนเอง

- สามารถทำได้เพื่อบริโภคในครัวเรือน
- ทำน้อยๆแต่ได้เห็นผล
- การสร้างแรงบันดาลใจในกับตนเอง ต้องมีความเชื่อ และมั่นใจ ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค
- ขี้หมูใช้กับพืชที่มีหัว ขี้วัวใช้กับพืชที่มีใบ ขี้ไก่ใช้กับพืชที่มีหน่วย (ผล)

การนำมาปรับใช้กับชุมชน

- ตั้งกลุ่มอาหารปลอดภัยให้กับชุมชน
- ทำเป็นตัวอย่างอธิบายให้คนในชุมชนได้เข้าใจให้เป็นรูปธรรม เกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์
- ทำธนาคารเมล็ดพันธุ์
- การแปรรูปจากผลผลิต ทำผักดอง

2. การศึกษาฐานเวทีเสวนาวิชาการการพัฒนาแนวคิดและข้อเสนอภาคเกษตรไทย ณ มหาวิทยาลัยเกษตรแม่โจ้

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการเสวนา

แนวคิดและทิศทางการเกษตรบนพื้นที่สูงจากประสบการณ์จริงของเกษตรกร

คุณไตรภพ แซ่อย่าง เป็นชาติพันธุ์ม้ง ได้กล่าวถึงการเกษตรเดิมว่า ทำการเกษตรแบบพออยู่พอกิน และทำไร่ฝิ่น เมื่อรัฐมีนโยบายห้ามการปลูกฝิ่น จึงมีการส่งเสริมให้ชาวบ้านเปลี่ยนมาปลูกพืชเชิงพาณิชย์ ประมาณ ปี 2537 จนเกิดวิกฤตการทำลายทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า เขาจึงคิดทำเกษตรแบบผสมผสาน และเกษตรอินทรีย์ และคุณบุญยิ่ง เลาว้าง ก็เป็นคนหนึ่งที่สนใจและหันมาทำเกษตรอินทรีย์ เขาได้เห็นชาวบ้านมีการแพทย์ที่ใช้ในการเกษตรอย่างหนัก จึงได้เชิญชวนให้เลิกใช้ยาและสารเคมี แต่ชาวบ้านมองว่าเกษตรอินทรีย์ มันช้า ไม่ทัน ได้ทีละน้อย จึงไม่ได้สนใจที่จะเลิกใช้สารเคมี และยา การทำเกษตรอินทรีย์มีข้อดีหลายอย่าง 1 ไม่ต้องไปขยายพื้นที่กว้างขึ้น 2 ไม่ต้องมีการแย่งชิงทรัพยากรน้ำเพราะใช้น้ำน้อยกว่า 3 ไม่ต้องคลุกคลีกับสารเคมี 4 ได้กินผักที่ปลอดสาร เขาไม่เพียงแต่ปลูกผักเท่านั้นยังมีการเลี้ยงสัตว์ไว้กินเป็นอาหารด้วย เขามองว่ากลุ่มคนที่อพยพแรงงานเข้าไปในเมืองนั้น บั่นปลายชีวิตของเขาไม่มีพื้นที่อยู่อาศัยในชุมชน หากอยู่ต่อในเมืองก็อยู่ไม่ได้ เพราะไม่มีงานทำ และจะเป็นปัญหาต่อไปในอนาคต

คุณไกรสิทธิ์ สิทธิโชค ชาวอาข่า เห็นว่าวิถีชีวิตเกษตรเป็นสิ่งเดียวที่เป็นน้ำหล่อเลี้ยงพวกเขา ชาวอาข่าจะนิยมทำไร่เลื่อนลอย ไม่ค่อยมีการทำนาเพราะ กลัวเป็นไข้มาลาเลีย เขาเชื่อว่า โรคไข้มาลาเลียมากับน้ำ เดิมทีการเกษตรของชาวอาข่า มีความเชื่อเรื่องป่า 9 ชั้น ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับจิตวิญญาณ ธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า และเกี่ยวกับคน ต่อมาเกษตรของอาข่าเข้าสู่ระบบเกษตรเชิงเดี่ยว อาข่ามีการปลูกกาแฟ เมื่อเกษตรเชิงเดี่ยวเข้ามา เรื่องป่า 9 ชั้น ไม่ได้มีการพูดถึงอีกแล้ว จากนั้นได้เกิดการเปลี่ยนแปลง ดินเสื่อม ความรู้หาย ทักษะความรู้แบบเดิมๆสูญหาย คนที่การทำเกษตรเพื่อกินเพื่ออยู่ก็เปลี่ยนไป เกิดการเปลี่ยนอาชีพ ออกไปทำงานในเมืองและไปทำงานต่างประเทศมากขึ้น

จอนิ โอโตเซา เกษตรของปาเกะญอ ได้กล่าวถึงการเป็นเกษตรกรของตนว่า แต่ก่อนถูกสังคมมองว่าเป็นคนทำลายป่า ตัดต้นไม้เผาป่า ปาเกะญอเป็นชนเผ่าไมโซคนไทย ไม่มีบัตรประชาชน แต่คนปาเกะญอ กลับบอกว่าสิ่งที่ร่อยที่สุดคือ ข้าว ความสวยงามคือน้ำใจของคน แต่ปัจจุบันคนชนเผ่ากลัวอยากจะรวยอยากได้เงิน จึงทำให้เกิดความสับสนวุ่นวาย แต่ก่อนนี้เวลาไปไหนมาไหนถ้าเห็นปาเกะญอกินข้าวอยู่เขาจะเรียกให้มากินข้าวด้วยกัน แต่ตอนนี้ไม่ค่อยคนมากจะเรียกให้มากินข้าวด้วย ถ้าอยากกินจะต้องเอาเงินซื้อ สิ่งนี้คือการเปลี่ยนแปลง เขาเอาเงินเป็นตัวตั้งให้กับชีวิต ปาของปา

เกอะญอนั้นมี 7 ชั้น ซึ่งเกี่ยวข้องกับ ดิน ฟ้า อากาศ ดวงอาทิตย์ ดวงดาว น้ำ ลม ไฟ ต้นไม้และสิ่งมีชีวิต

อาจารย์ประหยัด ได้เข้าไปศึกษากับบ้านหินลาดใน เขาใช้พื้นที่ในการทำไร่หมุนเวียน 7-8 รอบ 1,500 ไร่ ใน 1,500 ไร่ นี้ปีหนึ่งใช้พื้นที่แค่ 110-150 ไร่ ต่อปี ถ้าคิดเฉลี่ย คือใช้แค่ 10% ต่อปี การที่ต้องตัดไม้ เผาไม้ต้องสูญเสียคาร์บอนแค่ 476 ตันต่อปี แต่สามารถกักเก็บคาร์บอนในระบบไร่หมุนเวียนพื้นที่ 1,500 ไร่ ได้ 17,643 ตันต่อปี ชาวบ้านที่ห้วยหินลาดในกล่าวว่า รัฐมนตรีช่วยกระทรวงศึกษา บอกว่าวิธีการอพยพของชนเผ่าต่างๆ ใช้ระบบการศึกษาเป็นเครื่องมือทำให้เกิดการอพยพคนออกจากป่าได้

จากประสบการณ์ของเกษตรกรที่ได้เล่าประสบการณ์การทำเกษตรทำให้ได้ข้อคิดว่าการทำเกษตรอินทรีย์และเกษตรผสมผสานนั้น 1 ไม่ต้องไปขยายพื้นที่กว้าง 2 ไม่ต้องคลุกคลีกับสารเคมี 3 ได้กินผักปลอดสาร 4 สุขภาพของผู้ผลิตและผู้บริโภค 5 ลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนในด้านอาหารและการรักษาพยาบาล

จุดร่วมในกระบวนการทัศน์ : วิทยาศาสตร์ศาสนาวัฒนธรรมในเกษตรกรรมและความเชื่อพิธีกรรมต่อข้าว

คนในมิติศาสนาหรือวิทยาศาสตร์มองเห็นข้าวอย่างไร แล้วมีการกระทำหรือพิธีกรรมที่ทำต่อข้าวอย่างไรเพื่อให้ข้าวได้ดูแลชีวิตคน ข้าวจะพัฒนาความคิดของคนอย่างไร ข้าวในมิติของวิทยาศาสตร์กับความเชื่อในมิติศาสนาจะไปด้วยกันได้หรือไม่

พระอาจารย์ ดร.ฐานี จิตวิริโย ได้กล่าวถึงพิธีกรรมที่ทำเมื่อมีการปลูกข้าวว่าการขอขมาพระแม่โพสพ พระแม่คงคา พระเพลิง พระไพร เทพเทพทั้งหลายเป็นสิ่งที่เราควรเคารพสักการะ ยำเกรง เพราะเราต้องพึ่งพาอาศัยเขา คนเฒ่าคนแก่เขาบอกว่าเสียงสวรรค์ของคนล้านนา คือ เสียงก้องเสียงซ้อง เสียงมอ่งตำข้าว(โคลกตำข้าว) เสียงตุเจ้าปั่นปอน(เสียงพระอวยพร) เงินทองเป็นของมายา ข้าวปลาเป็นของจริง

การเกษตรที่สอนให้กับเณร คือปลูกทุกอย่างที่จะต้องกิน และกินทุกอย่างที่ได้ปลูก มีการสอนให้เณรปลูกข้าว ว่าด้วยวิชาว่าจะมาเป็นข้าวกันบัดนี้ เมื่อเวลาคนไม่สบายเขาจะบอกว่า “ขวัญหนีดีฝ่อ” ข้าวเช่นเดียวกัน ข้าวที่มีความอ้วนท้วนสมบูรณ์ มีโปรตีน เพราะว่าข้าวมีขวัญ เราต้องเคารพสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ต้องขอขมาเมื่อเรากระทำต่อเขา มีการเสี่ยงทาย ก่อนกินต้องเอาไปทำบุญก่อนอย่ากินก่อนพ่อก่อนแม่ หากท่านไม่อยู่ให้ตักไว้ใส่ถ้วยใสจานให้ท่าน แสดงถึงการเคารพผู้อาวุโส เป็นต้น

สิ่งที่เราได้พูดตรงกัน คือคุณค่าในธรรมชาติที่มีต่อมนุษย์ ในขณะเดียวกันมนุษย์เราก็มีคุณค่าซึ่งกันและกัน ดังคำที่บอกไว้ว่า “พริกมีบ้านเหนือ เกลือมีบ้านใต้ อาศัยผัก จักได้เปิงปลาจ่อม อาศัยพึ่งพากัน ข้าวมีบทบาทในวิถีชีวิตระดับครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติได้ เราจะต้องเห็นถึงคุณค่ามากกว่ามูลค่า ข้าวจะต้องเป็นเครื่องมือในการสร้างความรักความสามัคคี ไม่ใช่การปลูกข้าว เพราะเห็นถึงมูลค่าการจำหน่ายข้าว

บาทหลวงนิพจน์ เทียนนิหาร ได้กล่าวถึงมุมมองทางศาสนาและวัฒนธรรมหรือสัมพันธภาพว่า ศาสนานั้นสอนให้เรา รู้ ให้เรามีสติ ธรรมชาติคือสัมพันธภาพ คือระหว่างตัวเรากับสิ่งสร้าง เราได้เห็นพระเจ้าในสิ่งสร้างเหล่านั้นไหม ถ้าเราเห็นแล้วเรามีสำนึก เราก็เป็นคนศาสนาโดยตัวตนของเรา เช่น เมื่อเราหิว แล้วได้ดื่มน้ำ เราต้องมีสำนึกว่า น้ำคือผู้ให้ชีวิต ต่อชีวิตเราให้สดชื่นขึ้น น้ำคือแม่ “แม่ น้ำ” น้ำไม่ใช่ H₂O ไม่ใช่สินค้า ระบบการค้าไม่มีความศักดิ์สิทธิ์ มีแต่ค่าของเงินทำอย่างไรเพื่อให้ได้กำไรเยอะๆ วิทยาศาสตร์ได้เตะคุณค่าการให้ความหมาย ออกจากสิ่งสร้างคงเหลือแต่วัตถุ วันหนึ่งเรากินข้าวกินน้ำไปเท่าไร แล้วปีหนึ่งเรากินไปเท่าไร เวลากินต้องมีสำนึกรู้จักขอบคุณ รู้จักคุณค่า เวลาที่เราได้บริโภค ข้าวให้ชีวิต ข้าวมีธรรมมะ ข้าวตายเพื่อเรา ข้าวไม่มีการเห็นแก่ตัว ข้าวคือธรรมมะ คุณธรรมหรือธรรมมะที่มีในข้าวมี 9 เม็ด 1 สร้างธรรมมะสร้างสำนึก 2 สร้างครอบครัว 3 ให้เครือญาติ 4 ให้ทานคนทุกข์คนยาก 5 สร้างบ้านแปงเมือง 6 แลกเปลี่ยนสินค้าที่จำเป็น 7 เอาไปบวชลูกแก้ว 8 ให้อายุยืนยาวบรรพบุรุษที่จากไป 9 สร้างสังคมยุคพระศรีอารย์ ขอเสริมอีกเม็ดหนึ่ง เอาไปรับใช้แม่ธรณีสิ่งสร้างทั้งหมด

ข้าวคือพระแม่โพสพ ข้าวคือแม่ เราคือลูก ทั้งสองจะมีสัมพันธภาพแม่ลูก ให้เราได้เคารพนับถือ แต่ก่อนมนุษย์ได้มีการเก็บผักและล่าสัตว์ในป่า 140,000 ปี 50,000 กว่าชั่วอายุคน ป่าและสิ่งสร้างอย่างอยู่ มนุษย์เริ่มการเกษตร 12,000 ปี ซึ่งก่อให้เกิดวัฒนธรรมและศาสนา อารยธรรม ประมาณ 4,000 -5,000 ปี มีคนอยู่ในภาคเกษตร กว่า 500 ชั่วคนมีการสร้างวัฒนธรรมทางการเกษตร แต่หลังจากปฏิวัติอุตสาหกรรมแค่ 200 ปี 7 ชั่วคน ทำให้โลกและเทคโนโลยี กันแสง(ร้องไห้คร่ำครวญ) กำลังจะตาย การประชุม COP21 ที่ฝรั่งเศส บอกว่าถ้ามนุษย์ไม่เปลี่ยน อารยธรรมการบริโภคนิยม ไม่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โลกนี้จะสูญพันธุ์แน่นอน ฉะนั้นจำเป็นที่กลุ่มเกษตรกรจะต้องกลับไปหาว่า อารยธรรมในช่วง 12,000 ปี ที่การเกษตรสร้างคุณค่าและการให้ความหมายที่มีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรม แต่โลกสมัยใหม่ได้ทำลายสิ่งนั้นไปก่อให้เกิดการสูญสิ้น มนุษย์มีศักยภาพที่จะทำให้เกิดการสูญพันธุ์ได้ ถ้าเราองค์ความรู้และวัฒนธรรมที่กินแล้วทิ้ง คนที่ทำการเกษตรจะต้องมีศีลธรรม คุณธรรม มีสำนึก

ผศ.ดร.สุชาติ เศรษฐมาลินี กล่าวว่าทางพุทธมองว่ามนุษย์คือสิ่งเดียวกันกับธรรมชาติ ศาสนาอิสลามมองว่ามนุษย์คือส่วนหนึ่งของธรรมชาติที่พระเจ้าทรงสร้างเหมือนกับธรรมชาติอื่นๆ ที่ถูกสร้าง

โดยพระผู้เป็นเจ้า ตามความเชื่อที่ว่า มนุษย์ถูกสร้างให้เป็นตัวแทนของพระเจ้า ทำให้เกิดการวางมนุษย์ไว้สูงกว่าสรรพสิ่ง ฉะนั้นรากเหง้าของการทำลายสิ่งสร้าง มาจากเงื้อมมือของมนุษย์ทั้งนั้น มนุษย์คิดว่าตัวเองอยู่เหนือธรรมชาติอื่นใด แต่ในพระคัมภีร์บอกไว้ว่า ทุกสรรพสิ่งที่พระเจ้าสร้างกำลังแข่งชิงสรรเสริญองค์พระผู้เป็นเจ้า ฉะนั้น เสียงนก เสียงน้ำไหล เสียงลม คือเสียงสรรเสริญพระผู้เป็นเจ้า การทำพิธีกรรมต่างๆเกี่ยวกับข้าวอิสลามไม่ได้มีการทำ แต่สิ่งที่ทำคือ เมื่อมีการหว่าน และปลูก ต้องให้สิ่งสร้างของพระเจ้าได้ร่วมสรรเสริญ ให้นกให้หนู แมลง ต่างๆได้กินมันบ้าง นั่นคือการร่วมกันสรรเสริญพระเจ้า

การสัมมนา เพื่อเสริมสร้างพลังจิตวิญญาณ

พระสมณสาสน์ของพระสันตะปาปาฟรานซิสในหัวข้อ “ขอสรรเสริญองค์พระผู้เป็นเจ้า(Laudato si)” ณ บ้านป่าแป๋ อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน ระหว่างวันที่ 21-22 พฤศจิกายน ค.ศ. 2558

การรำพึงภาวนา/นั่งสมาธิฟังเสียงโอตครวญของธรรมชาติ

โดย... คุณพ่อ นิพนธ์ เทียนนิหาร

การทำเกษตรวัฒนธรรมของเราที่ศูนย์วิจัยฯจะพูดถึงคุณค่าและความหมายในวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ของเรา(ลัวะ) เป็นเกษตรที่สร้างจิตสำนึกให้รู้คุณ รู้จักบุญคุณของข้าว น้ำ อากาศ และป่าไม้ เป็นการสร้างจิตสำนึกให้กับบุญคุณของสิ่งสร้างเป็นพิเศษในเรื่องของ “ข้าว” เพราะความเชื่อของปกากะญอนั้นได้บอกและสอนว่า “ข้าวมีชีวิต” ข้าวมีชีวิตและข้าวได้ให้ชีวิตแก่ทุกคนโดยไม่เลือกว่าใครจะจนหรือรวย จะดีหรือชั่ว

ตอนนี้ผู้เฒ่าผู้แก่และผู้อาวุโสในชุมชนของเราได้เรียกร้องให้เราสร้างจิตสำนึกให้กับเด็กๆและคนรุ่นใหม่ในชุมชนของตัวเองเพื่อที่จะรู้จักบุญคุณของน้ำ อากาศ ป่าไม้ ข้าว และบุญของทุกอย่างในตำนานของคนพื้นเมืองเกี่ยวกับเรื่องข้าวนั้นได้บอกว่า “ข้าวเป็นแม่ ข้าวเป็นเทวดาผู้หญิงที่สวยงามมาก ครั้งหนึ่งเทวดาผู้หญิงองค์นี้ได้ไปหาถนแล้วก็ได้บอกกับถนว่า เราอยากเป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ใกล้กับถน(พระผู้เป็นเจ้า) โดยการบอกให้ถนสร้างกายของท่านแล้วไปรยลงมาบนพื้นดินกลายเป็นข้าวให้กับมนุษย์ได้กิน แล้วเมื่อท่านกลับไปบนสวรรค์แล้วท่านก็จะได้ไปอยู่กับพระผู้เป็นเจ้า” เพราะฉะนั้นข้าวจึงมีความศักดิ์สิทธิ์ และข้าวจึงมีธรรมชาติที่อยู่ในตัวเองเพราะท่านได้สละชีวิตให้กับคนได้กิน ข้าวทุกเม็ดจะมีธรรมชาติในตัวเองเพื่อให้เรามีชีวิตรอดอยู่ได้ นี่คือนิยามที่อยู่ในข้าว ด้วยเหตุนี้เองคนพื้นเมืองจึงได้เรียกข้าวว่า “แม่โพสพ” คือแม่ผู้ให้บังเกิดแก่เรา เป็นแม่ที่ให้ชีวิตแก่ทุกสรรพสิ่ง ดังนั้นให้เราทุกคนได้สงบแล้วรำพึงถึงข้าวที่เราได้กิน

พระสันตะปาปาฟรานซิส คอร์เค มาล์เรียว โกเกลียว ได้ตรัสกับเราว่า “เราจงอย่าลืมทำการรำพึงภาวนาว่าในทุกๆสิ่งนั้นมีคุณค่า ความศักดิ์สิทธิ์ แล้วก็มีธรรมชาติ” พระองค์ท่านยังกล่าวอีกว่า ให้เรารักและรักษาพี่น้องของเราที่เป็นพี่น้องครอบครัวร่วมจักรวาลกับเรา

เราได้ยินเสียงอะไรจากธรรมชาติ และ เสียงธรรมชาติได้ตรัสอะไรกับเรา

สัมผัสถึงเสียงนก

- ให้เราสร้างการอนุรักษ์ต่อสัตว์ ()

- จงให้ที่อยู่แก่เราอย่าได้ตัดต้นไม้ให้หมดไป (นก)
- อย่าได้ฆ่าเรา (นก)
- ให้เราทำการสร้างฝายน้ำ (น้ำ)
- ขอให้เราช่วยกันรักษาป่าไม้/อย่าได้ตัดต้นไม้ (น้ำ)
- เราจะแห้งแล้วโปรดช่วยกันดูแลรักษาเราด้วย (น้ำ)
- ให้รักษาต้นไม้ (น้ำ)
- เราสดชื่นจากการเห็นดินเหนียว (น้ำ)
- มนุษย์ได้ทำให้เราร้อน (ลม/อากาศ)
- ช่วยกันอนุรักษ์ป่าไม้ (ต้นไม้)
- เราได้ให้ความเย็นแก่ท่าน (ลม/อากาศ)
- ได้สัมผัสถึงความสุขของคนที่อยู่รอบข้างโดยการหัวเราะ (คน)
- เราให้ชีวิตแก่ทุกๆชีวิต (ดิน)

จากประเด็นปัญหาต่างๆที่เราได้พูดออกมาทั้งหมดจึงได้กลายมาเป็นคำถามของการศึกษาค้นคว้าของเราที่เราทุกคนในชุมชนของเราที่ได้ประสบ แล้วประเด็นต่างๆเหล่านี้เองก็เป็นที่มาของการสร้าง “เกษตรวัฒนธรรม” ของศูนย์วิจัยที่จะนำเอาวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของเรา(ลัวะ)จะไปตอบคำถามและแก้ปัญหาในชุมชนของเราโดยใช้วิธีการแบบไม่ทำลายและไม่เอาเปรียบธรรมชาติ และวิธีการของเราที่ได้ทำไปนี้จะกลายเป็นแนวทางให้กับสังคมในระดับใหญ่ที่จะแก้ปัญหาและกอบกู้โลกของเราให้กลับคืนมา

เด็กนักเรียนเวลาอยู่ที่โรงเรียนก็มีการทำสมาธิ แต่เป็นการฝึกทำจิตให้สงบ ไม่ได้ฝึกให้เด็กสัมผัสกับธรรมชาติ การฝึกเด็กให้สัมผัสกับธรรมชาติก็เป็นการฝึกสำนึกให้กับเด็กในการมองเห็นคุณค่าของธรรมชาติที่มีความสัมพันธ์กับมนุษย์

พระสมณสาสน์ของสมเด็จพระสันตะปาปา “Laudato si” (ขอสรรเสริญองค์พระผู้เป็นเจ้า)

โดย... คพ.นิพนธ์ เทียนวิหาร

โลกของเราได้ผ่านการพัฒนามามากมายจนมาถึงขั้นปัจจุบันที่เรียกตัวเองว่าเจริญ ไม่ว่าจะเป็นเจริญด้วยเทคโนโลยี เจริญด้วยทุนนิยม เจริญด้วยเงิน หรือจะเจริญด้วยวิทยาศาสตร์ดังที่พระสันตะปาปาใช้คำว่า “Economic Techno Paradime” (ทัศนะ กระบวนคิดเศรษฐกิจแบบเทคโนโลยีที่เอาแต่ความเจริญไม่มีที่สิ้นสุด) จากฐานความคิดของหัวใจสำคัญหลักตรงนี้นี่เองที่ได้เอามนุษย์เป็นจุดศูนย์กลางของทั้งหมด จากสภาพวิกฤตต่างๆของโลกดังกรณีของสภาพปัญหาโลกร้อน ก็ได้มีหลายๆฝ่ายออกมาเรียกร้องให้นักวิทยาศาสตร์ช่วยแก้ปัญหาลดอุณหภูมิของโลกร้อน แต่ดูเหมือนว่าการเรียกร้องเหล่านั้นเป็นไปไม่ได้ จนสุดท้ายจึงได้มีการออกมาเรียกร้องให้ผู้นำทางศาสนาต่างๆไม่ว่าจะเป็นคริสต์ พุทธ อิสลาม และ พราหมณ์ เหตุผลที่ได้มีการเรียกร้องให้ผู้นำศาสนาออกมาช่วยกันเรียกร้องให้ศาสนิกชนของตัวเองช่วยกันลดปัญหาต่างๆนั้นเป็นเพราะศาสนาทุกศาสนานั้นมีความเป็นสมาธิ กินน้อย แบ่งปัน และช่วยเหลือกัน ส่วนเทคโนโลยีนั้นมีการบริโภคและใช้ที่ไม่มีที่สิ้นสุด

ด้วยเหตุนี้เองพระสันตะปาปาของเราจึงได้ออกมาแล้วอธิบายว่า “วิกฤตปัญหาต่างๆของโลกนั้นไม่ใช่เป็นปัญหาเรื่องของเทคนิค แต่มันเป็นเรื่องของจริยธรรม” ด้วยมนุษย์ที่ขาดศีลธรรมจึงทำให้โลกของเราเกิดวิกฤต การจะแก้ปัญหาดังนี้ได้นั้นมนุษย์ต้องเปลี่ยนแปลง มนุษย์ต้องเปลี่ยนจิตใจและกลับใจ โลกของเราได้มีอายุมาแล้ว 4,700 ล้านปี ที่พระเป็นเจ้าได้สร้างทุกสรรพสิ่งขึ้นมา จากนั้นโลกของเราก็ได้พัฒนาวิวัฒนาการจนกระทั่งได้เกิดมนุษย์ขึ้นมา แล้วมนุษย์ก็ได้ดำรงชีวิตอยู่ในโลกดังที่พระคัมภีร์ได้อธิบายว่า “**พระเป็นเจ้าได้สร้างมนุษย์ให้ดำรงชีวิตอยู่ในโลกเพื่อที่จะได้ทำและรักษา**” (มนุษย์ “คนที่เปื้อน ขายและหญิง”) ที่ต้องทำและรักษา จาก 150,000 หมื่นปีที่มีมนุษย์ได้ผ่านประวัติศาสตร์มาแล้ว 50,000 กว่าชั่วคน หลังจากระยะเวลาดังกล่าวมนุษย์ได้ทำการเกษตร 12,000 ปี แต่เรายังคงมีป่าไม้อยู่ เพราะเรามีวัฒนธรรมที่ดูแลและรักษาธรรมชาติ ใช้และอาศัยกันด้วยการเกื้อกูลกัน เรามีความเชื่อในพระเป็นเจ้า เรามีจิตวิญญาณ เห็นขวัญที่อยู่ในสิ่งสร้าง อยู่ในทุกสิ่งมีชีวิต ด้วยเหตุนี้การทำการเกษตรของเราจึงได้มีป่าไม้อยู่ได้จนถึงทุกวันนี้

ก่อนที่โลกของเราจะผ่านยุคของความเป็นสมัยใหม่หรือยุคของการพัฒนา กลุ่มชาติพันธุ์ของเราได้มีความเชื่อที่มีขวัญที่เราได้เรียกว่า “จิต” อยู่ในสิ่งเหล่านั้นคือสิ่งสร้าง จากโครงสร้างของเรา เราเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในธรรมชาติ แต่ปัญหาของเราในตอนนี้ก็คือว่า ช่วงเวลาของ 200-400 ปีที่ผ่านมา ปีของความทันสมัยหรือปีของความเป็นสมัยใหม่นี้ได้เกิดการปฏิวัติองค์ความรู้วิทยาศาสตร์ แล้วการปฏิวัตินี้ได้นำคุณค่า ความหมาย และความศักดิ์สิทธิ์ออกไปจากสิ่งสร้าง นำออกไปจากธรรมชาติ เหลือไว้เพียงแต่ “คนกับคน/ คนกับธรรมชาติ ที่เป็นเฉพาะกายเท่านั้น” ซึ่งช่วงเวลานี้ไม่ได้เกิดการปฏิวัติความเจริญเพียงแต่อย่างเดียวนั่น แต่มันได้เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมด้วยที่ได้มีการสร้างโรงงานอุตสาหกรรม มีการสร้างเครื่องกลเครื่องจักรและสร้างสารพัดของเทคโนโลยี จากต้นเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นเมื่อ 200-400 ปีที่ผ่านมาเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศในปัจจุบัน เพราะโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆได้มีการปล่อยไอควันเสียที่เป็นมลพิษและความร้อนจนกระทั่งโลก(สิ่งมีชีวิต)อยู่กันไม่ได้แล้ว

การตัดความศักดิ์สิทธิ์ ขวัญ และจิตออกไปจากสิ่งสร้าง (ธรรมชาติ) ทำให้เกิดสิ่งใหม่เข้ามาแทนที่ที่เรียกว่า “กิเลส” เมื่อมนุษย์ไม่มีขวัญ ไม่มีจิตวิญญาณก็เหลือไว้แค่กิเลสต้นเหตุให้เกิดการสะสมมีเงิน นี่คือการที่สำคัญมากกว่าช่วง 2000 ปีที่ผ่านมาในช่วงของเรามันได้ก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ตัวอย่างเช่นโรงงานอุตสาหกรรมหรือโรงงานผลิตต่างๆขนาดใหญ่ที่ได้มีการปล่อยควันเสียออกมาเป็น 70,000 ล้านๆกว่าตัน ด้วยสิ่งเจือปนที่เป็นพิษของอากาศเหล่านี้เราจะอยู่กันต่อไปได้อย่างไร ไม่ใช่เพียงแค่เราเท่านั้นที่จะอยู่และจบลงในยุคของเรา แต่มันมีคนรุ่นใหม่ของเราด้วยที่จะเกิดขึ้นและพัฒนาต่อไป จากช่วงเวลา 200-400 ปีของการพัฒนาที่อยู่ในช่วงพันปี 2000 นักวิทยาศาสตร์ของเราได้บอกว่า หากมนุษย์ยังคงมีพฤติกรรมบริโภคและใช้เหมือนเดิมที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ต่อให้มีโลกใหม่เพิ่มขึ้นมาอีกห้าใบมันก็ไม่พออยู่ดี

จากประวัติศาสตร์การทำการเกษตรของบรรพบุรุษเราเมื่อ 40,000 – 50,000 ปีก็ยังคงมีและเหลือไว้ซึ่งธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ อากาศ ดิน และน้ำที่ไม่มีพิษและเป็นผลร้ายต่อสิ่งมีชีวิตอย่างอื่นที่อาศัยเกื้อกูลต่อกัน แต่หลังจาก 200-400 ปีของพันปี 2000 ที่โลกบอกกับตัวเองว่าพัฒนาแล้ว เราเจริญแล้ว แต่ก้าวต่อไปนั้นมันไปกันไม่รอด เพียงเท่านั้นยังไม่พอ สิ้นปีนี้คือ พ.ศ. 2558 (ค.ศ. 2015) ประเทศไทยของเราจะเกิดอาเซียน 10 ประเทศ ที่จะก่อตัวร่วมกัน สร้างนวัตกรรมใหม่ๆ พระสันตะปาปาตรัสว่า “พระเป็นเจ้าได้สร้างมนุษย์ให้มาอยู่ในโลกเพื่อที่จะให้มนุษย์ได้

ทำและรักษา” แต่โลกปัจจุบันของเราไม่ได้ทำอย่างที่พระเป็นเจ้าได้บันทึกไว้ คือทำเพียงอย่างเดียว แต่ไม่ได้รักษา แล้วพระสันตะปาปายังตรัสอีกว่า “หากเราจะพูดถึงสิ่งแวดล้อม เราจะต้องพูดถึงวัฒนธรรมของพี่น้อง ของคนชนเผ่ากลุ่มชาติพันธุ์ และคนพื้นเมือง” เราจะต้องรักษามันไว้เพราะมันเกี่ยวข้องกับดิน ดินไม่ใช่เป็นวัตถุหรือเป็นของแข็ง แต่ดินเป็นแม่ธรณีที่มีความศักดิ์สิทธิ์

จากความจริงของชีวิต น้ำ 1 แก้ว หลักจากที่เราได้ดื่มไปแล้วเราจะรู้สึกได้ว่า เราสดชื่น เรามีพลังเพิ่มขึ้น นี่คือการของชีวิตที่ไม่ใช่เพียงแค่วัตถุ น้ำไม่เป็นเพียงแค่ H₂O เท่านั้นที่นักวิทยาศาสตร์บอกว่า เป็นเพียงแค่วัตถุ แต่มันมีจิตมีวิญญาณที่ให้ชีวิตแก่เราด้วย มันมีความเป็นคุณค่าและความหมายและความศักดิ์สิทธิ์ การศึกษาสมัยใหม่ Modern Education มันอันตรายเพราะมันมีสมมติฐานอยู่บนความจริงที่ผิด จากความผิดนี้มันได้เอาวิกฤตมาสู่โลก ด้วยเหตุนี้พระสันตะปาปาจึงตรัสว่า “เราทุกคนต้องกลับใจ” The point of no return (เมื่อถึงจุดสูงสุดแล้วมันหันกลับมาไม่ได้แล้ว เพราะมันสายแล้ว) เราต้องเปลี่ยนวิธีการผลิตอยู่แบบสมรรถนะ นี่คือการตรัสของพระสันตะปาปา (Less is more) ท่ามกลางวิกฤตของปัญหาเหล่านี้พระสันตะปาปาจึงได้เรียกร้องให้เราหยุดฟังถึงเสียงโอดครวญของสิ่งสร้าง

พระสันตะปาปาตรัส “พระศาสนจักรมีความเกี่ยวข้องกับมนุษย์ ครอบครัวของมนุษย์ทั้งมวล ความชื่นชมและความหวัง ความทุกข์โศกเศร้าของคนในสมัยนี้เป็นต้นของคนยากจนที่มีความทุกข์เข็ญทั่วไป ย่อมถือว่าเป็นความชื่นชม ความหวัง ความโศกเศร้าและความกังวลของผู้ที่เป็นศิษย์ของพระคริสตเจ้าและมีธรรมะ ไม่มีสิ่งไหนเลยที่เป็นของมนุษย์อย่างแท้จริง ไม่ส่งเสียงสะท้อนขึ้นไปในดวงใจของเขา” พระสันตะปาปาฟรานซิสยังเสริมอีกว่า เป้าหมายของหนังสือ Laudato si ฉบับนี้เป็นหนังสือที่สร้างความสำนึกอย่างเจ็บปวดที่สร้างธรรมะและมโนธรรมพร้อมที่จะกล้าหาญที่จะเปลี่ยนอะไรที่เกิดขึ้นต่อโลกให้กลับมาเป็นเสียงแห่งความเจ็บปวดในดวงใจของเรา แล้วพระสันตะปาปาได้อ้างถึงถ้อยคำของนักบุญเปาโลว่า “เราจงฟังเสียงโอดครวญของแม่ธรณีเหมือนดังหญิงที่กำลังจะคลอดบุตร” ให้เราได้ฟังเสียงร้องของแผ่นดินและคนจนเหมือนกับผู้หญิงที่กำลังจะคลอดบุตร แล้วโลกของเราก็เป็นเช่นนี้เหมือนกันคือมีความเจ็บปวด แสบ ร้อน โอบอ้าว และมีชีวิตอยู่ไม่ได้

พระสันตะปาปาได้อ่านวอน/วิงวอนท่าน(เรา)ให้ฟังเสียงโอดครวญเพื่อเราจะได้ร่วมกับพี่น้องต่างศาสนาเอาชีวิตกลับมาคืนมาให้กับโลกด้วยวิธีการของหัวข้อต่างๆจากหนังสือเล่ม Laudato si (ขอสรรเสริญพระเจ้า)ว่า **1. สิ่งที่เกิดขึ้นในบ้านของเรา;** ว่าด้วยการลดมลพิษ และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ลดภาวะมลพิษ ขยะ และวัฒนธรรมการทิ้งขว้าง ภูมิอากาศเป็นทรัพย์สินส่วนรวม เป็นการแก้ไขปัญหาระดับโลก การแก้ไขปัญหามลพิษ ความสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ การทำลายคุณภาพชีวิตของมนุษย์ และคมเสื่อมถอยของสังคม ความไม่เท่าเทียมกันในระดับโลก ปฏิกริยาตอบสนองที่อ่อนแอ และความคิดเห็นที่หลากหลาย

2. พระวรสารแห่งสิ่งสร้าง; ว่าด้วยแสงสว่างที่ให้ความเชื่อ ปรีชาญาณของเรื่องราวในพระคัมภีร์ ธรรมล้ำลึกแห่งจักรวาล สารจากสิ่งสร้างแต่ละชนิด ในความอดกลั้นกลมกลืนของสรรพสิ่งสร้าง ความเป็นหนึ่งเดียวกันของจักรวาล จุดหมายปลายทางร่วมกันของทรัพย์สิน สายพระเนตรของพระเยซูเจ้า

3. น้ำมือของมนุษย์ในวิกฤตนิเวศวิทยา; ว่าด้วยเทคโนโลยี: ความคิดสร้างสรรค์และอำนาจโลกาภิวัตน์ของกระบวนทัศน์ ที่ตัดสินด้วยวิทยาการ (Technocratic paradigm) วิกฤตและผลของ

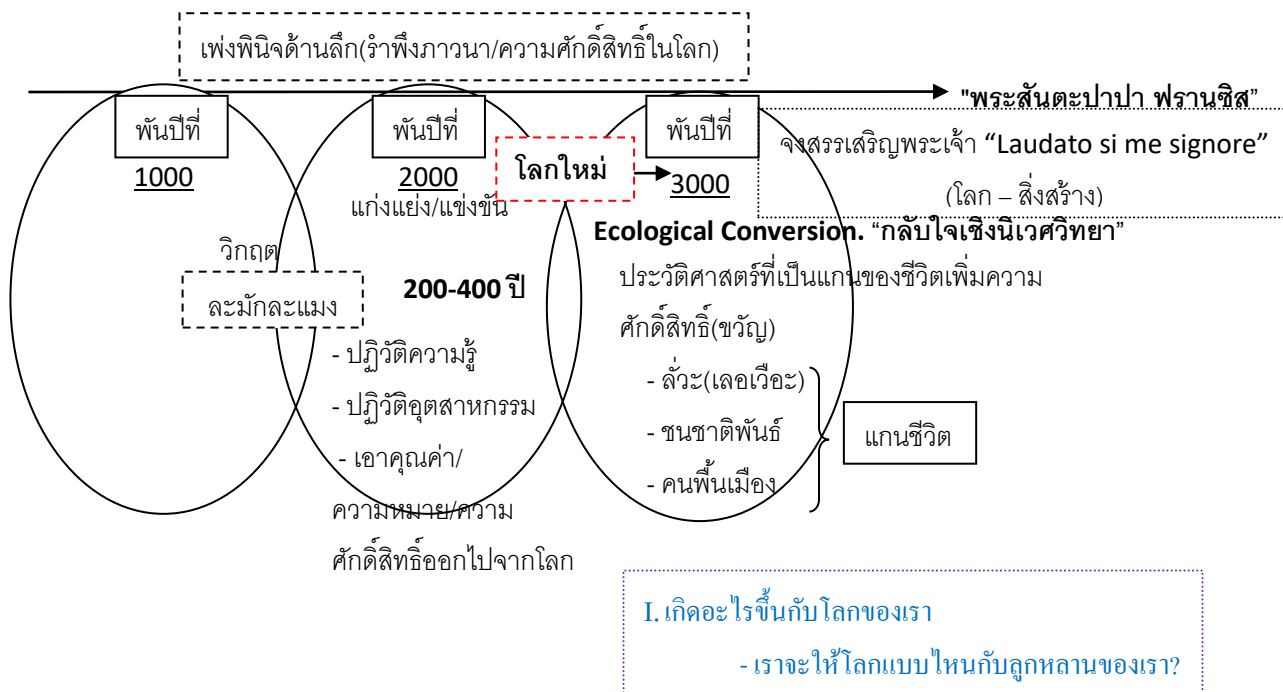
การให้มนุษย์เป็นศูนย์กลางในยุคสมัยใหม่ สัมพันธ์นิยมประยุกต์ (Practical relativism) ความจำเป็นที่ต้องปกป้องการทำงาน และเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางชีวภาพ

4. นิเวศวิทยาเชิงบูรณาการ; ว่าด้วยนิเวศวิทยาด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและสังคม นิเวศวิทยาด้านวัฒนธรรม นิเวศวิทยาในชีวิตประจำวัน หลักการความดีส่วนรวม ความยุติธรรมในระหว่างชนหลายรุ่น

5. แนวทางและการปฏิบัติ; ว่าด้วยการเสวนาเรื่องสิ่งแวดล้อมในการเมืองระดับนานาชาติ การเสวนาเพื่อการเมืองรูปแบบใหม่ ในระดับชาติและท้องถิ่น การเสวนาและความโปร่งใส ในกระบวนการการตัดสินใจ การเมืองและเศรษฐกิจ ในการเสวนาเพื่อการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และศาสนาในการเสวนากับวิทยาศาสตร์

6. การศึกษาและจิตตารมณ์ด้านนิเวศวิทยา; ว่าด้วยการมุ่งสู่วิถีการดำเนินชีวิตแบบใหม่ การศึกษาเพื่อพันธสัญญาข้อตกลงระหว่างมนุษยชาติและสิ่งแวดล้อม การกลับใจทางนิเวศวิทยา ความชื่นชมยินดีและสันติภาพ ความรักทางสังคมและการเมือง เครื่องหมายแห่งศักดิ์สิทธิ์ และการพักผ่อนที่เป็นการเฉลิมฉลอง พระตรีเอกภาพและความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งสร้างระหว่างสิ่งสร้างต่างๆ และพระราชนิเสงสิ่งสร้างทั้งหมด

นี่คือประเด็นคำถามว่าทำไมเราต้องยกประเด็นเหล่านี้ขึ้นมาถกกันเพื่อที่จะใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาวิกฤตโลกเหล่านี้ เหตุเพราะโลกของเราได้มีการสูญพันธุ์มากมายทั้งพันธุ์สัตว์ป่าและพันธุ์ของพรรณพืชที่วันหนึ่งไม่ต่ำกว่า 150 กว่าชนิดต่อวัน เพราะฉะนั้นข้อสรุปของสมเด็จพระสันตะปาปานั้นก็คือว่า เราต้องหลุดพ้นออกไปจากความทันสมัยของโลกพันปีที่ 2000 แล้วเราต้องกลับใจเชิงระบบนิเวศวิทยา “Ecological Conversion” ให้เราได้รำพึงภาวนาเพ่งพินิจถึงความศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในโลก เห็นถึงแก่นแท้ของโลก เราจะต้องเอาวัฒนธรรมและชีวิตเข้าไปอยู่ในโลกพันปีที่ 3000 พร้อมทั้งให้เป็นพยานต่อชีวิต นี่คือนิเวศวิทยาใหม่ที่เกิดจากการปฏิวัติโลกสมัยใหม่ทางวัฒนธรรมที่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์และมีเรื่องของจิตวิญญาณ

ตอนที่ 6. การวางแผนเชิงกลยุทธ์

จากการศึกษาทั้งในชุมชนและการทัศนศึกษานอกสถานที่ ทำให้ได้ข้อสรุปในการวิเคราะห์ โดยใช้กลไกการวิเคราะห์ SWOT ของชุมชนบ้านป่าแป๋ดังนี้

Strength: จุดแข็งของชุมชน

ด้านสังคม

- ทุกศาสนามีการช่วยเหลือกันในกิจกรรมของชุมชนไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมของศาสนาใดก็ตาม
- ผู้นำเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็กและเยาวชน
- ชุมชนมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
- ผู้นำชุมชนและประชาชนในหมู่บ้านมีความสามัคคีกัน
- ชุมชนดูแลกันเหนียวแน่นช่วยเหลือได้ป่วย
- มีบทบาทในการรับผิดชอบชุมชน (คนเฒ่า คนแก่ หนุ่ม สาว คนทำพิธีกรรม)
- ภาษาและโลกทัศน์ของเลอเวือะยังเข้มแข็ง
- เลอเวือะยังคงรักษาอัตลักษณ์และวิถีคิดเป็นของตนเอง มีความภูมิใจในชาติพันธุ์ของตน
- การอนุรักษ์เรื่องการแต่งกายชุดประจำชนเผ่า

ด้านเศรษฐกิจ

- พื้นที่ราบลุ่ม ดินอุดมสมบูรณ์ เหมาะกับการทำการเกษตร
- มีการปลูกพืชผักไว้กินเอง
- มีข้าวปลาอาหารที่พอกิน
- ทำการเกษตรแบบปลอดสาร
- มีการใช้สารเคมีน้อย
- มีภูมิปัญญาเกี่ยวกับการทอผ้า เย็บผ้า ผลิตเสื้อผ้าใช้เองได้
- มีภูมิปัญญาเกี่ยวกับการจักสาน และตีเหล็ก
- มีร้านค้าในชุมชน
- มีช่างก่อสร้างในหมู่บ้าน

ด้านทรัพยากรธรรมชาติ

- มีลำธารไหลผ่านหมู่บ้าน
- มีการอนุรักษ์สัตว์น้ำ สัตว์ป่า

- มีป่าชุมชน
- มีการอนุรักษ์ป่า
- มีการอนุรักษ์ความหลากหลายทางพันธุกรรมท้องถิ่น เช่น ข้าว เมล็ดพืชผัก (โดยแม่บ้าน)
- มีที่ดินทำกิน
- สภาพแวดล้อมมีความสมบูรณ์ทางธรรมชาติ
- มีการพักนาเพื่อให้วัวควายอยู่หากินในช่วงฤดูแล้ง

ด้านการสื่อสาร

- มีช่องทางในการสื่อสารสะดวกขึ้น
- มีหอกระจายเสียงของหมู่บ้าน

ด้านสาธารณูปโภค

- มีไฟฟ้าใช้
- มีน้ำประปา มีน้ำสะอาด น้ำอร่อย
- มีโทรศัพท์
- มีปั๊มหยอดเหรียญ

ด้านการศึกษา

- มีปราชญ์ หรือผู้ที่มีองค์ความรู้ในชุมชน และผู้มีความรู้แบบสมัยใหม่หรือองค์ความรู้ภายนอก นำมาปรับใช้ สอดคล้องกับภูมิปัญญาของชุมชน
- ชุมชนมีภูมิปัญญาแบบดั้งเดิม
- ในชุมชนมีโรงเรียนขยายโอกาสถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3
- มีหลักสูตรภาษาไทยและภาษาท้องถิ่นร่วมจัดการเรียนรู้

ด้านประเพณี ศาสนา และวัฒนธรรม

- มีการเคารพผีป่าผีเขา
- มีการเคารพผีบรรพบุรุษ
- เป็นชุมชนที่มีศาสนา วัฒนธรรม และประเพณีที่เป็นของชุมชน
- มีการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีโดยเรียนรู้จากรุ่นพี่สู่รุ่นน้อง (ต้องเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน เช่น งานศพ งานแต่ง งานขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น)
- ชุมชนมีการแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจน เช่น คนเฒ่าคนแก่ชาย-หญิง, พ่อบ้าน-แม่บ้าน, หนุ่มสาว และเด็กๆ (เห็นชัดเจนในงานศพ)
- มีการเคารพผู้อาวุโสในชุมชน

- ชุมชนมีกฎระเบียบข้อห้ามที่ชัดเจน
- ชุมชนมีความมั่นคงทางสถาบันครอบครัว

Weakness : จุดอ่อนของชุมชน

ด้านสังคม

- คนหนุ่มสาวออกจากชุมชน ศึกษา ทำงาน
- คนในชุมชนเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ
- พ่อแม่ไม่มีเวลาสั่งสอนลูก ทำให้ไม่สามารถให้คำแนะนำสั่งสอนลูกให้เชื่อฟังได้
- ชุมชนไม่มีการออกกฎแบบใหม่ๆที่เข้ากับยุคปัจจุบัน ส่วนมากเป็นกฎจารีตแบบดั้งเดิม และกฎจากภาครัฐ
- ขาดความรู้ความเข้าใจในการรวมกลุ่มอาชีพ

ด้านการศึกษา

- เด็กเยาวชนไม่สนใจและให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ของชุมชน
- เมื่อเด็กเยาวชนออกไปศึกษามากขึ้น ไม่มีการนำการศึกษากลับเข้ามาปรับใช้ในชุมชน
- การใช้เทคโนโลยีของเด็กๆไม่สามารถควบคุมและดูแลทั่วถึงได้
- เด็กๆได้รับอิทธิพลจากสื่อ (ขาดการคัดกรองข้อมูล)
- ขาดบุคลากรทางด้านการศึกษา
- ขาดองค์ความรู้ทางด้านการเกษตร

ด้านเกษตรและเศรษฐกิจ

- พึ่งรายได้จากภายนอก
- ในชุมชนเอื้องานที่รองรับคนรุ่นใหม่ยังน้อย มีไม่มาก
- ชาวบ้านมีหนี้สิน
- ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเพิ่มขึ้น
- ไม่มีความรู้ในเรื่องการตลาด
- ไม่มีความรู้ในเรื่องการแปรรูปสินค้า
- ไม่มีความรู้เรื่องการทำ packaging สินค้า

ด้านทรัพยากรธรรมชาติ

- ที่ทำกินมีน้ำในช่วงฤดูแล้งไม่เพียงพอ
- ไม่เฝ้าระวังในพื้นที่ทำกิน และควรจะมีเฝ้าระวังชุมชน

ด้านประเพณี ศาสนา วัฒนธรรม

- ปราชญ์ และผู้นำชุมชน ไม่สามารถโต้แย้งกับผู้นำจากภาครัฐหรือจากภายนอกได้
- บทบาทของผู้นำชุมชนแบบจารีตประเพณี ลดลง
- เด็กรุ่นใหม่ไม่ค่อยสนใจเรื่องวัฒนธรรมประเพณีเท่าที่ควร
- เด็กรุ่นใหม่ได้รับการสืบทอดทางภูมิปัญญาน้อยลง
- ความเชื่อแบบดั้งเดิมของชาติพันธุ์เลอเวีอะความเข้มแข็งลดน้อยลงมาก

Opportunity: โอกาส

- สินค้าและบริการเพื่อสุขภาพมีความนิยมสูง
- การรักษสุขภาพของคนในยุคปัจจุบัน
- กระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายให้โรงเรียนขยายโอกาสสร้างหลักสูตรท้องถิ่นที่บรรจุความรู้ภูมิปัญญาไว้ในกระบวนการสอนของหลักสูตร
- มีหน่วยงานภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุนชุมชน
- เป็นยุคของการเล่าเรื่อง/ ยุคของการให้ความหมาย
- เป็นยุคที่มีความต้องการด้านงานฝีมือ
- มีโอกาสศึกษาองค์ความรู้ใหม่ๆ

Threat: อุปสรรค

- โลกาภิวัตน์
- ภาวะโลกร้อน
- ระบบการศึกษา
- กฎหมายและนโยบายของรัฐ
- แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ
- การเข้ามาขององค์กร/กลุ่มเครือข่ายภายนอกเพื่อพัฒนาชุมชน
- กลไกทางการตลาดของสินค้าทางการเกษตร และสินค้าหัตถกรรม
- การคมนาคมไม่ค่อยสะดวก
- ชุมชนใกล้เคียงใช้สารเคมี และใช้สายนํ้าสายเดียวกัน อาจมีสารปนเปื้อนของสารเคมี

การจับคู่ SWOT เพื่อให้ได้โครงการ

1. S ทำการเกษตรแบบปลอดสาร, + O สินค้าและบริการเพื่อสุขภาพมีความนิยมสูง
(ผักปลอดสาร อาหารปลอดภัย)
2. S มีภูมิปัญญาเกี่ยวกับการทอผ้า เย็บผ้า + O เป็นยุคที่มีความต้องการด้านงานฝีมือ
(การยกระดับสินค้าทอมือ)
3. T ชุมชนมีภูมิปัญญาแบบดั้งเดิม + O เป็นยุคที่มีความต้องการด้านงานฝีมือ
(สืบสานภูมิปัญญา พาลูกหลานคืนสู่ความยั่งยืน)
4. W เด็กรุ่นใหม่ไม่ค่อยสนใจเรื่องวัฒนธรรมประเพณีเท่าที่ควร + O มีหน่วยงานภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุนชุมชน
(เรียน รู้ รัก และเข้าใจชุมชนของเรา)
5. W คนในชุมชนได้รับผลกระทบ + T สารเคมีจากชุมชนรายรอบที่ปนเปื้อนกับสายน้ำ
(เครือข่ายสิ่งแวดล้อมน้ำอุมลาน)
6. W ไม่มีความรู้ในเรื่องการแปรรูปสินค้า + T กลไกทางการตลาดของสินค้าทาง การเกษตร
และสินค้าหัตถกรรม

(โครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์การเกษตรเพื่อชุมชน “ปุ๋ยอินทรีย์เม็ด”)

บทสรุป

จากการศึกษาประวัติศาสตร์ของชุมชนทำให้ได้ค้นพบว่า ตั้งแต่อดีตชาวบ้านได้ประกอบอาชีพทำไร่ทำนาปลูกข้าวเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิต และมีการปั่นฝ้าย ทอผ้า เพื่อกินและใช้เอง ในการประกอบอาชีพเกษตรของชุมชนมีปัญหา ด้านสภาพภูมิประเทศที่เป็นภูเขา ไม่มีพื้นที่ราบสำหรับการทำนา พื้นที่นาที่มีเพียงเล็กน้อยตามหุบเขา ต้องอาศัยน้ำฝนในการทำเกษตร ทำให้ไม่สามารถทำการเกษตรตลอดทั้งปี และต้องอาศัยการทำไร่หมุนเวียนเพื่อการปลูกข้าวไว้กิน นอกการฤดูเพาะปลูกจึงต้องทำอาชีพอื่นๆ เช่น การออกไปรับจ้าง การทอผ้า และทำการเกษตรเล็กๆน้อยๆเท่านั้น

การพัฒนาที่เน้นแต่ด้านวัตถุความเจริญทางเทคโนโลยี ทำให้เกิดปัญหากับชุมชนเช่นเดียวกัน เพราะต้องใช้เงินมากขึ้นในขณะเดียวกัน งานในชุมชนไม่สามารถแลกเปลี่ยนเป็นเงินได้จึงต้องมีการอพยพแรงงานไปสู่ชุมชนเมืองมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันในชุมชนก็ยังมีสิ่งดีอีกมากมาย ที่ควรแก่การพัฒนาและอนุรักษ์ไว้ เช่น ด้านวัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อที่อยู่ในวิถีชีวิตการทำมาหากิน และการอยู่ร่วมกันในสังคมโดยการใช้กฎประเพณีในการควบคุม และงานด้านฝีมือต่างๆเช่นการทอผ้า เย็บผ้า การจักสาน การตีเหล็ก และงานช่าง

บทที่ 5

ผลการปฏิบัติ

การศึกษาวิจัยในเชิงปฏิบัติการของโครงการการสร้างกลไกบริหารจัดการอาชีพเกษตร
วัฒนธรรมและตลาดทางเลือกเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจเชิงจิตวิญญาณ ได้ศึกษากลไกต่างๆและนำไปสู่
การปฏิบัติโครงการ จากการไปทัศนศึกษา ดูงานของชุมชนอื่นๆ ในการวิเคราะห์ชุมชนนั้น มีการใช้
เครื่องมือ กระบวนการ SWOT ในการมองแผนการปฏิบัติโครงการของชุมชนเพื่อการขับเคลื่อนอาชีพ
เกษตรและตลาดทางเลือกของชุมชนโดยมีโครงการปฏิบัติ 3 โครงการคือ

1. โครงการผลิตผักปลอดสาร อาหารปลอดภัย
2. โครงการสร้างและพัฒนาตลาดชุมชน (ทางเลือก) บ้านป่าแป๋
3. โครงการยกระดับสินค้าทอมือ

ได้เลือก 3 โครงการนี้ โดยได้มองเห็นถึงคุณค่าและความเป็นอยู่ของชาวบ้านเป็นหลัก ซึ่ง
ชุมชนบ้านป่าแป๋ ไม่ใช่ชุมชนเกษตรเชิงพานิชแบบเต็มตัว และเป็นชุมชนห่างไกลจากความเจริญ เพื่อ
สุขภาพของคนในชุมชน ทางทีมงานวิจัยจึงมองเห็นความจำเป็นในการพัฒนาด้านการเกษตรที่เป็นอยู่
และสร้างสำนึกของคนในชุมชน ให้เห็นถึงคุณค่าของการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ การไม่ทำลายแหล่งน้ำ
และผืนดินที่ซึ่งเราอาศัยอยู่และทำมาหากิน

โครงการปฏิบัติระยะที่ 2

ตารางที่ 12 โครงการปฏิบัติระยะที่ 2

โครงการทดลอง	กลยุทธ์	วัตถุประสงค์	วิธีการ	ระยะเวลา	กลุ่มเป้าหมาย	หมายเหตุ
1. โครงการผักปลอดสาร อาหารปลอดภัย	-ความมั่นคงทางอาหารและอาชีพ	- เพื่อผู้ผลิตและผู้บริโภคจะได้รับความปลอดภัยในการผลิตและบริโภคอาหารปลอดภัย - เพื่อความมั่นคงทางอาหาร - เพื่อลดรายจ่ายในครัวเรือน	- ครอบคลุมทีมวิจัยเป็นกลุ่มผลิตโดยการปลูกพืชที่มีความแตกต่างกันแล้วเอาผลผลิตที่ได้มา แลกเปลี่ยนหรือขายกันในชุมชน - มีการผลิตปุ๋ยเพื่อใช้ในการปลูกพืชผัก	ปีที่ 1.	ครอบคลุมทีมวิจัยบ้านป่าแป๋และกลุ่มสนใจจำนวน 10 ครัวเรือน	
2.โครงการตลาดชุมชน	การแลกเปลี่ยนอาหารปลอดภัยและเป็นธรรม	- เพื่อให้ชุมชนได้มีจุดแลกเปลี่ยนสินค้าผักปลอดสารกัน - เพื่อให้เกิดการสนับสนุนการปลูกผักปลอดสารโดยมีตลาดรองรับและคนในชุมชนมีอาหารที่สะอาดปลอดภัยในการบริโภค	ครอบคลุมทีมวิจัย ปลูกผักปลอดสารเคมี ให้เหลือเพื่อขายในชุมชน แต่ละชุมชนจะทำการปลูกผักที่แตกต่างกันออกไป	ปีที่ 2	ชาวบ้านบ้านป่าแป๋และหมู่บ้านใกล้เคียง	เพื่อการต่อเนื่องของโครงการผักปลอดสารอาหารปลอดภัย

โครงการทดลอง	กลยุทธ์	วัตถุประสงค์	วิธีการ	ระยะเวลา	กลุ่มเป้าหมาย	หมายเหตุ
3.โครงการ ยกระดับสินค้าทอ มือ	ความมั่นคงทางอาชีพ	- เพื่อยกระดับและพัฒนา งานฝีมือของชาวบ้าน - เพื่อให้ชาวบ้านมีรายได้ ในช่วงว่างจากงานทำไร่ทำ นา - เพื่อลดการใช้สารเคมีใน การย้อมสีผ้า - เพื่อการสืบทอดภูมิปัญญา การทอผ้า	- ให้ทีมที่สนใจปลูกต้น ฮ่อมเพื่อจะได้ใช้ในการ ย้อมผ้า - ศึกษาสีที่มีตาม ธรรมชาติในชุมชน - ทำการย้อมสีธรรมชาติ จากฮ่อม และจากต้นไม้ อื่น - เอาผ้ามาทอและทำ การแปรรูป - มีการสืบทอดการย้อม สีและการทอผ้าสู่เด็ก และเยาวชนสตรี	ปีที่ 1	สตรีในชุมชน บ้านป่าแป๋ที่มี ความสนใจ การย้อมสี ธรรมชาติจาก ฮ่อม จำนวน 7 คน	ร้านนี้ เพ็ญพร จันทร์เป็น ศรีธร ตุ่นแก้ว ปัญญา ผุสดี

ผลจากการปฏิบัติโครงการ โครงการผักปลอดสาร อาหารปลอดภัย

กิจกรรมโครงการผักปลอดสารอาหารปลอดภัย นี้ได้เริ่มจากครอบครัวของทีมิวิชัย และผู้ที่สนใจจำนวน 10 ครอบครัว คือ 1 นายจันทร์ จันเป็ง 2 นายประพันธ์ จันทรียวง 3 นายกุล ตะนอย 4 นายพิน จันทรเป็ง 5 นางรัชณี พวงไพรพฤกษ์ 6 นางระพีพรรณ เครือชุย 7 นายเซา ประสมสงค์ 8 นางเพ็ญพร 9 นายกมล เครือชุย 10 นายบือ ขจรศักดิ์ศรี ในกลุ่มจะมีการพูดคุยและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ สร้างสำนึกในกลุ่มให้ตระหนักถึงผลกระทบของการใช้สารเคมี เพื่อแก้ปัญหาในการใช้ปุ๋ยเคมี มีการทำปุ๋ยหมักมาใช้ในการเกษตร การใช้ปุ๋ยหมักจะช่วยลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน

นายจันทร์ จันเป็ง เล่าว่า “ผมทำสวนปลูกพืชผักสวนครัวผสมผสาน ผักไม่ได้ปลูกเพื่อขาย ปลูกเพื่อกินเองในครอบครัว หากมีเหลือก็จะแบ่งให้กับเพื่อนบ้าน บางทีก็จะเอาเป็นของฝากสำหรับเพื่อนบ้านที่มาจากที่อื่น ทำสวนใกล้กับที่นาของตัวเอง เพราะไม่ได้ทำไร่ข้าว ผมทำนาเพียงอย่างเดียว นอกจากสวนใกล้ที่นาแล้วยังมีสวนบริเวณบ้านซึ่งจะทำหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จคือช่วงหน้าแล้ง สวนที่มีบริเวณบ้านจะปลูก ผักกาด พริก มะเขือ ตะไคร้ ข่า มะนาว ใบกระเพรา มะเขือเครือ ถั่วฝักยาว ผักไผ่ หอมด่วน (สาระแน) บริเวณบ้านจะปลูกไม่มากปลูกอย่างละเล็กละน้อย มีการเลี้ยงไก่ เลี้ยงหมู หมู และไก่ก็เลี้ยงไว้กินในครอบครัว หากออกลูกหลายตัวก็จะขายบ้าง นายจันทร์ มีหมู และไก่ ส่วนมูลหมู และไก่ จะเอาไว้ใส่ในแปลงผัก สวนที่อยู่ใกล้ๆ จะปลูก พริก มะเขือ มะแตง ถั่วฝักยาว ถั่วพู บวบ หวาน ผักทอง ผักเขียว บุก (หาอะ) มันอ่อน มันลำปลั่ง น้ำเต้า ผักเผ็ด ผักอีหลิน งาม สวนของเราไม่ได้ปลูกเพื่อขาย เราทำเพื่อลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน

การใช้สารเคมี ในที่นี้ยังไม่เคยใช้ยาฆ่าหญ้าลงในผืนนาของตัวเอง มีการใช้ปุ๋ยกับต้นข้าว บ้าง”

นายประพันธ์ จันทรียวง ได้เล่าว่า “การทำเกษตรปัจจุบัน มันจะขัดกับความตั้งใจ คือมันเป็นการเกษตรเชิงธุรกิจครึ่งหนึ่ง เชิงวัฒนธรรมครึ่งหนึ่ง ในเชิงวัฒนธรรม คือการทำเกษตรแบบไร่ หมุนเวียน มีการเอามือเอาร่างกัน แทนการจ้างงาน ผมทำเกษตร 2 แบบ คือทำแบบชีวภาพและพึ่งสารเคมี การทำแบบพึ่งสารเคมีนั้นทำในพื้นที่แม่สะเรียงเป็นนาเช่า คนที่ทำนาบริเวณนั้นเขามีการใช้สารเคมีกันหมด ความรู้สึกก็ๆ ไม่อยากใช้ แต่แรงงานไม่พอ ในที่นี้มีการใส่ปุ๋ย แต่ไม่ได้ใช้ยาฆ่าหญ้า การตัดหญ้าจะใช้เครื่องตัดหญ้าขนาดเล็กแบบสะพาย

ที่บ้านจะทำสวน ปลูกพืชผักสวนครัว ปลูกผักกาด มะเขือ ถั่วฝักยาว ผักทอง พริก ข่า ตะไคร้ ผักไผ่ หอมด่วน ผักกับลาบ และขายบ้างในส่วนที่เรากินไม่หมด เอาไปแบ่งปันให้เพื่อนบ้านบ้าง และเลี้ยงควาย 9 ตัว ปี 2 ปีก็สามารถขายควายได้ 1 ตัว เลี้ยงหมู 3 ตัว หมูจะเลี้ยงไม่มากเลี้ยงเพื่อกิน ในช่วงเวลาปลูกข้าว เกี่ยวข้าวเท่านั้น อาหารที่ใช้เลี้ยงหมู ใช้เศษอาหารที่เหลือและใบบอลต้มให้หมูกิน ถ้าหมูเกิดลูกก็แบ่งขายตอนที่หมูยังเล็กบ้าง เก็บไว้ขายในตอนที่มีมันใหญ่แล้วบ้าง เมื่อหมูใหญ่แล้วถ้าไม่มีคนซื้อหมูเป็นตัว ก็จะฆ่าและแบ่งเนื้อมาขายกินกันในชุมชน”

นายกูล ตะนอย เล่าว่า “มีการปลูกพืชผักสวนครัว ไว้กินกันในครอบครัว ไม่ได้มีการปลูกเพื่อขาย สิ่งปลูกไว้ขาย ได้แก่วัวเหลือง ขายได้ปี ละประมาณ 7,000 บาท กระเทียมปลูกไว้กินเอง ไม่ได้พินยาฆ่าหญ้าใช้วิธีเอาเฟืองมาคลุมดิน แคใส่ ปุ๋ย 15-15-15 ซึ่งเป็นปุ๋ยรองพื้น ใส่แค่ครั้งเดียวตอนที่ปลูก กระเทียมนี้เอาไว้กินและขายบ้างเล็กน้อย บางทีคนในหมู่บ้านก็ซื้อ คนละ 1 กก 2 กก ก็แบ่งขายเขาไปบ้าง มีการเลี้ยงสัตว์ ควาย 8 ตัว หมู และ ไก่ ในบริเวณบ้านไม่มีพื้นที่สำหรับปลูกผัก จึงต้องทำสวนในที่ดินข้างทุ่งนา และครอบครัวของนายกูลไม่ได้ทำอะไรเช่นเดียวกับนายจันทร์ นายกูลกล่าวอีกว่า ถ้าหากทำไร่ เราจะมีอาหารที่หลากหลายมากขึ้น ทั้งผักที่ขึ้นเองตามธรรมชาติ และผักที่เราปลูกในไร่ ในแต่ละปีเราจะต้องปลูกพริกอย่างน้อย 20-30 ต้นเพราะอาหารของคนบนดอยจะขาดพริกไม่ได้ผักที่ปลูกไว้ในสวน มีข่า ตะไคร้ ขมิ้น พริก(เป็นสมุนไพรชนิดหนึ่งแก้ท้องอืดขับลม) ผักไผ่ หอมด่วน ถั่วฝักยาว ถั่วพู บวบ มันล้มปลหลัง บุก มันเท้าช้าง(ฮานีน) ผักทอง ผักเขียว พืชผักเหล่านี้ไม่ต้องใช้ปุ๋ยเลย นอกจาก ผักกาด มะเขือ พริก ที่จำเป็นต้องใช้ปุ๋ยบ้าง ส่วนการใช้ยาฆ่าหญ้า ยาฆ่าแมลงเรายังไม่เคยใช้

ปัญหาที่พบเจอในการทำเกษตร คือ น้ำ ชุมชนบ้านป่าแป๋มีน้ำไม่เพียงพอต่อการทำเกษตรตลอดทั้งปีการทำนาปลูกข้าว ถ้าไม่มีฝนจะไม่มีน้ำในการทำนา หากทำล่าช้า จะเจอกับปัญหาเพลี้ยข้าว และในช่วงฤดูเก็บเกี่ยว ก็จะเจอกับน้ำฝนซึ่งจะทำให้ข้าวที่ได้มาเปียกฝน แต่ละครอบครัวจะต้องรีบทำการเกี่ยวข้าว นวดข้าว ช่วงนี้เป็นช่วงที่เหน็ดเหนื่อย แต่เมื่อได้ข้าวเต็มยุ้งฉางแล้วมีความสุข การทำการเกษตรจะต้องทำตามฤดูกาลเท่านั้น ซึ่งช่วงฤดูการทำนาคือเดือนพฤษภาคมต้องหว่านกล้า เดือนมิถุนายน ต้องปลูกข้าวแล้วถ้าปลูกล่าช้าต้นข้าวจะไม่ค่อยเติบโต และเป็นหนอนบัว เป็นดอกหอม

ในช่วงหน้าร้อน ไม่สามารถทำการเกษตรได้มากเนื่องจากพื้นที่ทำการเกษตรไม่ค่อยมีน้ำ พืชผักในการบริโภค จึงต้องพึ่งตลาดจากภายนอกบ้าง โดยการค้าขายของคนนอกชุมชนที่นำมาขายในหมู่บ้าน บ้างก็ซื้อมาจากตลาดในอำเภอแม่สะเรียง”

นายอุทัย ผู้ทรงสกุล เล่าว่า “ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวผมไม่ได้ดีมาก แต่ผมชอบอยู่แบบเกษตรวัฒนธรรมแบบพอเพียงนี้ไปก่อน จะยังไม่รับเกษตรเชิงเดี่ยว จะใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ผมมีที่นาติดน้อย ตัวผมยังไม่เคยใช้ยาฆ่าหญ้า ยาฆ่าแมลง ลงในนาของตัวเอง ถ้าคิดจะใช้ยาฆ่าหญ้าใช้เวลาแค่ ครึ่งวันเสร็จ แต่ผมไม่ใช้ ผมใช้แรงงานของตัวเองใช้เวลา 1 อาทิตย์งานยังไม่เสร็จ ผมพยายามทำเอง คนที่มีวัว มีควายถ้าผ่านทุ่งนาของผมสามารถดักน้ำมาดื่มกินได้ ถ้าผมเห็นแก่ตัว ผมใช้เวลาแค่ ครึ่งชั่วโมงในการพินยาฆ่าหญ้า แล้วไปรับจ้างหรือทำอย่างอื่นอีกจะได้อีกเยอะ ผมนึกถึงสุขภาพของตัวเองและคนอื่น ๆ รวมทั้ง วัว ควายและแมลงอื่นๆ ในหมู่บ้านของเราส่วนใหญ่ ใช้เครื่องตัดหญ้าแบบสะพาย คนที่ใช้ยามี ประมาณ 5 ราย เขาใช้เวลาในการฆ่าหญ้าแค่ 2 วัน คือครั้งที่ 1 1 วัน ครั้งที่2 อีก 1 วัน ผมรู้ว่าผมอยู่ต้นน้ำ ผมเลยไม่ใช้สารเคมี บางคนอยู่ต้นน้ำเขาใช้สารเคมีถึงแม้ว่าคนอยู่ใหล่น้ำ คิดที่จะไม่ใช้สารเคมี แต่เขาจะได้รับสารเคมีจากคนที่อยู่ต้นน้ำ แต่สิ่งที่ผมทำในวันนี้ ผมจะสามารถทำต่อไปอีกสักกี่ปีไม่รู้ การที่ผมทำในวันนี้ผมทำเพื่อลูกเพื่อหลานในวันข้างหน้า เมื่อก่อนเวลาเข้าป่าไม่จำเป็นต้องเอาน้ำจากที่บ้านไป สามารถดื่มน้ำในลำคลองได้ แต่สมัยนี้เริ่มต้องพกน้ำจากบ้านไปดื่มแล้ว ถ้าบ้านไหนใช้ยาจะไม่ค่อยมีใครไปเอามือเอาแรง เพราะกลัวเวลาลงนา ว่า จะเกิดผลกระทบต่อร่างกายตัวเอง”

โดยส่วนใหญ่แล้วคนในชุมชนบ้านป่าแป๋มีวิถีชีวิตแบบพอเพียง ประกอบอาชีพทำไร่ทำนาและทำสวนผสมผสาน เลี้ยงหมูเลี้ยงไก่ ส่วน วัวกับควายมีส่วนน้อยคนที่ยังคงเลี้ยงไว้

ชนิดของพืชผักที่มีปลูกในชุมชน

- ผักในไร่ : ผักกาด พริก มะเขือไข่ห่านขาว/ม่วง มะเขือขม มะเขือยาว มะเขือเขียวกรอบ มะแตง ถั่วฝักยาว ถั่วพู บวบหวาน ผักทอง ผักเขียว บุก(ฆาอะ) มัน ออน มันสำปรั่ง มันแก้ว น้ำเต้า ผักเผ็ด ผักอีหลิน งาขาว งาขี้ม่อน
- ผักในสวน : มีข่า ตะไคร้ ขมิ้น พาส ผักไผ่ หอมด่วน ถั่วฝักยาว ถั่วลันเตา ผักกาด มะเขือ มะเขือส้ม พริก ผักชะอม
- ผักที่เป็นผล : ขนุน ปักล้วย มะละกอ มะนาว

ขั้นตอนการผลิตปุ๋ย

ในอดีต เมื่อ 30 ปีก่อนบ้านของชาวบ้านจะเป็นบ้านยกพื้นสูง ใต้ถุนบ้านจะมีการเลี้ยงไก่ มีที่ดำข้าวชาวบ้านจะมีการดำข้าวกินเองบริเวณที่ดำข้าวจะมีแกลบ แล้วเอาแกลบที่มีการผสมกับดินใต้ถุนบ้านมาผสมกับขี้ไก่ หรือขี้หมู หรือขี้วัว หรือขี้ควาย ซึ่งเรียกว่า “เลอกา-อี / ข นุน” แล้วเอามาใส่ในแปลงผัก ขี้ไก่จะใช้ได้ดี แต่จะมีหมัด ทำให้บางคนไม่นิยมใช้ วิธีการแบบดั้งเดิมไม่ยุ่งยาก ปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนไปบ้าง เนื่องจากได้ไปศึกษาดูงาน และได้รับการอบรมเรื่องการทำปุ๋ยมาบ้าง จึงมีการปรับเปลี่ยน เช่น ใช้วิธีการหมัก การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ น้ำหมักเขียว น้ำหมักผลไม้ ปุ๋ยหมักจากมูล

- น้ำหมักเขียวพืชสด ส่วนผสม 1 หยวกกล้วย 2 หน่อไม้ 3 ยอดผัก(ยอดผักจะต้องเด็ดในตอนเช้าก่อนพระอาทิตย์ขึ้น) 4 กากน้ำตาล อย่างละ 1 กิโลกรัม
 - น้ำหมักผลไม้ ส่วนผสม 1 ผักทองแก่ 2 กล้วยสุก 3 มะละกอสุก 4 กากน้ำตาล อย่างละ 1 กิโลกรัม (หมักไว้ประมาณ 15 วัน แล้วนำมาใช้ได้)
- วิธีการใช้ น้ำหมัก 1 ช้อนโต๊ะ ต่อน้ำ 20 ลิตร
- ปุ๋ยหมักจากมูล : การเลี้ยงหมูจะทำการขุดมูลหมูครึ่งหนึ่งของคอกหมู แล้วเอาแกลบแกลบใส่ในคอกประมาณ 3 - 4 เดือน ทำการเปลี่ยนแกลบเอาแกลบเก่าออกมาวางไว้ข้างนอก นำแกลบขุดใหม่มาใส่ แกลบเก่านั้นปล่อยให้แห้ง ก่อนที่จะนำเอาไปใช้ใส่ในแปลงผัก

ข้อแตกต่างของผักที่ใช้ปุ๋ยเคมีกับปุ๋ยหมักธรรมชาติ

ความแตกต่างที่เห็นได้ชัดคือ ผักที่ใช้ปุ๋ยหมักจากธรรมชาติ เมื่อเก็บแล้วสามารถเก็บไว้ได้นานกว่า มีการเน่าเสียช้าลง หากเกิดการเน่าจะไม่มีการเน่าที่เหม็นมาก และมีรสชาติอร่อย มีความสุขเวลาได้กิน ในร่างกายของคนที่ทำกรผลิต และบริโภคก็จะมีสารพิษตกค้างในร่างกาย เวลาเอาไปวางขายมีความสุขที่ได้เอาผักที่ปลอดสารมาแบ่งปันให้ผู้บริโภค

ผักที่ใช้ปุ๋ยเคมี และใช้ยาฆ่าแมลง ไม่สามารถเก็บไว้ได้นานเกิดการเน่าเสียง่าย ในสมัยก่อนไร่ที่ไม่ได้ใส่ปุ๋ย พืชผลที่ได้มาจะสามารถเก็บไว้ได้นาน เช่น แตงกวา ผักทอง ผักเขียว จะไม่ค่อยเน่า ไม่ค่อยผุ เมื่อมีการใช้ปุ๋ยในไร่ข้าวสิ่งเหล่านี้จะเก็บไว้นานไม่ค่อยได้ การบริโภคพืชผักที่มีการใช้ปุ๋ยเคมี และยาฆ่าแมลงทำให้ผู้ผลิตและผู้บริโภคเกิดสารพิษตกค้างในร่างกายได้ เกิดการเจ็บไข้ได้ป่วย สุขภาพไม่ดี ต้องเสียเวลาในการรักษาตัวเอง และเสียเงินทอง ปุ๋ยเคมีไม่สามารถผลิตเองได้ในชุมชน ต้องมีการซื้อจากบริษัทที่ทำกรขาย ทำให้ต้องมีการเพิ่มต้นทุนในการผลิตที่สูงขึ้น ผักที่ได้มีความสวยงาม

มากกว่า ไม่มีตัวหนอนและแมลงมากัดกินใบของผัก ข้าวที่เขาใส่ปุ๋ยเยอะจะเก็บไว้นานไม่ค่อยได้ เมล็ดข้าวจะลีบ

นางศรีธร ได้เล่าประสบการณ์ตอนไปช่วยงานสามีที่ทำงานก่อสร้างบ้านอมพาย ในหมู่บ้านนั้นเป็นหมู่บ้านที่ทำเกษตรเชิงพาณิชย์มาก ก่อนที่เขาจะกลับบ้าน ชาวบ้านในหมู่บ้านนั้นได้เอาหอมแดงมาให้เป็นของฝาก คนที่เอาหอมแดงมาให้นั้นบอกว่า ให้เอาไปปลูกนะ ไม่ต้องกิน เพราะมียาเยอะ

ผลที่เกิดขึ้นกับสภาพแวดล้อม

จากการเล่าของนายอุทัยหนึ่งในทีมเข้าร่วมโครงการผักปลอดสารอาหารปลอดภัยเขาเล่าว่า “เวลาที่เขาไปทำงานในที่นาของตนเองไม่จำเป็นต้องเอาน้ำจากหมู่บ้านไปกิน สามารถขุดบ่อน้ำบริเวณทุ่งนามาได้ วัควายที่ลงมากินหญ้ากินน้ำในทุ่งนาเขา มีความปลอดภัยจากสารพิษตกค้างแน่นอนเพราะเขาไม่เคยใส่ปุ๋ยในนาข้าว ไม่เคยใช้ยาฆ่าหญ้าในนาข้าว นายจันทร์ เช่นเดียวกันเขาได้ขุดบ่อน้ำเล็กๆบริเวณทุ่งนาไว้ดื่มเวลาออกไปทำงานในทุ่งนา”

นายกุลได้เล่าว่า “ดินในนาที่มีการใช้ปุ๋ยเคมี ถ้าดินแห้งดินจะมีความแข็งตัว และเมื่อถูกแช่น้ำดินจะขาดชุ่มชื้นไม่เกาะตัว เวลาเอามาปั้นคันนาจะไม่ค่อยอยู่ตัว เพราะดินไม่ติดกัน ขาดความสมดุลของดินไม่ดี ด้านสุขภาพบางคนต้องไปหาหมอทำการรักษาโรคผิวหนัง มีแม่บ้านคนหนึ่งลูกชายเขาเคยมีการใช้สารเคมีฆ่าหญ้าฉีดพ่นบริเวณนาข้าวของตน สันนิษฐานว่าแม่บ้านคนนั้นได้เข้าไปเอาหญ้าในนาข้าว ช่วงที่มีการฉีดพ่นยาฆ่าหญ้านั้น”

การใช้สารเคมีเพื่อฆ่าหญ้านอกจากจะเกิดผลกระทบต่อผู้ทำการฉีดพ่นแล้วยัง ยังส่งผลกระทบต่อผู้บริโภคที่ต้องรับสารตกค้างในอาหาร และเกิดการตกค้างของสารเคมีลงในดิน และในน้ำ ทำให้น้ำเสียในที่สุด และสัตว์น้ำเกิดการสูญพันธุ์ในที่สุด

การเชื่อมโยงกับมิติจิตวิญญาณ (เศรษฐกิจเชิงจิตวิญญาณ)

อาชีพของชาวบ้านบ้านป่าแป๋มีความสัมพันธ์กันกับธรรมชาติตั้งแต่ในอดีตมาแล้ว การทำไร่ในแต่ละปี สิ่งแรกที่จะต้องทำคือ การบอกกล่าวให้วิญญาณต่างๆที่อยู่ในป่าพื้นที่ที่จะทำการเพาะปลูกเพื่อไม่ให้เป็นการแย่งชิงพื้นที่อยู่อาศัยของวิญญาณต่างๆนั้น จึงมีการอัญเชิญให้วิญญาณและสัตว์ต่างๆออกไปอยู่ในที่อื่น และขอใช้พื้นที่สำหรับการทำมาหากินในปีนั้นๆ ถ้าเป็นคนที่นับถือศาสนาคริสต์ ก็จะมีการสวดภาวนา ขอสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้ย้ายสรรพสัตว์ออกจากพื้นที่ที่จะทำการเพาะปลูก และขอให้อวยพร ปกปักษ์รักษา ให้การทำมาหากินได้เกิดผลในทางที่ดี(นายติดกล่าว) เมื่อมีการเก็บเกี่ยวผลผลิตส่วนหนึ่งจะเอามาถวายในโบสถ์ แล้วคนที่อยากกินก็จะซื้อต่อ ราคาขายให้ตามจิตศรัทธา

ตั้งแต่เดิมมาแล้วชาวบ้านทำการปลูกข้าวเพื่อกินเท่านั้นไม่ได้เน้นการขาย ปลูกพืชผักสวนครัวผสมผสาน หากเหลือจากกินในครัวเรือนของตนเองก็จะแบ่งและแลกเปลี่ยนกันไป การทำไร่ทำนาเป็นการทำงานสำหรับอนาคต คือทำงานปีนี้ แต่เอามากินในปีหน้า ถ้ามีข้าวใน ยุ้งฉาง (ลองข้าว) เราก็มจะมีข้าวกินไปอีก 1 ปี การทำเกษตรในบ้านเราไม่ได้เน้นการจ้างงาน ใช้วิธีการเอามือเอาแรง ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ใช่สารเคมีกับแม่น้ำ กับแม่ธรณีและกับพระแม่โพสพ

สรุปผลการปฏิบัติ

จากการศึกษาและปฏิบัติโครงการผักปลอดสารอาหารปลอดภัยสรุปได้ว่าเป็นสิ่งที่เราชาวบ้านควรจะปฏิบัติต่อไปเพราะ เราได้มีอาหารที่สด สะอาด อร่อย และปลอดภัย ได้สุขภาพที่ดีของเรากลับมา ผลิตและผู้บริโภคมีสุขภาพที่ดี ไม่มีสารพิษตกค้างในร่างกาย ในครอบครัวได้ลดค่าใช้จ่าย

ในเรื่องการซื้ออาหาร และลดต้นทุนในการผลิต มีความสุขที่ได้แบ่งปันอาหารที่ปลอดภัยให้ผู้อื่นได้บริโภค ทำให้เกิดตลาดชุมชนสถานที่ที่ชาวบ้านสามารถทำการแลกเปลี่ยนอาหารที่ปลอดภัยพืชถึงแม้ว่าพืชผักที่ได้มาจะไม่ค่อยสวยงาม แต่กินแล้วเรามีความสบายใจเพราะเป็นผักที่ปลอดภัย

2. โครงการสร้างและพัฒนาตลาดทางเลือกชุมชนบ้านป่าแป๋

จากการทำโครงการผักปลอดภัยอาหารปลอดภัย ในทีมได้มีแนวความคิดว่า เมื่อเราทำผักปลอดภัย อาหารปลอดภัยแล้วอาจจะมีการทำต่อในเรื่องการทำตลาดชุมชน หมู่บ้านป่าแป๋ได้รับรางวัลหมู่บ้านตัวอย่างด้านเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากการทำการเกษตรไม่ใช่เกษตรเชิงเดี่ยว แต่ทำเกษตรผสมผสาน ซึ่งพอดีกับช่วงเวลาที่มีการทำแผนชุมชน แนวคิดนี้ได้นำเสนอต่อการประชุมวางแผนการพัฒนาหมู่บ้านของ อบต. โดยการนำเสนอของสมาชิกกลุ่มแม่บ้าน(ระพีพรรณ)ที่ไปร่วมประชุม ตลาดชุมชนมีความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงสังคมของชุมชนด้านการแลกเปลี่ยน ซึ่งจากเดิมเป็นการให้อย่างเดียว ที่นี้ในปัจจุบัน มีความจำเป็นในการใช้เงินมากขึ้น จึงทำให้ทุกคนต่างก็หาเงินจึงไม่ค่อยมีเวลาในการหาของกิน คนที่ทำไร่จะมีน้อยลงซึ่งในไร่จะมีพืชผักที่หลากหลาย ทำให้บางคนที่มีพืชผักอยากจะแบ่งขายบ้าง โดยเดินขายตามบ้าน บางคนมีของอยากขาย แต่ไม่กล้าที่จะเดินไปขายตามบ้าน บางคนก็มีการแลกเปลี่ยนกัน เช่นคนหนึ่งมีผักกาด อีกคนหนึ่งมีพริก บางคนมีลูกเล็กๆหลายคน จำเป็นต้องหาค่าขนมให้ลูก และให้ลูกๆออกไปเดินขาย เมื่อมีคนถามขาย ด้วยความเกรงใจถึงจะไม่อยากซื้อก็จำเป็นต้องซื้อเพื่อช่วยเหลือกัน

ก่อนการทำตลาดชุมชนมีพ่อค้าจากภายนอก (บ้านบ่อพะแวนอำเภอฮอด) เข้ามาขายของในหมู่บ้านป่าแป๋ อาทิตย์ละ 2 วัน ชาวบ้านก็แห่กันไปซื้อ พ่อค้าภายนอกจะมา วัน พุธและวันอาทิตย์ สิ่งที่เขานำมาขาย มีผักสดอาหารปรุงสำเร็จ ขนมของหวาน ผลไม้ เนื้อหมูเนื้อปลา ผักสด เช่นผักกาดมะเขือ ถั่วฝักยาว แตงกวา ต้นหอมผักชี เป็นต้น บางทีสิ่งที่เขาเอามาขายมีอาหารบูดบ้าง พืชผักที่เขาเอามาขายไม่ใช่ผักปลอดภัยและไม่สด

นายทวีวัฒน์ วิสิฐสิริ เล่าว่า “พัฒนาการจังหวัดได้ สนองพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ รัชสมัยมาตุจฉาปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี ส่งเสริมให้ราษฎรใช้ประโยชน์จากป่าและอยู่กับป่าอย่างยั่งยืน โดยโครงการจัดตั้งกลุ่ม “เก็บของป่ารักษาป่าอย่างยั่งยืน” หมู่บ้านป่าแป๋ได้รับเลือกให้เข้าร่วมโครงการนี้ด้วย”

พัฒนาการจังหวัดแม่ฮ่องสอน (พช.) นายดนัย ปานนิตยกุล กล่าวว่า “ปัจจุบันการเก็บของป่าของประชาชนในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นการเก็บแบบไม่มีการควบคุม ไม่มีรูปแบบกฎเกณฑ์ที่ชัดเจน ทำให้ประสบปัญหาการบุกรุกทำลายป่า เผาป่า ส่งผลให้เกิดความเสียหายต่อระบบนิเวศอย่างกว้างขวาง สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอน จึงได้จัดทำโครงการจัดตั้งกลุ่มเก็บของป่ารักษาป่าอย่างยั่งยืน การดำเนินโครงการดังกล่าวฯ มีพื้นที่เป้าหมาย 7 หมู่บ้าน จาก 7 อำเภอ ประกอบด้วย บ้านในสอย ต.ปางหมู อ.เมือง, บ้านห้วยเคื่อง ต.โป่งสา อ.ปาย, บ้านบ่อไคร้ ต.ปางมะผ้า

อ.ปางมะผ้า ,บ้านแม่กิ๊ ต.แม่กิ๊ อ.ขุนยวม, บ้านแม่เตี้ย ต.ท่าผาป๋ม อ.แม่ลาน้อย,บ้านป่าแป๋ ต.ป่าแป๋
อ.แม่สะเรียง และบ้านแม่คะตวน ต.สบเมย อ.สบเมย”

(<http://www.prdnorth.in.th/ct/news/viewnews.php?ID=150714135410>) และได้มอบ
งบประมาณให้หมู่บ้าน เพื่อดำเนินการสร้างตลาดชุมชน เป็นจำนวนเงิน 200,000 บาท

การจัดการด้านการตลาด

ปัจจุบันยังไม่มีการจัดกฎระเบียบในการขาย ใครมีของที่ยากขายก็เอามาขายแลกเปลี่ยนกัน
ใครมีความต้องการอยากซื้ออาหารก็มาดูและเลือกซื้อกันได้ ตลาดชุมชน มีการเปิดและจำหน่าย
อาทิตย์ละ 2 วัน คือวันพุธ กับวันอาทิตย์ การกำหนดราคาจะดูตามความเหมาะสม ของที่นำมาขาย
จะต้องเป็นผักที่ปลอดสาร หรือผลผลิตจากเกษตรกรอินทรีย์

สิ่งที่ชาวบ้านนำมาขาย มีพืชผักพื้นบ้านในไร่ในสวน พืชผักที่เก็บได้จากในป่า มีขนมและ
อาหารสำเร็จซึ่งชาวบ้านทำกันเอง

แผนการดำเนินการตลาดชุมชนในอนาคต

แผนการตลาดจะต้องมีการประชุมเพื่อทำข้อตกลงเรื่องกฎระเบียบในการนำของมาขาย และ
การเช่าพื้นที่เพื่อการบำรุงรักษาสถานที่ต่อไป การนำสินค้ามาขายอยากรจะให้เน้นการนำสินค้าที่ปลอด
สารเคมี สินค้าเกษตรอินทรีย์ มาขายเพียงอย่างเดียว จะมีการประสานกับหมู่บ้านใกล้เคียงหากมี
สินค้าที่ปลอดสารพิษหรือพืชผักที่เก็บได้จากในป่าสามารถนำมาขายแลกเปลี่ยนกันได้ หรือมีการทำ
เป็นเครือข่ายตลาดเกษตรอินทรีย์ได้ในอนาคต

สรุป

ตลาดชุมชนของหมู่บ้านป่าแป๋เป็นความต้องการของชาวบ้านเองโดยการนำเสนอของตัวแทน
สตรีที่เข้าร่วมการประชุมวางแผนชุมชน ได้รับการสนับสนุนจาก พัฒนาการจังหวัดแม่ฮ่องสอน
ชาวบ้านได้ให้ความร่วมมือในการดำเนินการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ากัน และได้รับเกียรติจากท่านผู้ว่า
ราชการจังหวัดมาเปิดป้ายตลาดชุมชนให้ ตลาดชุมชนจะเน้นการขายผักที่ปลอดสาร และผักที่เก็บได้
จากป่า เพื่อเอามาแบ่งปันกันกิน เช่น เห็ด หรือผักอื่นๆ คนนอกชุมชนและหมู่บ้านใกล้เคียงกับ
หมู่บ้านป่าแป๋สามารถนำผลผลิตมาขายได้แต่ต้องเป็นผักปลอดสาร แนวโน้มต่อไปอาจจะมีการ
ประสานกับเครือข่ายอื่นๆ ที่ทำเกษตรปลอดสารมาเปิดตลาดแลกเปลี่ยนสินค้ากันและร่วมกันสร้าง
ตลาดที่เป็นธรรมต่อผู้ผลิตและผู้บริโภค

ภาพที่ 2 ตลาดชุมชน

3 โครงการยกระดับสินค้าผ้าฝ้ายทอมือ

ชาวบ้านมีการทอผ้าเย็บผ้าใช้เองตั้งแต่ในอดีตมาแล้ว ในอดีตจะมีการปลูกต้นฝ้ายและทำการผลิตฝ้ายเอง ฝ้ายที่ได้เรียกว่า “กอ-แอ เลอเวือะ” การปลูกฝ้ายในอดีตจะปลูกในไร่รวมกับการข้าว เมื่อเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จต้นฝ้ายก็จะออกดอกพоди บ้างก็จะปลูกในสวน ซึ่งทำเป็นสวนฝ้าย สวนฝ้ายเรียกว่า “กา-อิง” กระบวนการผลิตฝ้ายนั้นมีขั้นตอนในการทำที่ซับซ้อนและยุ่งยาก ในปัจจุบันจึงซื้อฝ้ายจากโรงงาน เส้นฝ้ายมีความคล้ายกันกับฝ้ายที่ทำเอง และมีจำนวนเยอะ เหมาะกับการผลิตเพื่อการจำหน่าย หมู่บ้านป่าแป๋ได้ผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือเป็นสินค้า OTOP

การทอผ้าเป็นงานของสตรี ในอดีตจะทำการทอผ้าช่วงที่ว่างจากการทำงานในภาคเกษตร ทอเพื่อใช้เอง มีการย้อมสีจากธรรมชาติ เช่น สีจากฮ้อม สีจากขมิ้น สีจากเปลือกมะลิไม้ เปลือกต้นหมาก(โคะบอโอก) เปลือกเปียนปาวอฮี้ ส่วนปัจจุบันมีการใช้สีย้อมผ้าจากโรงงาน สีเคมีมาทำการย้อมฝ้าย การใช้เคมีจะทำให้ สารเคมีตกค้างในดินและมีการปนเปื้อนเคมีในน้ำด้วย

งานทอผ้าได้ทำให้สตรีและแม่บ้านที่อยู่ในชุมชนมีรายได้ในครอบครัวบ้างสิ่งที่กลุ่มสตรีแม่บ้านทำอยู่คือ ชุดประจำเผ่าของผู้หญิง เสื้อ ผ้าถุง และชุดประจำเผ่าของผู้ชาย ถุงย่าม งานทอผ้าของชาวบ้านไม่มีความหลากหลาย แต่คงคุณค่าทางวัฒนธรรม แม่บ้านได้ทำการสืบทอดการทอผ้าสู่ลูกหลานโดยการให้เด็กๆทำการทอผ้าชิ้นเล็กๆ ในสมัยก่อนเส้นด้ายมีมากอย่างปัจจุบัน การฝึกให้เด็กๆทอผ้า จะใช้กาบกล้วยที่แห้งแล้วมาฉีกเป็นเส้นแล้วให้เด็กๆทำการทอ บ้างก็ใช้ ใบเฟรนชชนิดหนึ่งทางภาษาเลอเวือะเรียกว่า “หละเลอโพรง”

การเชื่อมโยงกับมิติความเชื่อทางวัฒนธรรม

การทอผ้าเป็นวิถีชีวิตของชาวบ้านตั้งแต่อดีตซึ่งในความเชื่อของคนเลอเวือะมีการใช้ผ้าในพิธีกรรมต่างๆ เช่น ในงานแต่งงานญาติๆหรือเพื่อนสนิทจะให้ผ้าทอ เช่น ผ้าห่ม เสื้อผู้หญิง เสื้อผู้ชาย ผ้าถุง กางเกง ถุงย่าม และสายรัดเอว(ถุงใส่เงิน)ภาษาเลอเวือะเรียก “กสิ” กะสินี้ผู้หญิงจะทอไว้สำหรับให้ผู้ชายที่เป็นสามีในอนาคต และในเรื่องการเกิด เมื่อเด็กอายุครบ 1 ปีขึ้นไป จะทอเสื้อผ้าให้ แต่ต้องทำให้แล้วเสร็จภายใน 1 วัน ถ้าทำไม่เสร็จภายใน 1 วันเชื่อว่าเด็กจะทำอะไรไม่สำเร็จ และการตายก็มีผ้าทอเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย คนที่ตายจะต้องได้รับการเปลี่ยนเสื้อผ้าชุดใหม่ มีผ้าห่อศพ โดยใช้ผ้าห่ม ที่ทอเอง ผ้าห่มลายสีแดง ผ้าห่มลายสีดำและเลอลาอิด ผ้าชิ้นนี้ญาติฝ่ายแม่จะต้องเป็นคนให้ เมื่อเขาตายในภาษาเลอเวือะเรียก “ญื่ออะ นอ-โอม” คนเลอเวือะ จากการเล่าของชาวบ้านเคยมีคนที่เป็นป่วยหนักมากคนหนึ่ง เมื่อมีคนบอกให้ว่า “ได้เตรียมผ้า เลอลาอิด ให้แล้วไม่ต้องห่วง” เขาจึงจากไปอย่างสงบ ผ้าเลอลาอิด นี้คนในตระกูลญวงจาอือไม่สามารถทอได้ต้องซื้อหรือจ้างให้คนในตระกูลอื่นทอให้ แม่บ้านเลอเวือะจะต้องสืบทอดการทอผ้าเย็บผ้าให้กับลูกสาว สอนให้ลูกๆทอผ้าเย็บผ้าให้ได้ ชิ้นแรกที่เขาทอจะต้องทอเองให้แล้วเสร็จโดยไม่ให้คนอื่นเข้ามาช่วย ถ้าทำไม่เสร็จเชื่อว่าต่อไปจะทำอะไรไม่เสร็จ

ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการย้อมผ้าโดยเฉพาะใบฮ้อม คนที่ทำการย้อมจำเป็นจะต้องมีจิตใจดี ไม่โกรธไม่ด่า และไม่โมโห ชาวบ้านว่ากันว่าใบฮ้อมเป็นพืชที่ขึ้นในที่ชื้นแฉะ หากทำการหมักดอง จะมีกลิ่นแรงมากเมื่อทำการย้อมอย่าได้บ่นว่าเหม็น เพราะจะทำให้สีที่ได้นั้นออกมาไม่ค่อยดี การใช้สารเคมีจะ

ก่อให้เกิดการทำลายชีวิตทั้งสัตว์ตัวเล็กๆที่อยู่ใต้ดินและในน้ำ หากสารเคมีสะสมในน้ำมากๆจะทำให้ น้ำเน่าเสียได้ในอนาคต

การยกระดับสินค้าผ้าทอมือ

เราได้เลือกกลุ่มคนที่สนใจทำผ้าฝ้ายทอมือจากสี่ธรรมชาติ และทำการแปรรูปให้มีความหลากหลายมากขึ้น จากเดิมจะมีแต่ เสื้อผ้า และย้อมแบบดั้งเดิมของชาเผ่า เราจะทำการเปลี่ยนแปลงรูปให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของตลาดมากขึ้น เช่น กระเป๋าดินสอ กระเป๋าใส่เครื่องสำอาง ใส่ของกระจุกกระจิก และกระเป๋าโทรศัพท์เป็นต้น และวางขายตามร้านค้าของกลุ่มสตรีในชุมชน ส่งมูลนิธิโครงการหลวง ส่งที่ร้านในเชียงใหม่ ร้านป่าบัว และร้านก้อนฝ้าย เป็นลูกหลานของชาวบ้านบ้านป่าแป๋ ที่ออกไปทำงานนอกชุมชน รับไปจำหน่ายต่อให้กับกลุ่มชาวบ้าน

จากการทดลองและทำการย้อมสี่ธรรมชาติมีความยากเนื่องจากสีที่ได้ในการย้อมแต่ละครั้งถึงแม้จะได้มาจากต้นเดียวกัน จะมีความแตกต่างกันออกไป จะไม่ได้สีที่เหมือนกันจริง100% สีที่ได้จะมีเพี้ยนเล็กน้อย นางรัชณี พวงไพรพฤกษ์ บอกว่า “ก็เคยคิดอยู่ว่าการที่เราใช้สี่ธรรมชาติในการย้อมมันดี แต่บางทีมันไม่มีทางเลือกการทอผ้าโดยใช้สีเคมีในการย้อมมันง่ายกว่ามาก แต่เวลาที่เรทำการย้อมสีเคมีนั้นจะบิดจะนวดฝ้ายก็แล้ว กลัวสีจะเข้าไปในเล็บและเข้าไปในร่างกายต้องใช้ถุงมือ เวลาใส่ถุงมือแล้วทำงานไม่ค่อยถนัด เวลาที่หายใจในขณะที่ทำการย้อมไม่ยากที่จะสูดดมควันจากการต้มฝ้ายที่กำลังย้อมสีนั้นเลย เวลาทำการทอผ้าก็เช่นเดียวกัน หายใจไม่ค่อยสะดวก และเวลาที่ล้างฝ้ายน้ำที่เทลงในดินนั้น เราก็คิดอยู่ว่ามันจะลงไปถึงในน้ำหรือเปล่า มันจะทำให้มันเสียไหม ถ้าใช้สี่ธรรมชาติมันก็ใช้เวลาาน วิธีการยุ่งยาก และได้้น้อยกว่า ในขณะที่ตลาดเขาก็กินยังรับซื้อสีที่ทำด้วยเคมีอยู่ สี่ธรรมชาติและสีเคมีราคาการรับซื้อของกลุ่มก็ไม่ได้ต่างกัน เพราะยังไม่มีคนที่ส่งเสริมเรื่องสี่ธรรมชาติอย่างจริงจัง อย่างการใช้สีจากธรรมชาติเช่น ต้นหมากเราก็กินได้ ต้นเพกา(มะลิคี่) เราก็กินได้กินลูกมันได้ฉะนั้นเวลาที่เรารู้จักใช้จึงไม่มีความกลัวเรามีความสบายใจเวลาทำการย้อมผ้า ตอนที่เรายขายเราก็กินมีความสุข มีความสุขที่ได้แบ่งปันสิ่งดีๆให้คนอื่นได้ใช้”

สีอ้อมเป็นสีที่อยู่คู่กับคนเลอเวีะบ้านป่าแป๋มาตั้งแต่อดีต ในอดีตมีการมัดหมี่ลายผ้าถุงของเลอเวีะบ้านป่าแป๋โดยการย้อมจากสีอ้อม ในสมัยก่อนยังไม่ค่อยมีการติดต่อกับคนพื้นเมือง การจะซื้อสีแต่ละครั้งไม่ถนัดนัก ชาวบ้านใช้สีอ้อมในการย้อมผ้ามัดหมี่ เพื่อให้การใช้สีอ้อมยังคงอยู่ต่อไปคู่กับชุมชนเลอเวีะ จึงพากันมารื้อฟื้นและส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูก และใช้ การย้อมสีอ้อม สามารถย้อมดิบ ย้อมต้ม และย้อมดอง การย้อมแบบดองจะมีกลิ่นเน่าจากการดอง อ้อมเป็นพืชที่มีอารมณ์อ่อนไหว ชี้น้อยใจ การพูดจาไม่ดีใส่เขา จะทำให้สีที่ได้ไม่ดีพอ นี่เป็นความเชื่อและแนวคิดของคนในชุมชน

วิธีการย้อมผ้าฝ้ายจากใบอ้อม

- การย้อมแบบอ้อมสด
 1. เมื่อเก็บใบอ้อมแล้วนำใบอ้อมมาทุบหรือตำ
 2. แล้วนำฝ้ายที่จะย้อม ชักหรือต้ม เพื่อไล่ไขมันออก

3. เอน้ำปูนขาว ละลายในน้ำ แล้วเอาน้ำที่ใสๆมาผสมกับใบฮ่อม แล้วคั้นแยกกาก
ออกน้ำ

4. เอาฝ้ายที่จะย้อมบิดนวดให้สีเข้าในเส้นฝ้าย

สีที่ได้จะเป็นสีเทา เขียว

ภาพที่ 3 ต้นฮ่อม (แนฮ) และสีที่ได้

- การย้อมฮ่อมต้ม

1. เมื่อเก็บใบฮ่อมแล้วนำใบฮ่อมมาทุบหรือตำ
2. แล้วนำฝ้ายที่จะย้อม ชักหรือต้ม เพื่อให้ไขมันออก
3. เอน้ำปูนขาว ละลายในน้ำ แล้วเอาน้ำที่ใสๆมาผสมกับฮ่อมดอง
4. เอาฝ้ายที่จะย้อมบิดนวดให้สีเข้าในเส้นฝ้าย แล้วนำไปต้ม ประมาณ 15 นาที
สีที่ได้จะเป็นสีเทาดำ

- การย้อมฮ่อมดอง

1. เมื่อเก็บใบฮ่อมแล้วนำใบฮ่อมมาทุบหรือตำแล้วไปหมักดองไว้ ประมาณ 15 วัน
2. แล้วนำฝ้ายที่จะย้อม ชักหรือต้ม เพื่อให้ไขมันออก
3. เอน้ำปูนขาว ละลายในน้ำ แล้วเอาน้ำที่ใสๆมาผสมกับฮ่อมดอง
4. นำฝ้ายที่ได้ชัก หรือต้มแล้วมาดองอีก 4-5 วัน

ต้องใช้เวลาในการย้อมนาน สีที่ได้มีความใกล้เคียงกับฮ่อมต้ม

- สีที่มีตามธรรมชาติในชุมชน

1. เขียวอ่อน จากเปลือกต้นเพกา(มะลิไม้)
2. สีชมพู จากใบอ่อนต้นสัก จาก โคะ สโตะ
3. สีนํ้าตาลแดง จากโคะปโอก
4. สีนํ้าตาลม่วง จากโคะสนอยน
5. สีเหลือง จากขมิ้น .เปลือกต้นขนุนแก่
6. สีอิฐ จากดินแดง
7. สีเทา จากโคลนดำ

ภาพที่ 4 สีที่ได้จากการย้อมผ้า

การบริหารจัดการตลาด

การบริหารจัดการตลาดผ้าทอของบ้านป่าแป๋ บ้านป่าแป๋มีกลุ่มทอผ้าตั้งแต่ปี 2544 ในชื่อ “กลุ่มสตรีทอผ้าบ้านป่าแป๋” ในกลุ่มได้มีการเลือกตั้งกรรมการเพื่อทำงานบริหารกลุ่มทอผ้า สมาชิกกลุ่มทอผ้าจะเอาผ้ามาส่งขายให้กับกลุ่มสตรี โดยมีกรรมการตรวจสอบมาตรฐานและรับสินค้า กรรมการจ่ายเงิน กลุ่มจะซื้อผ้าย้อมสำเร็จมาให้สมาชิกที่ไม่มีต้นทุนในการซื้อผ้าเอง รับผ้าไปทอและส่งมาให้กลุ่มโดยกลุ่มจะหักค่าผ้าที่เอาไปตอนที่ส่งขายผ้าทอคืนให้กลุ่ม ในช่วงแรกๆจะมีการทอผ้าคลุมไหล่ และย่าม ย่อมจะมีตั้งแต่ขนาดเล็กคือ 2 นิ้ว ถึง 8 นิ้ว และมีชุดประจำเผ่าของผู้หญิง และผู้ชาย ถ้ามีงานสั่งสินค้าประธานกลุ่มจะแบ่งให้สมาชิกช่วยกันทอ

โดยเน้นการเย็บแบบเผ่าเลอเวือะ คือ เย็บเป็นสัน ซึ่งเรียกกันว่า ลาย “อ-โลย น-โอว” อ-โลย น-โอว คือ จิ้งเหลน

ป้าบัวเคยทำงานเป็นลูกจ้างขายผ้าที่สี่แยกแสงตะวันมาก่อน ตอนนั้นเป็นแค่ลูกจ้าง แล้วย้ายไปอยู่ร้านแถวถนนลอยเคราะห์ และรับย้อมผ้าเป็นงานพิเศษอยู่ที่นั่น 2-3 ปี คิดอยากจะทำเองจึงเช่าห้องเล็กๆแถวถนนลอยเคราะห์ รับย้อมผ้าบ้าง ขายเสื้อผ้าพื้นเมืองบ้าง เปิดร้านที่ลอยเคราะห์เป็นเวลา 10 กว่าปี และปัจจุบันก็ย้ายมาเช่าที่กาตหลวงซอยเหล่าโจ เขารับผ้าจากหมู่บ้านป่าแป๋มาขายในร้าน

ร้านก่อนผ้าเป็นร้านของลูกหลานของชาวบ้านเลอเวือะบ้านป่าแป๋ เขาได้เปิดร้านเพราะอยากจะเป็นส่วนหนึ่งที่จะได้ช่วยคนที่อยู่ในชุมชนบ้านป่าแป๋ เขาออกจากหมู่บ้านเพื่อศึกษาและทำงานในเมือง เขาและพี่น้องที่อยู่ในเมืองได้ช่วยกันทำ หนึ่งในพี่น้องที่ร่วมกันทำร้านก่อนผ้าเคยไปเรียนการตัดเย็บและออกแบบเสื้อผ้าจากมูลนิธิบ้านมารีนา เมื่อเขากลับมามองชุมชน ในชุมชนมีสิ่งที่มีค่าควรจะมีการอนุรักษ์ และสืบทอดเพื่อให้เป็นจุดสนใจของชาวบ้าน จะต้องสร้างออกมาให้เป็นรายได้ของเขา จึงทำการส่งเสริมในเรื่องลายเย็บของชนเผ่าที่มีความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ ตอนแรกๆเริ่มจากพี่น้องของตัวเอง เมื่อเป็นที่สนใจของตลาดมากขึ้นจึงการรับซื้อผ้าทอจากชุมชน และทำการแปรรูป สร้างงานให้กับชุมชน โดยจ้างให้ชาวบ้านเย็บและตกแต่งเสื้อโดยใช้การเย็บลายของชนเผ่าเลอเวือะ ร้านก่อนผ้ารับซื้อธรรมชาติจากชุมชน แต่ชาวบ้านยังไม่สามารถทำได้ ร้านก่อนผ้าตั้งอยู่ที่ JJ Market คนทำงานที่ JJ ซึ่งเป็นคนเลอเวือะบ้านดง เมื่อเห็นเสื้อผ้าของชาติพันธุ์ตัวเอง ซึ่งร้านก่อนผ้าได้ส่งเสริมผ้าของชนเผ่าเลอเวือะ เขาบอกว่า “รู้สึกดีใจและมีความสุขที่ได้เห็นเสื้อผ้าและย่ามของชนเผ่าเลอเวือะได้ถูกเปิดสู่ตลาดภายนอก”

เสริมสร้างความมั่นคงทางรายได้ชุมชน

การทอผ้าไม่ใช่อาชีพหลักของชาวบ้าน การทอผ้าเป็นได้แค่อาชีพเสริม อาชีพหลักคือการทำไร่ทำนาปลูกข้าวเพราะการที่มีข้าวพอกินในชุมชนเป็นสำคัญ ส่วนเรื่องทอผ้าเป็นอาชีพเสริมเมื่อว่างจากการทำไร่ทำนาก็สามารถทอผ้าเสริมรายได้ ในช่วงว่างจากการทำนาในไร่นาแม่บ้าน สามารถทำรายได้เดือนละ 1,000-2,000 บาท เงินที่ได้มา ซื้อกับข้าวบ้าง จ่ายค่าไฟ ไปโรงพยาบาล ส่งให้ลูกๆที่กำลังเรียนหนังสือนอกชุมชน ในช่วงปิดเทอมเด็กผู้หญิงที่กลับมาอยู่บ้านก็สามารถมีรายได้เสริมจากการทอผ้าเย็บผ้า เด็กผู้หญิงจะถูกฝึกให้ทอผ้าเย็บผ้าตั้งแต่อายุ 6 -7ขวบ “มีครอบครัว มีแต่ลูกชายไม่

มีลูกสาว เขาได้ฝึกลูกชายให้ทอผ้า ถ้าอยากได้เงินค่าขนมลูกต้องทอผ้าแล้วแม่จะเย็บให้ ช่วงแรกๆเขาทำไม่ค่อยได้แม่จะช่วยบ้าง แต่ด้วยความอยากได้เงินค่าขนมเขาจึงนั่งทอจนเสร็จได้ในที่สุด”

สิ่งที่ได้จากการย้อมสีธรรมชาติ จะเป็นสีอ่อนๆ และมีความใกล้เคียงกันมาก การใช้สีจากธรรมชาติ อันที่ 1 มีความปลอดภัยกับเราผู้ผลิต 2 ผู้บริโภค หรือผู้สวมใส่ก็มีความปลอดภัย 3 สิ่งแวดล้อมน้ำที่ไหลลงสู่ดินก็ไม่มีสารเคมีตกค้าง น้ำสะอาด ดินสะอาด 4 สัตว์ที่อยู่ในน้ำมีความปลอดภัย 5 แมลงที่อยู่ในดินมีความปลอดภัย การใช้สีธรรมชาติ เป็นการเสริมสร้างให้เกิดสิ่งมีชีวิต เวลาใช้สีเคมีกับสีธรรมดานั้น มีความรู้สึกที่แตกต่างกัน เมื่อใช้สีเคมี หม้อที่ใช้ในการย้อมสีนั้น ไม่อยากจะใช้สำหรับทำอาหารอีกเลยเวลาจับฝ้าย หรือเวลาที่ต้มฝ้าย รู้สึกไม่อยากจะสูดดมกลิ่นนั้นเลยมันขยะแขยง แต่เวลาใช้สีธรรมชาติ รู้สึกมีความสุข หายใจก็สะดวก ไม่ต้องเกรง ไม่ต้องกลัว ใช้มือจับด้วยความสบายใจ

สรุปสิ่งที่ค้นพบจากการปฏิบัติ ทั้ง 3 โครงการ

จากอาชีพเกษตรวัฒนธรรมและตลาดทางเลือกเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจเชิงจิตวิญญาณ ทั้ง 3 โครงการนี้สิ่งหนึ่งที่สำคัญคือการสร้างสำนึกของคน วิถีชีวิตของคนเลอเวีะตั้งแต่อดีต มีการปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลา ความเป็นอยู่ในสังคมชนบทจากเดิมที่มีแต่การทำไร่ ทำนาทำสวน เล็กๆน้อยๆและหาของป่ากิน ก็มีการเปลี่ยนแปลงไปตามการพัฒนาประเทศที่มุ่งไปสู่ความทันสมัย การพัฒนาในด้านเศรษฐกิจและความเจริญทางวัตถุ ถึงแม้บ้านป่าแป๋จะได้รับผลจากการพัฒนาไปบ้าง วิถีชีวิตก็ยังคงใช้วัฒนธรรมประเพณีในการอยู่ร่วมกัน การทำมาหากินยังคงเป็นแบบพอเพียง

บทที่ 6

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษากลไก บริหารจัดการอาชีพเกษตรวัฒนธรรม และตลาดทางเลือกเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจเชิงจิตวิญญาณ ให้กับกลุ่มชาติพันธุ์เลอเวือะบ้านป่าแป๋ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยศึกษาปัญหาทางเศรษฐกิจของชุมชน จากอาชีพการเกษตรที่เชื่อมโยงไปสู่ปัญหาอื่น ๆ ในวิถีชีวิตของคนในชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์เลอเวือะ ศึกษาค้นหากลไกบริหารจัดการอาชีพเกษตรวัฒนธรรม และตลาดทางเลือกที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจเชิงจิตวิญญาณของคนในชุมชนจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วยพลังของคนในชุมชน ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบมีส่วนร่วม (PAR) สัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ อาศัยการตั้งคำถามจากการสัมภาษณ์ แบ่งระยะเวลาการศึกษาเป็น 2 ระยะ ระยะแรกศึกษาประวัติศาสตร์ การเปลี่ยนแปลงสภาพปัญหาและการศึกษามรดกศาสนาธรรม การทำเกษตรวัฒนธรรม ระยะที่สองศึกษาการนำผลปฏิบัติแก้ไขปัญหาจากการปฏิบัติ นำข้อมูลที่ศึกษา มาวิเคราะห์เจาะลึก จากการทำ SWOT การรำพึงภาวนา ไตร่ตรอง (Reflection Contemplation) การปฏิบัติและการถอดบทเรียนรู้ (Structural analyzing) จากนั้นเขียนพรรณานำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดไปตรวจสอบกับผู้รู้ในชุมชนอีกครั้งก่อนทำรูปเล่ม

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการสร้างกลไกบริหารจัดการอาชีพเกษตรวัฒนธรรมเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจเชิงจิตวิญญาณให้กับกลุ่มชาติพันธุ์เลอเวือะ บ้านป่าแป๋ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

การศึกษาถึงปัญหาทางเศรษฐกิจจากฐานอาชีพการเกษตรที่เชื่อมโยงไปสู่ปัญหาอื่น ๆ ในวิถีชีวิตของคนในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์เลอเวือะบ้านป่าแป๋ พบว่าชุมชนชาติพันธุ์เลอเวือะบ้านป่าแป๋มีประวัติศาสตร์ของชุมชนที่ยาวนานมากกว่า 500 ปี มีลักษณะการทำกินแบบไร่หมุนเวียน ชุมชนมี 4 ตระกูล หมู่บ้านตั้งอยู่กลางหุบเขา มีลำธารเล็กๆ ไหลผ่านหมู่บ้าน ในช่วงหน้าแล้งน้ำจะแห้งลงชาวบ้านสามารถปลูกข้าวได้เพียงปีละครั้ง และปลูกพืชผักไว้บริโภคและหารายได้ด้วยการรับจ้างนอกชุมชน กลุ่มชาติพันธุ์เลอเวือะ บ้านป่าแป๋ มีความเชื่อและวัฒนธรรมชุมชนดั้งเดิมที่ถือปฏิบัติอยู่ในวิถีชีวิตมีผีบ้าน ผีเรือน ที่ยึดถือและให้ความเคารพอย่างเคร่งครัด และมีกฎระเบียบที่ปฏิบัติกัน หากทำผิดพลาดต้องขอขมาผีบ้านทุกครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การแต่งงาน มีการสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติแบบเกื้อกูล ช่วยเหลือกันในด้านแรงงาน และอาหารการกินที่นำมาแบ่งปันกัน มีการปกครองดูแลทางจารีตประเพณี มีสมาง เป็นผู้นำสูงสุด ดูแลกำหนดการปฏิบัติจารีตประเพณี และประกอบพิธีกรรม และมีปู่ลา เป็นผู้อาวุโส จากแต่ละตระกูลมาช่วยในพิธีกรรมของชุมชน แต่สมางจะไม่ทำพิธีกรรมในงานศพ เพราะถือว่าศพเป็นสิ่งไม่ดีเป็นงานอกุศล ผู้นำทางรัฐจะมีบทบาทมากกว่า ทางวัฒนธรรม ปัจจุบันอำนาจสมาง ยังคงมีอยู่ แม้ว่าสมาชิกของชุมชน หันไปนับถือศาสนาคริสต์ที่มีทั้งคาทอลิก และโปรเตสแตนต์

ความเชื่อของคนเลอเวือะ ในอดีตมีความผูกพันกับธรรมชาติเป็นอย่างมาก มีการประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีเพื่อแสดงถึงความสัมพันธ์กับธรรมชาติการเคารพนับถือ การไม่ล่วงเกินผีน้ำ ผีป่า พิธีกรรมการเลี้ยงผีมี 3 ระดับ 1 ระดับผีป่า 2 ระดับครอบครัว 3 ระดับชุมชน และที่มีการทำพิธีร่วมกันเพื่อสร้างความสัมพันธ์ให้คนสามารถอยู่ร่วมกันด้วยความช่วยเหลือกัน สร้างความสัมพันธ์ให้คนอยู่

กับธรรมชาติแบบเกือกกุลไม่เอาเปรียบธรรมชาติ และทำให้มีความปลอดภัย จากสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ ส่วนการเลี้ยงผีป่า ชาวบ้านเชื่อว่า ป่ามีผี ต้องทำพิธี ฆะ(ล้าง) ก่อนที่จะเข้าไปทำกินเช่นก่อนการทำไร่ และถ้ามีการเข้าไปบุกรุก ผืนป่า หรือทางเดินของน้ำโดยไม่บอกกล่าว จะเกิดอันตราย อาจมีการเจ็บไข้ได้ป่วย

บ้านป่าแป๋ ต้องประสบเหตุการณ์ร้ายแรง หลายอย่างได้แก่ปี พ.ศ.2486 หมู่บ้านทางฝั่งตะวันตกถูกไฟไหม้ครั้งใหญ่ จาก 50 หลังคาเรือน คงเหลือเพียง 4 หลังเท่านั้น ปี พ.ศ. 2492 ประสบปัญหา ข้าวไม่พอกิน 5 – 6 ปี ต้องขุดเผือก ขุดมัน มากิน บางคนเอาแก่นของต้นมะละกอ มาต้มผสมกับข้าวสารกิน สาเหตุเพราะ โรคระบาดทำให้ผู้คนล้มตายจำนวนมาก ชาวบ้านอธิบายเหตุการณ์ว่า สิ่งที่เกิดขึ้นเขาได้ทำผิดต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะต้องมีการขอขมา และต้องมีการทำพิธีกรรมส่งเคราะห์ของหมู่บ้านตามความเชื่อศาสนาวัฒนธรรมชุมชนที่ยึดถือปฏิบัติกันมา ชาวบ้านยังคงทำไร่ข้าว แม้ผลผลิตจะลดลง และมีการออกไปรับจ้างนอกชุมชนบ้างเพื่อเสริมรายได้ให้กับครอบครัว บางครอบครัว อพยพไปอยู่ที่อื่น

ปี พ.ศ.2513 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระราชทานธนาคารข้าว ให้แก่ชาวบ้าน และชาวบ้านได้ดูแลสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน และใน ปี พ.ศ.2516 หน่วยงานภาครัฐเข้ามาช่วยส่งเสริมด้านการผลิตเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนได้แก่ การปลูกหม่อน เลี้ยงไหม ปลูกกาแฟ ปลูกข้าวพันธุ์ กข7 การปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและการปลูกกาแฟ ได้หยุดไป เพราะชาวบ้านไม่มีประสบการณ์

ปีพ.ศ. 2524 เป็นต้นมา ชุมชนได้ใช้ เครื่องจักรในการไถนา และมีการใช้ปุ๋ยเคมี ในปี พ.ศ. 2530 โดยการแนะนำจากโครงการหลวงเพื่อเพิ่มผลผลิต มีการนำพันธุ์ข้าวจากกรมการเกษตร มาปลูกเพราะพบปัญหาหนอนบัว เมื่อมีถนนตัดผ่านเข้ามาทำให้ความความสัมพันธ์กับคนในเมืองมีมากขึ้น มีการซื้อการขาย วิถีชีวิตของคนชนบท เปลี่ยนไปความต้องการในการใช้เงินเพิ่มมาก เพราะการรับค่านิยมต่างๆของสมัยใหม่ จึงออกไปรับจ้างในเมือง และมีการเรียนหนังสือในระดับที่สูงขึ้น การศึกษาที่สูงขึ้นต้องออกไปศึกษานอกชุมชนเช่น โรงเรียนในตัวอำเภอหรือจังหวัด การทำไร่ได้ลดจำนวนพื้นที่ลง วิทยุหนุ่มสาวได้ออกจากชุมชนเพื่อไปรับจ้างหาเงินเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว

ปี พ.ศ. 2532 - 2544 หมู่บ้านเริ่มมีการค้าขายในชุมชน มีร้านค้า ขายของชำ ชาวบ้านมีรายได้เป็นเงิน และรายจ่ายที่เพิ่มขึ้นเช่นเดียวกัน ปี พ.ศ. 2542 ชาวบ้านได้รับการสนับสนุนเข้าสู่โครงการ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ โดยทำการทอผ้า ตามความถนัด ทำให้แม่บ้านมีรายได้เสริมจากการทอผ้า สิ่งที่ชาวบ้านยังคงดำเนินการ และเป็นรายได้ให้กับชุมชนคือ การทอผ้า การเพาะเห็ดหอม และการทำผักกางมุ้ง ของโครงการหลวง การเลี้ยงสัตว์ วัว ควาย มีน้อย

บ้านป่าแป๋ มีการเข้ามาของกองทุน ต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน กองทุนที่สร้างโดยคนในชุมชนเอง ในโครงการคนสู้ชีวิต ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากศูนย์สังคมพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ (Caritas Thailand) และการออมของชาวบ้านเอง กลุ่มออมทรัพย์ของชาวบ้านตั้งเมื่อปี พ.ศ.2550

จากการขับเคลื่อนมาของชุมชนพบว่า ปัญหาเศรษฐกิจของชุมชนคือปัญหาที่ดินทำกิน ปัญหา น้ำอุปโภคบริโภค ด้านการเกษตรที่ใช้สารเคมีทำให้ไม่สามารถนำน้ำมาบริโภคได้เหมือนในอดีต ปัญหาคนรุ่นใหม่ ไม่สนใจประเพณีวัฒนธรรมของตนเอง ปัญหาด้านการตลาด ปัญหาหนี้สิน และภัยจากธรรมชาติ ภัยที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติชาวบ้านเชื่อว่าเป็นเคราะห์กรรม ที่ละเลยในความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี ทำให้เกิดเภทภัยต่อหมู่บ้าน จากปัญหาเหล่านี้ทำให้ชาวบ้านต้องออกไปรับจ้าง

ในเมืองมากขึ้น และมีการรับค่านิยมทางด้านวัตถุนิยม และบริโภคนิยม ทำให้มีปัญหาด้านการใช้
 จ่ายที่ต้องมีมากขึ้น

การศึกษางานวิจัยชุดนี้ ได้มีการหันกลับมาไตร่ตรองมองดูชีวิตที่ผ่านมา โดยการรำพึงกับ
 ธรรมชาติและฟังเสียงโอดครวญของธรรมชาติ น้ำร้องขอความช่วยเหลือ ให้มีการทำฝายชะลอน้ำ ร้อง
 ขอชีวิตไม่ให้ปล่อยสารเคมีลงในน้ำลำธาร นกร้องขอต้นไม้เพื่อจะได้เกาะกิ่งและกินผลของมัน ดินร้อง
 ขอว่าอย่าเหยียบย่ำและทำร้ายเขา สรรพสิ่งได้ฟังพาอาศัยกันเพื่อให้ชีวิตซึ่งกันและกัน และสิ่งที่เกิดขึ้น
 ด้วยการเพ่งพินิจด้านลึก กับการออกไปดูงาน ที่มหาวิทยาลัยแม่โจ้ การอบรมเสริมสร้างจิตสำนึก ที่
 ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาวัฒนธรรมชุมชน การร่วมเวทีเสวนา การฟังเสียงโอดครวญของ
 ธรรมชาติ นำมาซึ่งความสัมพันธ์ ต่อการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับธรรมชาติ คนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และ
 คนกับคน

จากประวัติศาสตร์ การทำเกษตรของบรรพบุรุษที่เป็นแก่นของชีวิตที่ชุมชนได้ปฏิบัติ นำมา
 ซึ่งการวิเคราะห์สภาพชุมชนที่เกิดขึ้น จากการทำ SWOT และนำไปสู่การวางแผนแนวทางแก้ปัญหา ผ่าน
 โครงการ 3 คือ

1. โครงการผักปลอดสารอาหารปลอดภัย
2. โครงการพัฒนาตลาดชุมชน (ทางเลือก)
3. โครงการยกระดับสินค้าท้องถิ่น

ซึ่งผลจากการทำโครงการได้แนวทางแก้ไข กลไกบริหารจัดการอาชีพ เกษตรวัฒนธรรมและตลาด
 ทางเลือกที่ขับเคลื่อนเชิงจิตวิญญาณ จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น กลุ่มสมาชิกมีการแลกเปลี่ยน
 ประสบการณ์ สร้างความสำนึกให้ตระหนักถึงผลกระทบของการใช้สารเคมี นำปัญหามาใช้
 ในการเกษตรในครัวเรือน ลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ปลูกผัก ผสมผสานทำสวนผักไว้กิน เหลือขาย และ
 แบ่งปัน ไม่เน้นการจ้างงาน ใช้วิธีการเอามื้อ เอาแรง ผลิตผัก ปลอดภัย ทำตลาดชุมชนเพื่อการ
 แลกเปลี่ยนอาหารและพืชผัก ปัจจุบันชาวบ้านยังไม่มีการจัดระเบียบในการขาย ซึ่งจะต้องมีการ
 วางแผน ประชุมเพื่อตกลงกฎระเบียบในการนำของมาขาย

การทอผ้าเป็นอีกอาชีพหนึ่งสร้างรายได้ให้กับชาวบ้าน การทอผ้าเป็นภูมิปัญญาและเป็นวิถี
 ชีวิตของชาวบ้าน ที่มีการสืบทอดกันมาหลายชั่วคน ผ้าทอถูกแปรสภาพให้เหมาะกับยุคสมัย มีการใช้สี
 ธรรมชาติ และมีการขยายตลาดออกไปนอกชุมชน สินค้าผ้าทอได้รับความนิยมจากคนภายนอกมาก
 ขึ้นในยุคนี้ ผ้าทอไม่ใช่เพื่อรายได้อย่างเดียว แต่เป็นศิลปะ และเป็นการส่งผ่านแนวคิดคุณค่า
 วัฒนธรรมประเพณี และความหมายผ่านลวดลายที่ทอด้วย อาชีพเกษตรวัฒนธรรมและตลาดทางเลือก
 เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจทางจิตวิญญาณได้สร้างความสำนึกและกลไกการบริหารจัดการสู่ตลาด
 ทางเลือก จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วยคุณค่าของคนในชุมชนเองทำให้บ้านป่าแป๋ได้รับรางวัล
 ระดับจังหวัด “หมู่บ้านต้นแบบด้านเศรษฐกิจพอเพียง”

อภิปรายผล

ผลจากการทำวิจัยเรื่องการสร้างกลไกบริหารจัดการอาชีพเกษตรวัฒนธรรมและตลาด
 ทางเลือกเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจเชิงจิตวิญญาณ กลุ่มชาติพันธุ์เลอเวี้อะบ้านป่าแป๋ อำเภอแม่สะเรียง
 จังหวัดแม่ฮ่องสอน นั้น การศึกษาปัญหาทางเศรษฐกิจจากฐานอาชีพการเกษตรวัฒนธรรมที่เชื่อมโยง
 ไปสู่ปัญหาอื่น ๆ ในวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านป่าแป๋ ที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานกว่า 500 ปี ชุมชน
 ตั้งรกรากอาศัยกลางหุบเขา ไม่ค่อยมีพื้นที่ราบ ต้องอาศัยการทำไร่หมุนเวียนตามไหล่เขา และมีพื้นที่

ทำนาเล็กๆน้อยๆ การทำนาอาศัยน้ำจากลำธารเล็ก ๆ ซึ่งมีน้ำไม่มาก ในช่วงฤดูแล้งน้ำจะแห้ง ไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้ อาชีพด้านการเกษตรให้ผลผลิตไม่แน่นอน เพราะต้องอาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติ การใช้พื้นที่ไร้หมื่นเวียน ในกาลเวลาต่อมาถูกกำหนดจากหน่วยงานของภาครัฐที่พยายามไม่ให้มีการทำไร่โดยการส่งเสริมให้ทำอาชีพอื่นๆให้เด็กได้เรียนหนังสือ ทำงานในโรงงาน และงานบริการต่างๆในเมือง กลุ่มที่จบการศึกษาในระดับที่สูงเช่น ปริญญาตรี มีส่วนน้อยที่สามารถกลับมาทำงานในชุมชนได้ การทำไร่เหลือเพียงไว้สำหรับการท่องเที่ยวได้มาเห็นและสัมผัส

การเกษตรของชุมชนเป็นการผลิตเพื่อยังชีพ หากเหลือก็ขาย ชุมชนมีการปลูกพืชผัก ผสมผสานปลูกไว้กินในครัวเรือน ทำให้ไม่ต้องไปซื้อจากที่อื่นและเป็นการลดรายจ่าย ชุมชนมีรายได้จากการออกไปรับจ้างบ้าง จากการเลี้ยงสัตว์ ไก่ หมู วัวและควายบ้าง แต่ส่วนใหญ่ชาวบ้านได้ เลี้ยงไว้การบริโภค และประกอบพิธีกรรม ฉะนั้นแม้รายได้ไม่มาก แต่มาจากหลายทาง ที่ทำให้อยู่ได้ เพราะมีข้าวที่ปลูกไว้กินเอง แม้จะไม่เหลือเพื่อ และมีไม่เพียงพอ ต้องไปรับจ้างมากขึ้น

ปี พ.ศ. 2530 ชาวบ้านมีปัญหาข้าวไม่พอกินอีกแม้ว่าจะได้รับ พันธุ์ข้าวใหม่จากกรมการเกษตรมาปลูก ซึ่งต้องใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อเพิ่มผลผลิต การทำเกษตรจากพันธุ์ข้าวใหม่ที่ไม่เคยปลูกในชุมชนมาก่อน ต้องได้รับการศึกษาเรียนรู้ จากปัญหาที่ชาวบ้านพบ ทำให้ชาวบ้านต้องออกจากชุมชนไปรับจ้างในเมือง และมีการออกไปเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น การสืบทอดคุณค่าและสิ่งดี ๆ ของชุมชนนั้นจึงขาดช่วงการสืบทอดสู่คนรุ่นใหม่ มีการรับเอาคุณค่าสิ่งใหม่ๆเข้าสู่ชุมชนที่เรียกว่าความเจริญของการพัฒนา ทำให้มีความต้องการมากขึ้น ต้องใช้จ่ายมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องเครื่องอำนวยความสะดวกทั้งหลายที่เข้ามาสู่คนในชุมชน ค่านิยมใหม่เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้ชุมชนหันไปทำเกษตรแบบอื่น ๆ ที่มีกลุ่มนายทุนได้เสนอให้ชาวบ้านทำการเพาะปลูก แต่ด้วยการที่ชาวบ้านมองเห็นเรื่องปัญหาที่จะได้รับจากการเกษตรเชิงเดี่ยว เช่นเกิดการทำลายป่า การทำลายดินและการทำลายน้ำ นอกจากนั้นแล้วยังนึกถึงผลที่จะกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อสุขภาพของชาวบ้านเอง จากการที่ต้องใช้ปุ๋ยและยาที่มีสารเคมี ทำให้การเข้ามาของกลุ่มนายทุนมีน้อยเพราะชาวบ้านหลายคนไม่เอาเรื่องสารเคมี

การก้าวสู่ระบบตลาดการค้าของชุมชน ตลาดค้าขายพืชผักที่เหลือกินจากการบริโภคในครัวเรือนมาแบ่งปันแลกเปลี่ยนกันในตลาดเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่มีการสร้างใหม่ในชุมชน จากรูปแบบการให้มาสู่การแลกเปลี่ยน ส่วนการผลิต ผลิตภัณฑ์การทอผ้าของชุมชน เป็นการเสริมรายได้ที่ต้องพึ่งตลาดจากภายนอก ซึ่งมีลูกหลานของชาวบ้านที่กลับมามองชุมชนและก้าวไปกับพี่น้องที่อยู่ในชุมชนโดยการทำร้านเพื่อเปิดตลาดให้กับพี่น้องที่อยู่ในชุมชนได้กระจายสินค้า เป็นการทำตลาดทางเลือกใหม่ และเป็นการสร้างรายได้เสริมให้ชุมชนอีกทางหนึ่งที่ชุมชนสามารถจะทำได้ ชุมชนยังมีอาชีพการเกษตรเชิงพาณิชย์ ที่รับเข้ามาโดยการสนับสนุนของโครงการหลวง การลงทุนโครงการหลวงได้ลงทุนให้ก่อนแล้วค่อยหักค่าใช้จ่ายเมื่อมีการเก็บเกี่ยวผลผลิต

จากสภาพปัญหาที่เคลื่อนมากับประวัติศาสตร์ของชุมชน มีการเข้ามาของค่านิยม จากการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่ชุมชนรับมา สิ่งเหล่านี้ได้ทำลายชีวิตของผู้ที่มีความเชื่อและยึดมั่นในวัฒนธรรมประเพณีที่ยังมีรากเหง้าที่แข็งแรง อาศัยพลังความเชื่อ เป็นแรงเกะเกี้ยวสะทอนให้เห็นถึงปัญหาทางเศรษฐกิจของชุมชนที่ดูเหมือนว่าในก้าวแรกต้องเผชิญกับเหตุการณ์ปัญหาภายในชุมชนเอง แต่ก็สามารถก้าวต่อได้จากการช่วยเหลือกันในชุมชนและจากภายนอก ที่เข้ามาส่งเสริมและเมื่อก้าวมาแล้วสิ่งที่ต้องเผชิญอีกประการหนึ่งคือ การเปลี่ยนแปลงทัศนคติของคนในชุมชนที่รับเข้ามาในชุมชนเอง ทั้งส่วนที่มีผลกระทบต่อธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า และผลต่อการดำรงอยู่ของคนในด้านจารีตประเพณีที่ความเข้มข้นลดลงในยุคของคนรุ่นใหม่ที่ไม่ได้มีการสืบทอด

กลไกทางความเชื่อวัฒนธรรมประเพณีที่ทำให้ชุมชนอยู่ได้ โดยมีการใช้กฎทางจารีตและวัฒนธรรมมาเป็นตัวกำหนดการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน การทำมาหากิน โดยการนำเอาความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในธรรมชาติดำเนินถือปฏิบัติต่อกัน มีการจัดลำดับระบบเครือญาติและการกำหนดบทบาทที่ชัดเจน การพึ่งพาอาศัยกันและกัน และการแบ่งปันอาหารการกิน กฎและข้อห้ามในการทำมาหากิน เช่น ในการทำไร่ ภูเขาสูงหนึ่งจะเข้าไปทำไร่ครอบครัวยุติงทั้งหมดไม่ได้ ต้องมีการแบ่งให้อีกครอบครัวยุติงหนึ่งสามารถเข้าไปทำไร่ ถ้าเข้าไปทำไร่โดยใช้ภูเขาสูงจะก่อให้เกิดอันตรายต่อคนในครอบครัวยุติงนั้น การกำหนดกฎแบบนี้เพื่อไม่ให้เกิดการครอบครองผืนป่ามากเกินไป บริเวณพื้นที่ป่าที่มีน้ำออกสู่ ก็จะเข้าไปตัดต้นไม้และทำไร่ การแบ่งปันที่ดินทำกินแบ่งตามสายเครือญาติโดยผู้นำชุมชนเมื่อเริ่มครอบครัวยุติงใหม่ หรือมีการแต่งงานสิ่งที่ฝ่ายหญิงจะได้รับจากพ่อแม่ ขึ้นอยู่กับฐานะครอบครัวปกติผู้หญิงเมื่อแต่งงานจะไปอยู่บ้านฝ่ายชาย ก็จะได้รับที่ดินส่วนแบ่งจากพ่อแม่ฝ่ายชาย ทุนการทำเกษตรของครอบครัวยุติงใหม่จึงขึ้นอยู่กับที่ดินทำกินที่ได้รับมาด้วย

ในความเชื่อของชาวเลอเวี้อะ การทำมาหากินและความสัมพันธ์ของคนกับคน คนกับธรรมชาติ ถูกอธิบายผ่านทางผี ที่เชื่อว่ามีผีบ้าน ผีเรือน ผีป่า ผีชุมชน ที่ต้องอยู่ในกฎจารีตประเพณี หากผิดพลาดต้องขอขมา และทำการเลี้ยงผี การเคารพในผีบ้าน ผีเรือน ทำให้ชุมชนดำรงอยู่ บนฐานของการไม่เอาเปรียบซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือกัน และเคารพซึ่งกันและกัน นั่นคือการไม่ทำลายแต่ตระหนักในคุณค่า การอยู่ร่วมกัน การมีผู้นำ สมาสและบุลไม ที่เป็นผู้อาวุโส มาร่วมช่วยกันเป็นการประสานสัมพันธ์อยู่ร่วมกันระหว่างตระกูล เหมือนกับการร่วมมือกันเพื่อการดำรงอยู่ของชุมชนบ้านป่าแป๋ บ้านป่าแป๋ต้องพบเหตุการณ์ใหญ่ ๆ อยู่หลายช่วง ได้แก่ เมื่อ 70 กว่าปีที่แล้วได้เกิดไฟไหม้หมู่บ้านจนเหลือเพียงแค่ 4 ครอบครัวยุติง ทำให้คนเหล่านั้นต่างอพยพ ไปอยู่ที่อื่น ต่อมาข้าวไม่พอกิน นานถึง 5 – 6 ปี อันเนื่องมาจากโรคระบาด คนล้มตายจำนวนมาก

ในปี พ.ศ.2541ชาวบ้านทำไร่ได้ผลผลิตเพียงเล็กน้อยเนื่องจากฝนขาดช่วงตอนที่ข้าวกำลังตั้งท้องและเป็นน้ำนมทำให้เมล็ดข้าวลีบผู้ที่ปลูกข้าวไร่ได้รับความเสียหาย ในปีนั้นมีผู้ทำนายว่า ลูกผีแต่งงานจึงต้องยืมข้าวของแผ่นดินและจะใช้คืนในปีถัดไป ช่วงก่อนปี พ.ศ.2537 – พ.ศ. 2540 ชาวบ้านไม่ได้เลี้ยงผีตะเมยญ ทำให้ในปีนั้นชาวบ้านต้องกลับมาเลี้ยงผีตะเมยญ อีกในทุกๆปี ในปี พ.ศ.2542 การปลูกข้าวไร่มีผลผลิตที่ต่ำมาก(กมล เครือชุย 2552) วันที่ 31 สิงหาคม 2552 เกิดน้ำป่าไหลหลาก(www.dmr.go.th/meakhongson57) ทำให้เกิดความเสียหาย ชาวบ้านได้อธิบายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นบนฐานชุมชนความเชื่อ เกิดจากการกระทำที่ผิดกฎจารีต จึงต้องทำพิธีกรรมการขอขมาผีบ้านผีเรือนและการส่งเคราะห์หมู่บ้าน

คำว่า “ผี” (Spirit) ในความเชื่อของเลอเวี้อะ คือสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือพลังที่มีอยู่ข้างใน ในมิติด้านลึกที่เราไม่สามารถมองเห็นได้นั้นมีอยู่ด้วยกัน 2 อย่างคือ พลังที่ 1. เป็นพลังหรือความศักดิ์สิทธิ์ให้สิ่งต่างๆ ให้การดูแลคุ้มครองแก่คนในชุมชนชาวบ้านนั้นเราเรียกว่า “ผีที่ดีหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์” พลังที่ 2. เป็นพลังที่ส่งผลร้ายๆและให้แต่สิ่งที่ไม่ดีแก่ชุมชนชาวบ้าน พลังตรงนี้เราเรียกกันว่า “ผีร้าย” ไม่ได้เรียกกันว่า เป็น “สิ่งศักดิ์สิทธิ์”

นายประพันธ์พูดถึงพ่อของเขา เมื่อ 20 กว่าปีที่แล้ว มีคนในหมู่บ้านไปตัดต้นไม้ แล้วผีเข้ามาสิงห์นายเปิบพ่อของประพันธ์ซึ่งในขณะนั้นเขาเมาเหล้า แล้วนายเปิบก็พูดออกมาว่า “กวน เพื้อะ เลอ ยัว ไฮด ดัว โจ๊ะ เซาวบ โจ๊ะ เลอ นะ นิง ฮละะ เอาะ” ถ้าไม่รักษาน้ำรักษาป่าต่อไปพวกลิง ชะนี จะไม่มีน้ำกิน จะต้องหากินน้ำค้างบนใบหญ้า สิ่งที่เกิดขึ้นกับนายเปิบนั้นเมื่อมาคิดทบทวนแล้วก็หมายความว่า ถ้าคนเลอเวี้อะไม่รักษาป่ารักษา น้ำ ต่อไปจะไม่มีน้ำกินน้ำใช้

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ท่านก็ได้รับสั่งให้ชาวบ้านเก็บพื้นที่เป็นต้นน้ำไว้เพื่อชะลอความชุ่มชื้นให้กับดิน และได้พระราชทานธนาคารข้าวให้ชาวบ้าน ในปีพ.ศ. 2513 ได้ช่วยชุมชน และยังคงดำรงอยู่ในปัจจุบัน การเข้ามาของภาครัฐ โครงการหลวง ในปี พ.ศ. 2516 ที่ส่งเสริมการผลิตหม่อนเลี้ยงไหม และกาแฟ ซึ่งก็หยุดไป เพราะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่สำหรับคนในชุมชน คนในชุมชนยังไม่มีประสบการณ์ทั้งทางด้านการผลิตและการตลาดทำให้ทั้งสองอย่างไม่สามารถพัฒนาต่อไปได้ นายอุทัยกล่าว “แต่ชาวบ้านยังยึดอาชีพการปลูกข้าว เพราะการปลูกข้าวเป็นวิถีชีวิตเดิม การที่มีข้าวไว้ในยุ้งฉางเป็นการรับประกันได้ว่าในปีต่อไปเรามีความอุ่นใจ เรื่องอาหารการกินไม่ต้องไปทุกร้อนอะไร อย่างที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชได้กล่าวไว้ในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงทำให้พอเพียงอย่าเบียดเบียนผู้อื่นการใช้สารเคมีก็เป็นการเบียดเบียนธรรมชาติ”

จากฐานความเชื่อศาสนาวัฒนธรรมชุมชนและการศึกษาอบรมดูงาน การร่วมปฏิบัติการสู่การไตร่ตรองรำพึง ภาวนา การร่วมเวทีเสวนา การวิเคราะห์อย่างเป็นกระบวนการทำให้เกิดการสำนึกต่อการอยู่ร่วมกัน การค้นหาหลักใหม่สู่ตลาดทางเลือกในกระบวนการเหล่านี้ ได้เกิดขึ้นกับชุมชนนำไปสู่การแก้ปัญหาบนหนทางการปฏิบัติโครงการทั้ง 3 โครงการได้แก่ โครงการผลิตผักปลอดสารอาหารปลอดภัย สมาชิกโครงการได้อาหารที่ปลอดภัยไว้บริโภคหากเหลือจากการบริโภคในครัวเรือนแล้วเอาไปวางขายเป็นรายได้เสริม มีการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ มูลสัตว์ มูลวัว มูลไก่ที่เลี้ยงไม่ต้องซื้อ นำมาทำปุ๋ยหมักไว้ใช้ได้ พืชผักที่เหลือยังแบ่งปันญาติพี่น้องเพื่อนๆ ที่มาเยี่ยมเยือน และแลกเปลี่ยนผลผลิตกันในชุมชนดังที่ นายจันทร์ จันเป้ง เล่าว่าเขาทำสวน ปลูกผัก ปลูกพืชผักสวนครัว ผสมผสาน ผักไม่ได้ปลูกเพื่อขาย ปลูกเพื่อกินเอง หากมีเหลือก็แบ่งปันให้เพื่อนบ้าน บางทีก็เอาไปเป็นของฝากสำหรับเพื่อนบ้านที่มาจากที่อื่น เขาทำนาเพียงอย่างเดียวและทำสวนใกล้ที่นา และบริเวณบ้าน ซึ่งทำหลังเก็บเกี่ยวอย่างละเล็กละน้อย เลี้ยงไก่ เลี้ยงหมู ไว้กินในครอบครัว หากออกลูกมาหลายตัวก็แบ่งขายบ้าง มูลสัตว์เอาไว้ใส่แปลงผัก ปัญหาที่เจอในการทำเกษตรคือน้ำ ถ้าไม่มีฝนก็ไม่มีน้ำในการทำนา

ส่วนนายอุทัย ผู้ทรงสกุล บอกว่า “ฐานะทางเศรษฐกิจก็ไม่ได้ดีมาก อยู่แบบเกษตรวัฒนธรรมพอเพียง ยังไม่รับเกษตรเชิงเดี่ยว ผมไม่ใช่นายอำเภอ ทั้งๆที่ลดเวลาทำงานได้มาก แต่คิดถึง วัว ควาย ที่ผ่านทุ่งนา และคนอื่น ๆ ผมคิดถึงสุขภาพของเขา ตอนนี้ผมไม่ใช้สารเคมี ก็ไม่รู้เหมือนกันว่า จะสามารถทำได้อีกกี่ปี ผมมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติตั้งแต่อดีต อยู่ด้วยกันมาตลอด”

ด้านตลาดชุมชนเป็นวิธีคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียง ลดค่าใช้จ่ายในชุมชน เป็นการพึ่งตนเอง เป็นการเปิดตลาดร้านค้าของชุมชน เพื่อคนในชุมชน เป็นตลาดทางเลือกหนึ่ง ที่ชุมชนเป็นเจ้าของสามารถกำหนดราคากันเอง

ส่วนการยกระดับผ้าทอ ผ้าทอเป็นวิถีชีวิตของชุมชน เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมา ผ้าทอเป็นการแสดงออกถึงแนวคิดการให้คุณค่าความหมายของวัฒนธรรม เลอเวือะ ลายผ้าทอมีความหมาย สีผ้าทอ บ่งบอกถึงการให้ความเคารพต่อผู้สวมใส่ และเป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่า การทอผ้าใช้ในวิถีชีวิตเดิมและการนำมาสู่การผลิตเพื่อขาย และเสริมรายได้ด้วยการปรับเปลี่ยนรูปแบบนำมาตัดเย็บ กระเป๋าบ้าง เสื้อสาบล้าง ซึ่งจะทำให้ชาวบ้านมีอาชีพและตลาดทางเลือกมากขึ้น การหันกลับมาใช้ สีธรรมชาติ ที่คนยุคนิยม และดูมีคุณค่า เป็นทางออกอีกทางหนึ่งที่สานต่อวัฒนธรรมเดิมของชุมชน จากการใช้สีธรรมชาติมาใช้สีวิทยาศาสตร์ และสีวิทยาศาสตร์กำลังไม่เป็นที่นิยมในสมัยนี้ ก็หันกลับไปใช้สีธรรมชาติแบบเดิม ลูกหลานชาวเลอเวือะหลายคนที่ทำงานในชุมชนเมือง บางคนมีร้านค้า และได้สานต่องานทอของชาวบ้านเพื่อขยายตลาดผ้าทอให้กลุ่มชาวบ้านได้มีงานทำและสืบสานการทอผ้าสู่ลูกหลาน อาศัยกระบวนการเรียนรู้จากการเผชิญปัญหากับคนภายนอก การฝึกอบรม

การมีเวลาไตร่ตรองมองดูขั้นตอนเองผ่านการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้น ชุมชนได้เลือกที่จะก้าวเดินบนฐานของวัฒนธรรมชุมชนและการต่อยอด ชนบทสู่วัฒนธรรมใหม่ แต่ยังคงยึดวัฒนธรรมเดิมเป็นแกนหลักนั้นคือกลไกบริหารจัดการอาชีพเกษตรวัฒนธรรมและตลาดทางเลือกที่ขับเคลื่อนตลาดทางจิตวิญญาณของชุมชนที่เห็นได้

เศรษฐกิจเชิงจิตวิญญาณ การประกอบอาชีพที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนภายใต้ความสัมพันธ์ที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รวมไปถึงความสัมพันธ์กับภายนอกที่แสดงถึงความสัมพันธ์ที่ยุติธรรม ซึ่งผลลัพธ์ปรากฏในรูปผลได้ที่เป็นเงิน สิ่งของ และไม่ใช่สิ่งของ เช่น ความสุขของคนในชุมชน เป็นการทำเกษตรที่ไม่เบียดเบียนธรรมชาติ และผู้บริโภค เช่นการไม่ใส่สารเคมี

ข้อเสนอแนะสำหรับดำเนินการวิจัย

สถานการณ์โดยรวมของชุมชนบ้านป่าแป๋ มีการทำการเกษตรที่ใช้สารเคมีซึ่งเป็นการทำลายคนในชุมชน ซึ่งคนในชุมชนบ้านป่าแป๋ตอนนี้ยังไม่รับเรื่องการทำการเกษตรเชิงเดี่ยว ต่อไปในอนาคตชุมชนนี้จะอยู่รอดได้อย่างไรในท่ามกลางสังคมหลังสมัยใหม่

บรรณานุกรม

กมล เครือซุยและคณะ. “การสืบทอดและการใช้ประโยชน์จากพันธุกรรมพืชพื้นบ้านชาวลัวะบ้านป่าแป๋ อำเภอมะละเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน”. (สกว.) 2552.

ป้อ ขจรศักดิ์ศรี และคณะ. “รักษะโพงละเวือะ บ้านป่าแป๋ อำเภอมะละเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน”. (สกว) 2552

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. “ชาวเขาในไทย”. มติชน. 2545

ณัฐวี ทศรัฐ. “ละว้าพิธีกรรมและประเพณี”. สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท. 2540

กรมทรัพยากรธรณี กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. “แผนที่เสี่ยงภัยดินถล่มระดับชุมชน ตำบลป่าแป๋อำเภอมะละเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน”. 2558.

นิพนธ์ เทียนวิหาร. (2556)

สุชิน เพ็ชรรักษ์ (2548)

มูลนิธิโครงการหลวง <http://royalprojectthailand.com/maesariang>

<http://www.chaipat.or.th/chaipat/content/porpeing/porpeing.html>

<http://dsi-map.go.th/>

http://www.dmr.go.th/download/landslide57_58_tumbon210/meakhongson57/รายงาน

ดินถล่มตำบลป่าแป๋

ภาคผนวก

ทีมวิจัย เรียนรู้ สรุป และแบ่งปัน
ณ ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนา
และวัฒนธรรมชุมชน

การประชุมของทีม

ประชุมวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับปัญญาชนชาวบ้าน

การศึกษาข้อมูลในชุมชนร่วมกับปัญญาชนชาวบ้าน

ฟังการบรรยายที่มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ศึกษาดูงานเพื่อเปิดโลกทัศน์ในการแก้ปัญหา : ศูนย์เรียนรู้ เกษตรอินทรีย์ (คุณลาวัล เบี้ยไธสง)

แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เรื่องการเสริมพลังมิติทางศาสนากับชีวิต

การร่ำฝึกับธรรมชาติเพื่อสร้างสำนึกโดยใช้พลังงานและวัฒนธรรม

ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลกับทีม
งานวิจัยและชาวบ้าน

เวทีระดมปัญหาและร่วมกันวิเคราะห์

การผลิตผักปลอดสารในครัวเรือน

สรุปและสะท้อนผลจากการปฏิบัติการทำเกษตรปลอดสาร ย้อมสีธรรมชาติ
ตลาดทางเลือก(ตลาดชุมชนที่ปลอดสาร)

การย้อมฝ้ายด้วยสีจากธรรมชาติ

		แนฮะดิบ 700 กรัม
		แช่ 3 คีน ก่อนที่จะเอาฝ้ายลงมาแช่ พักไว้ 1 คีน แล้วเอามาตากผึ่งลมไว้ พอแห้งหมดๆ เอาลงมาแช่ไว้อีก 1 คีน ทำแบบนี้ 3 รอบ
		เปียนปาอี ใช้เปลือกต้นที่แก่แล้ว 800 กรัม ฝ้ายเบอร์ 03/1 1ใจ 5 กำ, น้ำปูนขาว 400 มิลลิตร แช่ 1 คีน แบ่งข้าวเจ้า 3 ซ้อนโต๊ะ เอามาต้มจนเดือด 30 นาที
		ใบเพกา(มะลัดไม้) ไม้ 9 ชีด น้ำปูนขาว 400 มิลลิตร แช่ 1 คีน ฝ้ายเบอร์ 03/1 1ใจ 5 กำ, แบ่งข้าวเจ้า 3 ซ้อนโต๊ะ เอามาต้มจนเดือด 30 นาที
		เปลือกไม้ (โคะโบก) 2 กก. น้ำปูนขาว 400 มิลลิตร แช่ 1 คีน
		เปลือกไม้ (โคะสโตะ) น้ำปูนขาว 400 มิลลิตร แช่ 1 คีน
	 	ขมิ้นสด /500 กรัม น้ำปูนขาว 400 มิลลิตร ขมิ้นต้ม / 500 กรัม น้ำปูนขาว 400 มิลลิตร
วิธีทำ - เอาฝ้าย แช่น้ำให้ชุ่ม แล้วนำมาต้ม หรือซักด้วยผงซักฟอก เพื่อไล่ไขมันออก - เอาฝ้ายมาผสมกับสีที่ได้ แล้วนำมาต้มให้เดือด 30 นาที		

ผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการปฏิบัติ การย้อมสีจากธรรมชาติและการแปรรูป

ประวัตินักวิจัย

1.ชื่อ นางสาวผุสดี นามสกุล ตะนอย ชื่อเล่น ผุส
 อายุ 41 ปี ใช้โทรศัพท์มือถือหมายเลข 0861984237
 วัน/เดือน/ปีเกิด 25 เดือน เมษายน พ.ศ. 2517
 ที่อยู่ปัจจุบัน ชื่อหมู่บ้านสันตันม่วงใต้ บ้านเลขที่ 106 ตำบล สันปูเลย
 อำเภอ ดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่
 หมายเลขบัตรประชาชน 3580 400056 64 0
 จบการศึกษาจาก มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
 วุฒิการศึกษา ปริญญาตรี
 ประสบการณ์ทำงาน ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน
 หน้าที่รับผิดชอบในงานวิจัย ผู้เสนองานวิจัย

2. ชื่อ นายจันทร์ นามสกุล จันเป็ง
 อายุ 55 ปี ใช้โทรศัพท์มือถือหมายเลข 080-1340-871
 วัน/เดือน/ปีเกิด 21 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2502
 ที่อยู่ปัจจุบัน ชื่อหมู่บ้าน ป่าแป้ บ้านเลขที่ 44/2 ตำบล ป่าแป้
 อำเภอ แม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
 หมายเลขบัตรประชาชน 3580-400085-89-8
 จบการศึกษาจาก การศึกษานอกโรงเรียนบ้านป่าแป้
 วุฒิการศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 6
 ประสบการณ์ทำงาน อบต. นายก อบต.
 หน้าที่รับผิดชอบในงานวิจัย หัวหน้าทีมงานวิจัย

3.ชื่อ นางเพ็ญพร นามสกุล ผู้ทรงสกุล
 อายุ 47 ปี ใช้โทรศัพท์มือถือหมายเลข 0833198119
 วัน/เดือน/ปีเกิด 19 เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2510
 ที่อยู่ปัจจุบัน ชื่อหมู่บ้าน ป่าแป้ บ้านเลขที่ 44/1 ตำบล ป่าแป้
 อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
 หมายเลขบัตรประชาชน 3580400057964
 จบการศึกษาจาก กศน.
 วุฒิการศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 3
 ประสบการณ์ทำงาน ประธานกลุ่มสตรี
 หน้าที่รับผิดชอบในงานวิจัยสมาชิกทีมวิจัย

4. ชื่อนางอมรรัตน์ นามสกุล บุญสถิตย์กุล ชื่อเล่น มิน
 อายุ 29 ปี ใช้โทรศัพท์มือถือหมายเลข 0843677515
 วัน/เดือน/ปีเกิด 31 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2528
 ที่อยู่ปัจจุบัน ชื่อหมู่บ้าน ป่าแป่ บ้านเลขที่ 36 ตำบล ป่าแป่
 อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
 หมายเลขบัตรประชาชน 1580400017770
 จบการศึกษาจาก กศน.
 วุฒิการศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 6
 ประสบการณ์ทำงาน โครงการหลวง งานบัญชีสหกรณ์
 หน้าที่รับผิดชอบในงานวิจัย สมาชิกทีมวิจัย

5. ชื่อ นายศักดิ์นิมิตร นามสกุล จันเป็ง ชื่อเล่น มิต
 อายุ 24 ปี ใช้โทรศัพท์มือถือหมายเลข 080-1340-871
 วัน/เดือน/ปีเกิด 24 เดือน เมษายน พ.ศ. 2533
 ที่อยู่ปัจจุบัน ชื่อหมู่บ้าน ป่าแป่ บ้านเลขที่ 44/2 ตำบล ป่าแป่
 อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
 หมายเลขบัตรประชาชน 1-580-400121-08-9
 จบการศึกษาจาก โรงเรียนแม่สะเรียงบริพัตรศึกษา
 วุฒิการศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 6
 ประสบการณ์ทำงาน -
 หน้าที่รับผิดชอบในงานวิจัย สมาชิกทีมวิจัย

6. ชื่อ นายกุล นามสกุล ตะนอย
 อายุ 49 ปี ใช้โทรศัพท์มือถือหมายเลข 0848074947
 วัน/เดือน/ปีเกิด 4 เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2509
 ที่อยู่ปัจจุบัน ชื่อหมู่บ้าน ป่าแป่ บ้านเลขที่ 6 ตำบล ป่าแป่
 อำเภอ แม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
 หมายเลขบัตรประชาชน 358040056615
 จบการศึกษาจาก กศน.
 วุฒิการศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 6
 ประสบการณ์ทำงาน อสม.
 หน้าที่รับผิดชอบในงานวิจัย ทีมวิจัย

7. ชื่อ นายประพันธ์ นามสกุล จันทรวง
 อายุ 57 ปี ใช้โทรศัพท์มือถือหมายเลข 0613480649
 วัน/เดือน/ปีเกิด 14 เดือน ธันวาคม พ.ศ. 2508
 ที่อยู่ปัจจุบัน ชื่อหมู่บ้าน ป่าแป่ บ้านเลขที่ 10 ตำบล ป่าแป่
 อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
 หมายเลขบัตรประชาชน 3580400056992
 จบการศึกษาจาก กศน.
 วุฒิการศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 6
 ประสบการณ์ทำงาน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
 หน้าที่รับผิดชอบในงานวิจัย ทีมงานวิจัย

8. ชื่อ นางสาวปิษญา นามสกุล ตะนอย ชื่อเล่น บิม
 อายุ 31 ปี ใช้โทรศัพท์มือถือหมายเลข 0861919115
 วัน/เดือน/ปีเกิด 27 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2526
 ที่อยู่ปัจจุบัน ชื่อหมู่บ้าน - บ้านเลขที่ 79 ตำบล ช้างเผือก อำเภอ เมือง
 จังหวัดเชียงใหม่
 หมายเลขบัตรประชาชน 3580300056674
 จบการศึกษาจาก มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
 วุฒิการศึกษา ปริญญาตรี
 ประสบการณ์ทำงาน ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน
 หน้าที่รับผิดชอบในงานวิจัย ทีมงานวิจัยเก็บข้อมูล